

T.C
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

BANKACILIK SEKTÖRÜNDE RİSK YÖNETİMİ
(1990–2010 Türkiye Değerlendirmesi)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Onur BAYÜLKE

Tez Danışmanı
Yrd. Doç.Dr. Hicran SEREL

Balıkesir, 2010

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

EnstitümüzünAnabilim Dalı'nda
.....numaralı'in hazırladığı
"....." konulu DOKTORA/YÜKSEK LİSANS
tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav
Yönetmeliği uyarınca tarihinde yapılmış, sorulan sorulara alınan
cevaplar sonunda tezin onayına OY BİRLİĞİ/OY ÇOKLUĞU ile karar verilmiştir.

Prof. Dr. Cemil FATUĞRUL
Başkan.....

.....İmza.....
Unvanı, Adı-Soyadı

Üye.....İmza.....

Unvanı, Adı-Soyadı (Danışman)

Üye.....İmza.....

Unvanı, Adı-Soyadı

Üye.....İmza.....

Unvanı, Adı-Soyadı

Üye.....İmza.....

Unvanı, Adı-Soyadı

Üye.....İmza.....

Unvanı, Adı-Soyadı

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını
onaylarım.

...../...../2010
Enstitü Müdürü
(Unvanı, Adı, Soyadı)

ÖNSÖZ

Özellikle son yıllardaki teknolojik gelişmeler dünyanın hızla globalleşmesine neden olmuştur. Ülkeler arasındaki mesafeler ortadan kalkmış, uluslararası ticaret iç içe geçmiş ve birbirini çok daha kolay etkileyebilir hale gelmiştir. Bu etkileşimin meydana geldiği en önemli noktalardan biri de kuşkusuz bankacılık faaliyetleridir. Bankacılık sektöründe yaşanan bir kriz kısa sürede bulunduğu ülkenin ve diğer ülkelerin ekonomilerine zarar verebilmektedir.

Son yıllarda çok önemli bir yol kat eden teknolojik gelişmeler dünyanın çok kısa bir süre içinde globalleşmesini sağlamıştır. Bu süreç içerisinde finansal serbestleşme olumsuz etkilerinin yanında çok önemli deneyimlerin de kazanıldığı bir süreç olmuştur. Bu süreçte ortaya çıkan fonksiyonlar, sisteme dahil olan yeni ürünler ve ülke ekonomisinin sürekli değişen yapısından kaynaklanan makro ekonomik sorunlar, bankaların risk yapısında değişiklikler meydana getirmiştir.

Bu tez çalışmamda Türk bankacılık sistemindeki gelişmeler ve yapısındaki değişim ve gelişim ile birlikte artan ve çeşitlenen risklerin ortadan kaldırılması ya da minimize edilebilmesi için, risk yönetimi konusuna Basel I ve özellikle Basel II kriterleri çerçevesinde yaklaşmasının zorunlu olduğu hususunun ortaya konulması amaçlanmıştır.

Tezin hazırlanması hususunda bana değerli görüşleri ile katkıda bulunan ve bana çalışmamın tamamlanmasında yol gösteren değerli hocam Yrd. Doç.Dr. Hicran Serel'e çok teşekkür ederim.

ÖZET
BANKACILIK SEKTÖRÜNDE RİSK YÖNETİMİ
(1990–2010 Türkiye Değerlendirmesi)
BAYÜLKE, Onur
Yüksek Lisans, İktisat Anabilim Dalı
Tez Danışmanı: Yrd. Doç.Dr. Hicran SEREL
2010, 176 Sayfa

Türkiye iç ve dış kaynaklı krizler neticesinde yaşadığı finansal bunalımları minimize etmek ve liberalleşmenin getirdiği finansal serbestleşmeyi gerçekleştirmek için gerekli yasal ve yapısal düzenlemeleri yapmıştır.

Risk, belirsizlikle eş anlamlıdır ve risk yönetiminin amacı riskleri ortadan kaldırmak ya da onları minimize etmektir. Bu süreç de düzgün, verimli ve etkin bir risk yönetimini belirtir. Bu çalışmanın konusu risk yönetiminin, belirsizlikleri minimize etmesi, olası finansal krizleri ve kayıpları önceden görebilmesi ve bu krizlere, kayıplara çözümler üretebilmesidir. Diğer bir ifade ile krizleri en az hasarla atlattır, bu politikaları içselleştirmek ve bu süreç sayesinde uluslararası finansal sisteme entegrasyonunu sağlaması anlamına gelmektedir. İşte bu süreç öncesinde yaşanan ciddi global krizler risk yönetiminin yol haritasını çizdiği gibi önemliliğini de ortaya koymuştur.

Bu bağlamda finansal ve parasal istikrarı sağlamayı temel hedef olarak belirleyen Uluslararası Ödemeler Bankası'nın bünyesinde yer alan Basel Komitesi'nin amacı uluslararası standartları yayımlayarak finansal sistemin işleyişini sağlamaktır. Bu çerçevede Basel I kriterleri yayımlanmış bu kriterlerin yetersiz kalmasıyla Basel II kriterleri yayımlanmıştır ve halen yürürlüktedir.

Son yıllarda yaşanan Avrupa Birliği çalışmaları kapsamında olan Basel II standartları Türk bankacılık sisteminde uygulanmaktadır ve bankaların uyum

çalışmaları devam etmektedir. Bu kriterler, Avrupa Birliği'nde uygulandığı gibi Amerika Birleşik Devletlerinde de kısmen uygulanmaktadır; ancak Amerika Birleşik Devletleri kendi iç denetim mekanizmasını da oluşturmuştur.

Bu çalışmada Türk bankacılık sisteminin risk yönetimi açısından geldiği son nokta incelenecektir. Bu incelemeyi yapabilmek için çalışmanın başlangıcında Türk bankacılık sistemi hakkında bilgi verilecek, karşılaştığı finansal krizler ve nedenleri ortaya konulacak ve yaptığı yasal ve yapısal düzenlemeler ifade edilecektir. Sonraki safhada ise risk kavramı, kapsamı ve yönetimi hakkında bilgi verilecektir. Daha sonra Basel süreçleri hakkında incelemeler yapılacaktır. Çalışmanın sonunda ise Basel sonucunda Dünya'da ve Türkiye'de gelinen son nokta tartışılacak ve Avrupa ile Türkiye arasında risk yönetimi konusunda karşılaştırılma yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Risk Yönetimi, Uluslararası Ödemeler Bankası, Türk Bankacılık Sistemi, Basel II, Kriz, Basel Komite.

ABSTRACT
RISK MANAGEMENT IN BANKING SECTOR
(1990–2010 Evaluation of Turkey)
BAYULKE, Onur
Master Thesis, Department of Economics
Advicer: Yrd. Doç. Dr. Hicran SEREL
2010, 176 Pages

Turkey has performed the legal and structural regulations due to the financial liberalization and also to minimize the internal and external resourced financial crisis.

Risk means uncertainty and the aim of the risk management is to annihilate risks or minimize them. This process refers an efficient and a productive risk management. In this study, risk management policies minimize the uncertainties, estimate prospective financial crisis and find solutions or get over them with minimal damages. The process of internalization of these policies also provides to integration through the international financial systems. The global crisis which experienced before this process proves the importance and the roadmap of risk management.

In this respect Basel Committee, located in Bank for International Settlements whose basic aim is to provide financial and monetary stability, put forth international standards and ensures the operation of financial systems. In this case lack of Basel I criteria Basel II criteria has published and is still implemented.

Recent years, Basel II standards are applied to Turkish banking system and the fine tuning is still going on. Like European Union, United States also applies these criteria's and forms its own internal control mechanism.

In this study we focus on the final point of Turkish Banking system in the light of risk management. In the first part we define the conceptual framework about Turkish banking system, experienced financial crisis and their reasons, and the legal and structural regulations about these crises. In the second part we define conceptual framework about risk term, scope and its management. In the third part we examine the Basel process. In the final part we discuss the final state of world and Turkey in the consequence of Basel, and comparison of Turkey with Europe in the field of risk management.

Key Words: Risk Management, Bank for International Settlements, Turkish Banking System, Crisis, Basel Committee

İTHAF

Öncelikli olarak Yüksek Lisans Tezimin hazırlanması sürecinde elde ettiğim en önemli kazanım başarmak için harcanan emeğin çok değerli olduğudur. Bu kazanım yanında ayrıca elde etmiş olduğum sabır ve düzenli çalışma bilinci hayatımın geri kalanı için oldukça önemli değerler olacaktır.

Öncelikle seçmiş olduğum tez konusunda bana büyük yardımlarda bulunan ve yüksek lisans tezimi bitirebileceğim konusunda bana inanan ve bu gayede beni motive eden sayın hocam Yrd. Doç. Dr. Hicran Serel'e saygı ve şükranlarımı sunarım.

Gecesini ve gündüzünü benimle geçiren benim bu stresli dönemimde tüm kaprislerimi çeken ve yine bana desteğini esirgemeyen ve her konuda yardımcı bulunan değerli nişanlım Müge Erişir'e sonsuz şükranlarımı sunarım.

Beni büyütüp bugünlere getiren ve maddi, manevi her türlü desteğini esirgemeyen aileme; ayrıca sevgili kardeşim Erdem Bayülke'ye ve kuzenim Ece Olguntürk Konaklıoğlu'na sonsuz teşekkürler ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	III
ÖZET	IV
ABSTRACT	VI
İTHAF	VIII
TABLolar LİSTESİ	XIII
KISALTMALAR LİSTESİ	XIV
1.GİRİŞ	1
1.1. Problem	2
1.2. Amaç	3
1.3. Araştırmanın Önemi	3
1.4. Araştırmanın Varsayımları	3
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	3
1.6. Tanımlar	3
2. İLGİLİ ALANYAZIN	4
2.1. Kuramsal Çerçeve	4
2.2. İlgili Araştırmalar	4
2.2.3. Türk Bankacılık Sisteminin Genel Olarak Değerlendirilmesi	4
2.2.3.1. 1990 -2000 Yılları Arasındaki Türk Bankacılık Sistemini Etkileyen Gelişmeler	7
2.2.3.2. 2000’li Yıllardan Günümüze Türk Bankacılık Sektörünü Etkileyen Gelişmeler	13
2.2.4. Türk Bankacılık Sektöründe Yaşanan Krizler	16
2.2.4.1. Yaşanan Krizlerin Nedenlerine ve Sonuçlarına Genel Bakış	17
2.2.4.2. Türk Bankacılık Sisteminde Yaşanan Önemli Krizler	19
2.2.4.2.1. 1982 Bankerler Krizi	19
2.2.4.2.2. 1990 Körfez Krizi	20
2.2.4.2.3. 1994 Krizi (5 Nisan Krizi)	20
2.2.4.2.4. 1997 Asya, 1998 Rusya Krizlerinin Türkiye’ye Etkileri	21
2.2.4.2.5. Şubat 2000 ve Kasım 2001 Krizlerinin Etkileri	23
2.2.5. Türk Bankacılık Sektöründeki Düzenlemeler	26
2.2.5.1 Türk Bankacılık Sektörünün Genel Özellikleri	27
2.2.5.2 Yasal Düzenlemeler	30
2.2.5.3 Yapısal Düzenlemeler	35

2.2.5.3.1. Mali ve Operasyonel Yeniden Yapılandırma	36
2.2.5.3.2. Yasal ve Kurumsal Düzenlemeler	37
2.2.6. Bankacılık Sisteminde Risk Yönetimi	39
2.2.6.1. Risk Kavramının Doğuşu ve Risk Yönetimi Kavramı	40
2.2.6.1.1. Risk Yönetiminin Gelişimi	41
2.2.6.1.1.1. Küreselleşme	42
2.2.6.1.1.2. Uluslararası Piyasalardaki Oynaklık	42
2.2.6.1.1.3. Yeni Yatırım Alternatiflerinin Ortaya Çıkması	42
2.2.6.1.1.4. Risklerde Artış	43
2.2.6.1.2. Risk Yönetimi Amacı ve Süreci	43
2.2.7. Bankacılıkta Risk Çeşitleri	46
2.2.7.1. Piyasa Riski	47
2.2.7.2. Kur Riski	47
2.2.7.3. Hisse Senedi Pozisyon Riski	48
2.2.7.4. Faiz Oranı Riski	48
2.2.7.5. Likitide Riski	49
2.2.7.6. Kredi Riski	51
2.2.7.7. Mevzuata İlişkin Yetersiz Bilgi Riski	52
2.2.7.8. İtibar Riski	52
2.2.7.9. Düzenlemelere Uyulmama Riski	53
2.2.7.10. Operasyonel Risk	53
2.2.8. Bankalarda Risk Yönetimi Prensipleri	56
2.2.8.1. Risk Yönetiminin Bankalardaki Yapılanması	57
2.2.8.2. Risk Yönetimi Fonksiyonunun Bağımsızlığı	58
2.2.8.3. Risk Yönetiminin Gücü ve Kaynağı	58
2.2.8.4. Yönetim Kurulunun Risk Yönetimi Konusundaki Sorumluluğu	59
2.2.8.5. Risk Kültürünün Geliştirilmesi	59
2.2.8.6. Yetkin Risk Ölçüm Sistemleri	60
2.2.8.7. Doğru, Temiz ve Yeterli Veri	60
2.2.8.8. Sermaye Politikalarının Belirlenmesi	61
2.2.8.9. Risk Politikalarının Belirlenmesi	61
2.2.8.10. Risk Limitleri	62
2.2.8.11. Riskin Raporlanması	63
2.2.8.12. Bilgi Teknolojileri	65
2.2.8.13. İş Sürekliliği	65
2.2.9. Dünya’da ve Türkiye’de Bankacılıkta Düzenlemelere Yol Açan Önemli Olaylar	65
2.2.9.1. Barings Bank Olayı	66
2.2.9.2. Bank of Credit and Commerce International (BCCI) Olayı	67
2.2.9.3. Banco Intercontinental (Baninter) Olayı	67
2.2.9.4. İmar Bankası Olayı	68
2.2.9.6. Örnek Olaylar ve Bu Olayların Ortak Yönleri	70
2.2.10. Basel II Düzenlemeleri Çerçevesinde Risk Yönetimi	71
2.2.11. BIS Tarihçesi ve Düzenlemeleri	72
2.2.12. Basel I Düzenlemeleri	73
2.2.13. Basel II Düzenlemeleri	74
2.2.13.1. Birinci Yapısal Blok (Asgari Sermaye Gereksinimi)	77
2.2.13.1.1. Kredi Riski	78
2.2.13.1.1.1. Standart Yaklaşım	78
2.2.13.1.1.2. İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım (İDD)	89
2.2.13.1.2. Operasyonel Risk	93
2.2.13.1.2.1. Temel Gösterge Yaklaşımı	94
2.2.13.1.2.2. Standart Yaklaşım	95
2.2.13.1.2.3. Alternatif Standart Yaklaşım(ASY)	96
2.2.13.1.2.4. Gelişmiş Ölçüm Yaklaşımları	96
2.2.13.1.2.5. Risk Azatlımı	98
2.2.13.1.3. Alım Satım Hesapları ve Spesifik Risk	99

2.2.13.2. İkinci Yapısal Blok (Denetim Otoritesinin Gözden Geçirmesi)	99
2.2.13.2.1. Birinci Prensip	100
2.2.13.2.1.1 Yönetim Kurulunun ve Üst Düzey Yönetimin Yerine Getireceği Gözetim	101
2.2.13.2.1.3. Risklerin Kapsamlı Değerlendirilmesi	101
2.2.13.2.1.4. İzleme ve Raporlama	102
2.2.13.2.1.5. İç Kontrol Sistemi Tarafından Yapılan Denetim	103
2.2.13.2.2. İkinci Prensip	104
2.2.13.2.3. Üçüncü Prensip	104
2.2.13.2.4. Dördüncü Prensip	105
2.2.13.2.5. Menkul Kıymetleştirme İçin Kamu Denetimi	105
2.2.13.2.5.1. Kayda Değer Risk Transferi	106
2.2.13.2.5.2. Piyasa Yenilikleri	106
2.2.13.2.5.3. Örtülü Destek	106
2.2.13.3 Üçüncü Yapısal Blok (Piyasa Disiplini)	107
3. YÖNTEM	109
3.1. Araştırmanın Modeli	109
3.2. Bilgi Toplama Kaynakları	109
3.3. Bilgilerin Toplanması ve Değerlendirilmesi	109
4. BULGULAR VE YORUM	110
4.1. Risk Yönetimi Konusunda Uluslararası Düzenlemeler ve Dünya’da Son Durum	110
4.2. Avrupa Birliği’nde Risk Yönetimine Yönelik Düzenlemeler	110
4.2.1. Kredi Kurumları	111
4.2.2 15 Aralık 1989 Tarihli İkinci Konsey Yönergesi(2. Bankacılık Direktifi)	115
4.2.3. Kredi Kurumlarının Borç Ödeme Gücü Rasyosu Hakkında Konsey Direktifi (89/647/EEC)	116
4.2.4. Sınır Ötesi Mali İşlemlerle İlgili Bankacılık Faaliyetlerinin Şeffaflığı Hakkında Komisyon Önerisi (90/109/EEC)	117
4.2.5. Finansal Sistemin Karapara Aklama Amacıyla Kullanılmasının Önlenmesine İlişkin Konsey Direktifi (91/308/EEC)	118
4.2.6. Kredi Kurumlarının Büyük Risklerinin İzlenmesi ve Denetlenmesi ile İlgili Konsey Direktifi (92/121/EEC)	119
4.2.7. Mevduat Sigorta Sistemleriyle İlgili Konsey Direktifi (94/19/EEC)	119
4.2.8. Sınır Ötesi Para Havalelerine İlişkin Konsey Direktifi (97/5/EEC)	121
4.2.9. Kredi Kurumlarının Faaliyetlerinin Yürütülmesi ve Takibine İlişkin Konsey Direktifi (2000/12/EC)	122
4.2.10. Sermaye Yeterliliği Direktifi 3 Taslağı (Capital Adequacy Directive 3)	124
4.3. Avrupa Birliği ve Türk Bankacılık Sistemlerinin Karşılaştırılması	124
4.4. ABD’de Risk Yönetimine İlişkin Uygulamalar	125
4.4.1. Yönetim Kurulunun ve Üst Düzey Yöneticilerin Rolü	126
4.4.2. Risk Yönetim Çerçevesi	127
4.4.3. Risk Yönetiminin Entegrasyonu	128
4.4.4. İş Kollarının Hesaplanabilirliği	128
4.4.5. Riskin Ölçülmesi	128
4.4.6. Bağımsız Gözden Geçirme	128
4.4.7. Acil durum Planlaması	129

4.5. Türkiye’de Risk Yönetimi ve Basel II Konusunda Yapılan Çalışmalar	129
4.5.1 Türk Bankacılık Sektörünün Risk Yönetimine İlişkin Çalışmalarında Durum(Nisan 2004)	130
4.5.1.1. Organizasyon Yapısı	130
4.5.1.2. Yasal Düzenlemeler	130
4.5.1.3. Risk Politikaları ve Prosedürler	131
4.5.1.4. Yönetişim	131
4.5.1.5. Piyasa Riski	131
4.5.1.6. Aktif-Pasif Yönetimi	132
4.5.1.7. Kredi Riski	132
4.5.1.8. Operasyonel Risk	133
4.5.2. Türk Bankacılık Sektörünün Basel II Çerçevesindeki Son Durumu(Şubat 2010)	133
4.5.2.1. Bankaların CRD/Basel II Uyum Sürecinde BDDK’ dan Beklentileri	134
4.5.2.2. Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Sürecinde Geline Son Nokta	135
4.5.2.2.1. Birinci Yapısal Blok	135
4.5.2.2.2. İkinci Yapısal Blok	139
4.5.2.2.3. Üçüncü Yapısal Blok	139
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	142
KAYNAKÇA	145
EKLER	158

TABLolar LİSTESİ

Sayfa No

Tablo 1 2002 ile 2005 Yılları Arasındaki Banka Dağılımı.....	14
Tablo 2 2005 ile 2009 Yılları Arasındaki Banka Dağılımı.....	15
Tablo 3 2002 ile 2005 Arasındaki Şube ve Çalışan Sayısı.....	15
Tablo 4 2005 ile 2009 Arasındaki Şube ve Çalışan Sayısı.....	16
Tablo 5 Risk Ağırlıklandırması Skalası.....	79
Tablo 6 Risk Ağırlıklandırması Skalası Alternatif 1.....	80
Tablo 7 Risk Ağırlıklandırması Skalası Alternatif 2.....	81
Tablo 8 Kurumsal Firmalar Risk Ağırlıklandırması.....	82
Tablo 9 Kredi Dönüşüm Faktörleri.....	85
Tablo 10 Standart Yaklaşımına Göre Banka Aktiviteleri.....	95
Tablo 11 Standart Yaklaşımına Göre Faaliyet Kolları Betaları.....	96
Tablo 12 Spesifik Risk Sermaye Gereksinimi.....	99
Tablo 13 Risk Odaklı Yönetişim Ortamının Varlığı.....	131

KISALTMALAR LİSTESİ

BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
AB	: Avrupa Birliği
BIS	: Uluslararası Ödemeler Bankası
TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
IMF	: Uluslararası Para Fonu
TMSF	: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
TYT Bank	: Türkiye Yatırım ve Turizm Bankası
GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
MUY	: Muhasebe Uygulama Yönetmeliği
RMD	: Riske Maruz Değer
DİBS	: Devlet İç Borçlanma Seneti
OFF-Shore	: Deniz Aşırı Bankacılık
YTL	: Yeni Türk Lirası
OECD	: Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Teşkilatı
KDF	: Kredi Dönüşüm Faktörü
ECA	: Dış Kredi Değerlendirme Kuruluşları
KRAT	: Kredi Riskini Azaltıcı Teknikler
İDD	: İçsel Değerlendirmeye Dayalı Yaklaşım
AMA	: Gelişmiş Ölçüm Teknikleri
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği
EEC	: Avrupa Ekonomi Topluluğu
ECU	: Avrupa Para Birimi
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
CRD	: Çatışma Çözüm Diyagramı
TO	: Temerrüt Oranı
THK	: Temerrüt Halinde Kayıp
TT	: Temerrüt Tutarı

1.GİRİŞ

Uluslararası mali piyasalar, küreselleşme, piyasaların değişkenliği ve yeni yatırım alternatiflerinin ortaya çıkması ile 1980'li yıllardan sonra ciddi bir geçiş dönemine tanık olmuştur. Artan belirsizlik ve rekabet ortamında finans sektöründeki piyasa katılımcıları eskisinden daha büyük mali risklerle karşı karşıya kalmışlardır.

Uluslararası ekonomik işbirliğinin artması ve sermayenin bir ülkeden diğerine hızlı hareketi risklerin de yayılmasına neden olmuştur. Son 30–40 yılda yaşanan finansal serbestleşme, faiz oranlarının serbest bırakılması, sektörün uluslararası piyasalara açılması ve buradan kaynak elde edilebilmesi, yabancı para ile işlem yapılabilmesinin serbest bırakılması piyasalarda belirsizlik ve değişkenliği artırmıştır.

Türkiye'de bankacılığın finansal yapı sorunları hemen her dönemde güncelliğini korumuş, gerek çeşitli krizlerle, gerek diğer zamanlarda yasal ve ekonomik yeni düzenlemelerle sürekli gündemde kalmıştır. Finansal sistemde dalgalanmanın artması, piyasalara girişin kolay olması, devletin bankalardan sürekli fon talep ediyor olması, genel mevduat içindeki döviz tevdiat hesabı oranlarının yüksek olması ve bankalarda etkin bir aktif - pasif yönetiminin olmayışı bankacılık sektörünü krize sokan nedenler arasında sayılmıştır. Bu doğrultuda risk yönetiminin Türk Bankacılık sistemi açısından ne derece önemli olduğu her zaman görülmüştür.

Ülkemizde risk yönetimine ilişkin somut gelişmeler, 2000 yılı Kasım krizi ve 2001 yılı Şubat krizinden sonra ortaya çıkmıştır. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), 08.02.2001 tarihinde yayımladığı "Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik" ile bankaları, etkin bir iç denetim sistemi ile risk kontrol ve yönetim sistemi kurmakla yükümlü tutmuştur.

Uluslararası bankacılık sistemlerinde başta risk yönetimi olmak üzere önemli değişikliklerin yaşandığı günümüzde bankacılık global düzeyde ele alınmaktadır. Bankacılık sektöründe uluslararası gelişmelere paralel olarak başta risk yönetimi, gözetim ve denetim gibi çeşitli alanlarda düzenlemelerin yapılması zorunlu hale gelmiştir. Bu konuda bilinen en geniş düzenleme Basel Komitesi tarafından oluşturulan Basel kriterleridir. Uluslararası genel kabul görmüş bu ilke ve standartlar Türkiye ekonomisinde uluslararası rekabete açık ve düzenlemeler itibariyle AB'ye uyuma hazır sektörlerin başında gelen Türk Bankacılık Sistemini de etkilemiştir.

Bu çalışmanın başlangıcında, Türk Bankacılık Sisteminin genel olarak değerlendirilmesi ele alınacak, bankacılık sektöründe yaşanan krizlerin etkileri ve Türk Bankacılık sektöründeki düzenlemeler açıklanacaktır.

Çalışmanın ilerleyen safhasında, risk ve risk yönetimi kavramının doğuşu ile ilgili bilgiler verilerek bankacılık sisteminde meydana gelen risk çeşitleri risk yönetimi prensipleri açıklanarak dünyada ve Türkiye'de bankacılık sistemindeki düzenlemelere yol açan önemli olaylar incelenecektir.

Çalışmada daha sonra, BIS'in tarihçesi ve Basel I ve Basel II düzenlemeleri ele alınacaktır. Çalışmanın sonunda ise risk yönetimi konusunda uluslararası düzenlemeler ve dünyada son durum incelenerek Avrupa Topluluğu ve Türk Bankacılık sistemlerinin risk yönetimi konusunda yapılan çalışmalar çerçevesinde karşılaştırılmaları incelenecektir.

1.1. Problem

Bankacılık Sektöründe risk yönetimi konusunda gelinen son noktanın olumlu olup olmadığı, risk yönetiminin bankacılık sistemine katkısının ne oranda olduğu çalışmamızın ana problemini oluşturmaktadır.

1.2. Amaç

Bu çalışmanın amacı risk yönetimi açısından Türk Bankacılık Sisteminin değerlendirilmesi ve Basel II kriterlerinin Türk Bankacılık Sisteminde risk yönetimi konusundaki yaklaşımlarının incelenmesidir.

1.3. Araştırmanın Önemi

Bu bağlamda araştırma sorusunu cevaplayabilmek için bankacılık sisteminde var olan belirsizliklerin giderilmesi ve bu belirsizliklerin etkin bir şekilde yönetilebilmesi için Basel düzenlemelerinin incelenmesi ve Dünya Bankacılık Sisteminde yaşanan gelişmelerin açıklanması söz konusudur.

1.4. Araştırmanın Varsayımları

Elde etmiş olduğumuz yazılı kaynaklar Bankacılık Sektöründe Risk yönetimi konusunu Basel II çerçevesinde betimlemeye yeterlidir.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmayı irdelerken Bankacılık sisteminde risk yönetimi konusunda 1990 ile 2010 yılları arasındaki Türkiye ve Dünya'da yaşanan gelişmeler ile konu sınırlandırılmaktadır.

1.6. Tanımlar

Araştırmanın Modeli

Araştırma çalışması kuramsal olarak keşfedicidir. (Discovered)

2. İLGİLİ ALANYAZIN

2.1. Kuramsal Çerçeve

Tezin konusu Bankacılık Sektöründe Risk Yönetimidir. Bu çerçevede çalışmanın başlangıcında Türk Bankacılık Sisteminin tarihçesi incelenmiş, yaşanan krizler ele alınmış ve bankacılık sektöründeki yapısal düzenlemeler irdelenmiştir. Çalışmanın ilerleyen safhasında; Bankacılık Sisteminde Risk Yönetimi, Bankacılık Sistemindeki risk çeşitleri, risk yönetimi prensipleri ve Dünya’da Bankacılıkta düzenlemeler yol açan önemli olaylar irdelenmiştir. Daha sonra Basel II Düzenlemeleri incelenmiştir. Çalışmanın son kısmında ise, Avrupa Birliği ve Amerika Birleşik Devletlerindeki risk yönetimine ilişkin uygulamalar irdelenmiş. Türk Bankacılık Sistemleri ile Avrupa Bankacılık Sistemlerinin karşılaştırılması yapılmıştır.

2.2. İlgili Araştırmalar

2.2.3. Türk Bankacılık Sisteminin Genel Olarak Değerlendirilmesi

Türk bankacılığının tarihsel gelişim süreci incelendiğinde, gerek Osmanlı Devleti ile Cumhuriyet’in ilk kuruluş yılları, gerekse günümüze kadar geçen sürede, Türk Bankacılık Sektörünün yapısı ve gelişiminin, ekonomik gelişme, ekonominin genel yapısı ve performansından oldukça fazla etkilendiği görülmektedir (Ülgen ve Yıldırım, 2006; 46). 19.yy. ortalarına kadar Osmanlı Devletinde Bankaya rastlanmamakla birlikte, bu döneme kadar belli şehirlerde para değiştirmeyi meslek edinmiş sarrafların faaliyet gösterdiği görülmektedir (Uyar, 2003; 95) . Türkiye’de ilk banka Osmanlı İmparatorluğu döneminde 1847 yılında Galata’nın tanınmış iki bankerin öncülüğünde İstanbul Bankası adıyla kuruldu. Osmanlı İmparatorluğu’nda gözle görülür bankacılık, Kırım Savaşı bitiminde imzalanan Paris Antlaşması sonrasında İmparatorluğa borç vermenin önünün açılması ile kurulan Osmanlı Bankası ile başlar. Osmanlı Bankası 1856 yılında kurulmuştur. Daha sonra, 1860’lı yıllarda, tarımın finansmanının

sağlanması için, Avrupa'daki gibi düşük faizle borç veren bankaların bulunmadığı dikkate alınarak, 1863 yılında çiftçilere kredi kaynağı yaratma girişimlerine başlanmış ve bugünkü Ziraat Bankası'nın temelini oluşturan Memleket Sandıkları kurulmuştur. Böylece Ziraat Bankası, milli bankacılığın ilk örneği olarak tarihe geçmiştir (Babuşçu, 2003; 3). Cumhuriyet döneminde Türk Bankacılığı çeşitli evrelerden geçmiştir. Bu dönemde Türk Bankacılığının gelişmesi beş döneme ayrılabilir (Akgüç, 1987; 16–17):

1923 – 1932: Milli bankacılığın geliştiği dönem

1933 – 1944: Devletçilik ve devlet bankalarının kuruluş dönemi

1945 – 1960: Özel bankaların gelişme dönemi

1961 – 1979: Planlı dönem

1980 – 1990: Bankacılıkta serbestleşme ve dışa açılma dönemi

1990 sonrası: Holding bankacılığı ve Hazine finansörlüğü dönemi

Milli bankacılığın gelişimi: Türkiye'de asıl olarak Cumhuriyet'le birlikte başlamıştır. Bu döneme kadar kurulan bankalar arasında yabancı bankalar çoğunluktadır. Bu yıllarda özel sektörün yeterli sermaye birikimine sahip olmaması devlet teşvikini zorunlu kılmıştır. Bir yandan devlet eliyle bankalar kurulurken, diğer yandan özel şahısların da banka kurmaları teşvik edilmiştir. İş Bankası, Türkiye Sanayi ve Maden Bankası (sonradan Sümerbank'a dönüştürülmüştür) ile Emlak ve Eytam Bankası (sonradan Emlak Bankasına dönüştürülmüştür) bu dönemde kurulan bankalardandır. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının kuruluşu da bu dönemdedir. Ayrıca bu dönemde bulunduğu yerin tüccarlarının kredi ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik çok sayıda tek şubeli yerel banka da faaliyet göstermektedir (Uyar, 2003; 96). 1933–1944 döneminde, birçok devlet bankası kurulmuştur. Özel yasalarla kurulan bu bankalar şunlardır: Sümerbank (1933), Belediyeler Bankası – daha sonra adı İller Bankası oldu - (1933), Etibank (1935), Denizbank (1935), Halk Bankası ve Halk Sandıkları (1938). Ancak, kurulan özel bankaların birçoğu aynı dönemde kapanmak zorunda kalmıştır (Günel, 2001; 11). II. Dünya Savaşı'nın ardından 1945–1959 yılları arasında ekonomide devletçiliğin yerini özel sektörün desteklenmesi ve ekonomik kalkınmanın hızlandırılması almıştır. Bu durum

bankacılık sektörüne de yansımış, özel bankacılık bu dönemde oldukça gelişmiştir. Nüfusun ve şehirleşmenin artması üretim ve sanayinin hız kazanarak milli gelirin yükselmesi, ekonomide fon ve kredi ihtiyacının artmasına neden olmuştur. Özel bankacılığın önem kazanması ile Yapı Kredi Bankası, T. Garanti Bankası, Akbank ve Pamukbank'ın da aralarında bulunduğu özel sermayeye ait 31 yeni banka kurulmuştur (Babuşçu, 2003; 5). Özel bankacılık döneminin kurumsal özellikleri arasında 7129 sayılı Bankalar Kanunu'nun çıkarılması (1958); bankacılık mesleğinin gelişmesi ve bankalar arasında dayanışmanın sağlanması, haksız rekabeti önleyici kararların alınması ve uygulanması amacıyla Türkiye Bankalar Birliği'nin kurulması (1958); tasarruf sahibini güvence altına almak amacıyla Merkez Bankası nezdinde Bankalar Tasfiye Fonu'nun kurulması (1960) sayılabilir. Söz konusu fon, 1983 yılında Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu kurulunca buraya devredilmiştir (Eren, 1996; 98). 1960'larda planlı döneme geçiş sonrasında Beş Yıllık Planlar çerçevesinde çeşitli sektörleri desteklemek amacıyla yatırım ve kalkınma bankaları kurulmuştur. Bunlara örnek olarak 1960 yılında kurulan Turizm Bankası, 1963 yılında kurulan Sınâî Yatırım ve Kredi Bankası, 1964 yılında kurulan Devlet Yatırım Bankası, 1976 yılında kurulan Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası gösterilebilir. Bu dönemde kurulan bankaların kendi özel yasaları bulunmakla beraber, kanunlarında açıkça belirtilmeyen hallerde Bankacılık Kanununa tabi bulunmaktaydılar. Denetimler yine kendi özel kanunlarının el verdiği ölçüde Bankalar Yeminli Murakıpları tarafından yapılmaktaydı (Bakdur, 2003; 11). 1980 yılına kadar devlet kontrolünde yürüyen ve kısıtlı mali araçlar ile hizmet veren bankacılık sektörü, 1980 yılından itibaren liberalleşme yönünde hızlı adımlar atılmasıyla araç zenginliğine kavuşmuş ve bu durum bankaların denetimini ciddi olarak gündeme getirmiştir (Eren, 1996; 99). Türkiye'de, 1980'li yıllarda, piyasa mekanizmasının geliştirilmesi ve güçlendirilmesi için gerekli altyapının oluşturulmasında önemli adımlar atılmıştır. Finansal sektörde serbestleşmenin önemli aşamalarından olan fiyatların piyasalar tarafından belirlenmesi sağlanmış, bankaların faaliyetlerinin düzenlenmesi, izlenmesi ve denetlenmesine ilişkin uluslararası standartlara uyum yönünde düzenlemeler

yapılmıştır. Özel sektör tarafından finansal kurumlara yatırım yapılmasını cazip hale getiren bir ortam yaratılmaya çalışılmıştır. 1980'li yıllarda uygulamaya konulan reform niteliğindeki yapısal değişiklikler bankacılık sektörünün ve mali sektörün gelişmesini ve büyümesini olumlu yönde etkilemiştir. Bu düzenlemeler temel olarak bankacılığın daha verimli çalışması ve bankacılıkta rekabetin teşvik edilmesi yönünde olmuştur. Bu çerçevede, faiz oranları ve döviz kurları serbest bırakılmış, bankacılık sistemine yeni girişlere olanak tanınmış ve yabancı bankaların Türkiye'ye gelmesi ya da şube açması için çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. 1984 yılından itibaren İslam Bankacılığı da özel finans kurumları aracılığıyla Türkiye'de kendilerine yer bulmuştur. 1986 yılında bankacılık sisteminin likiditesini düzenleme amacıyla Bankalararası Para Piyasası kurulmuş ve aynı yıl içinde Tekdüzen Hesap Prensipleri ve standart raporlama sistemi oluşturulmuştur. 1987 yılında bankaların bağımsız dış denetçiler tarafından denetlenmesine başlanılmış ve bu yıl içinde sermaye piyasalarının gelişimi için yasal ve kurumsal düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Bu şekilde, bankalar hisse senedi arzı ve bunların ikincil piyasada alım satımı, yatırım fonu yönetimi ve mali danışmanlık hizmetleri gibi hizmetler vermeye başlamışlardır (Bakdur, 2003; 12). Ancak, finansal sektörde serbestleşmenin önemli aşamalarından olan finansal kurumların denetim sonuçlarına ilişkin kararların zamanında ve etkin olarak alınması sağlanamamıştır. Ayrıca, kamu sektörü finansal sistemdeki yoğun faaliyetini ve etkisini doğrudan ve dolaylı olarak sürdürmüştür. Bütçe disiplini sağlanamamış, fiyat istikrarını hedefleyen bir para politikası uygulanamamıştır (Kalkan, 2007; 60).

2.2.3.1. 1990 -2000 Yılları Arasındaki Türk Bankacılık Sistemini Etkileyen Gelişmeler

1990'lı yıllara, finansal sektörde serbestleşmenin son aşaması olarak kabul edilen sermaye hareketlerini serbest bırakan bir düzenleme ile girilerek Türk bankacılık sektörünün döviz varlıkları ve yükümlülükleri artmaya başlamıştır (Kalkan, 2007; 60). Piyasa ekonomisine geçilen 1980'li yıllardan 1990'lı yıllara

gelindiğinde artık Türk Bankacılık Sektörünün daha fazla sayıda risk faktörüyle karşı karşıya kaldığı görülür. 1990'lı yıllardaki gelişmeler ve yaşanan krizler, bankacılık sisteminin mali bünyesinin büyük ölçüde bozulmasına neden olmuştur. Ayrıca artan kamu açıklarına bağlı olarak enflasyon oranı yükselmiş, tasarruf sahipleri Türk Lirası'ndan başka yatırım alanlarına yönelmişlerdir. Yurtdışından borçlanmanın cazip hale gelmesiyle birlikte hem kamu kesimi, hem de özel kesim yurtdışından finansman sağlama yoluna gitmiştir. Erzan, Akçay ve Yolalan (2001; 8) 1990'lı yıllarda Türk Bankacılık Sektörünün muhtemelen en basit fakat bir o kadar da dikkat çekici özelliğinin, banka sayısı, şube sayısı, istihdam ve sektördeki toplam varlıklarda görülen önemli artışlar olduğunu belirlemişlerdir. 1990'lı yıllarda ekonomik performans kötüleşmiş, büyüme istikrarsız bir seyir izlemiştir. Uzun süre yüksek bir düzeyde seyreden enflasyon, finansal sistemde çok olumsuz etkiler yaratarak işlem hacminin suni olarak artmasına neden olmuş ve aracılık faaliyetlerini olumsuz yönde etkilemiştir. Çünkü enflasyon ortamında sağlıklı kaynaklar yaratılamamış ve bu kaynaklar etkin olarak dağıtılamamıştır (Kalkan, 2007; 60). Tasarruf ihtiyacı artmış, kamu kesimi açığı büyümüştür. Özel sektörün tasarruf fazlası kamu kesimi tasarruf açığını her zaman karşılayamamış ve yurtdışından borçlanma gereksinimi artmıştır. Kamu kesimi açığının finansmanında 1990'lı yılların ilk yarısında Merkez Bankası kısa vadeli avansı ve giderek artan miktarda kamu bankaları kaynakları kullanılmıştır. Kamu bankalarından "görev zararı" tanımı ile kullanılan kaynaklar Hazine tarafından bu bankalara zamanında ödenmemiştir. Bu nedenle likiditesi zayıflayan kamu bankalarının kısa vadeli borçlanma gereksinimi artmıştır. Bankaların rolü ve fonksiyonları hükümetlere son derece bağlı hale gelmiştir. Bu yakın ilişki sadece kamunun daha fazla sayıda ve payda banka sahibi olmasından kaynaklanmamış, aynı zamanda doğrudan krediler, fonlama, karışık ve sistemi bozan vergi düzenlemeleri ve destekleme uygulamalarını içermiştir. Bu koşullarda bankalar bütçe finansman kurumları olarak görev yapmışlar, hükümetler tarafından belirlenmiş sektörlerle, kişilere ve kuruluşlara kaynak kullandırmışlardır. Ancak, bankaların faaliyetleri ve bu faaliyetlerinden doğan zararları kamunun bilançosunda yer almamış, bütçe

dışında bütçelerde yer almıştır. Ekonomik büyümenin hızlı olduğu dönemlerde doğrudan kredilerin ekonomik olmayan performansları mevduattaki büyüme tarafından maskelenmiştir. Fakat hızlı büyümenin ardından ekonomik yavaşlamanın başladığı dönemlerde bu özellikler bankacılık sisteminin kırılganlığının ana kaynaklarından bir tanesi olmuştur. Bankaların, uluslararası piyasalardan yurtiçi piyasalara göre daha düşük faizlerle borçlanarak bunları yurtiçi piyasalara sunmaları yüksek bir karlılık sağlamış, ancak büyük riskleri de beraberinde getirmiştir. Bu süreci besleyen en önemli nedenler uluslararası piyasalardaki kreditorlerin kısa vadeli de olsa kaynak kullandırma isteği yanında, hükümetlerin arzusuna ve teşvikine bağlı olarak hızlı büyüme isteği ile uyandırılan, karlılık prensiplerine göre değil de büyüme arzularına göre şekillenmiş kredi ve kaynak talebi yaratan yatırım ve borçlanma stratejileri olmuştur. Aşırı derecede iyimserlik yüklenmiş olan finansal kurumların, ortaklarına veya üçüncü kişilere ait verimli ve karlı olmayan faaliyetleri finanse etmeleri kredi riskinin yükselmesine neden olmuştur. Kredibilitesi düşük müşteriler yüksek kredibiliteye sahip müşterilerle ikame edilmiştir. Bu strateji bütçe açığının büyüdüğü bir dönemde riskin giderek artmasına neden olmuştur. Gerek ticari bankalar gerekse ulusal ve uluslararası yatırımcılar kamu kağıdı yatırımlarını arttırmışlardır. Vergi düzenlemeleri ve sermaye yeterliliği düzenlemelerinin cazibesi de bankaların kamu kağıtlarına olan tercihlerini etkilemiştir. Enflasyonist bir ortamda, bilanço büyütülerek yapılan bu tercih risklerin önemli ölçüde artmasına neden olmuştur. Ekonomik faaliyetin sık aralıklarla ve şiddetli ölçüde değişim göstermesi, yüksek enflasyon, yüksek borçlanma faizi, kredilerin performansını daha da olumsuz etkilemiş, sorunlu krediler büyümüştür. İyi niyetli olmayan borçlulardan alacakların tahsilini geciktiren düzenlemeler ve adalet mekanizmasının yavaş işlemesi nedeniyle alacakların tahsil edilememesi veya çok geç tahsil edilmesi zararların büyümesine neden olmuştur. Türkiye ekonomisinin karşılaştığı dış etkilerden kaynaklanan ilk kriz, 1990 yılındaki Körfez Krizi olmuştur (Erdoğan, 2002; 133). Krizin başlamasıyla petrol fiyatları artmış, enflasyon yükselmeye başlamış,

ekonomideki diğer sektörler gibi bankacılık sektörü de, dış kaynaklı bu krizden olumsuz yönde etkilenmiştir.

Birleşmiş Milletlerin Irak'a müdahale etmesiyle Türkiye'deki mali kriz doruğa ulaşmış, askeri müdahaleyle beraber mali sektör likidite krizine girmiştir. Likidite krizi sonrasında, bankalardan büyük miktarlarda hem döviz hem de Türk Lirası mevduatları çekilmeye başlanmıştır. Halkın döviz talebini karşılayabilmek için de, TCMB büyük miktarlarda döviz Türkiye'ye getirmek zorunda kalmıştır. Kriz, geçicide olsa ancak bu şekilde daha fazla büyümeden önlenebilmiştir. 1990'lı yıllarda uygulamaya konulan politikalar sonucunda Türk Lirası yabancı paralar karşısında reel olarak değer kazanmış, ihracat azalırken, ithalat kolaylaşmıştır. Bunun sonucunda, 1993 yılında dış ticaret açığı en yüksek seviyesine ulaşmış, yılsonunda finansal piyasalarda istikrarsızlığın artması ve döviz kurlarındaki aşırı dalgalanmalar, ekonomide geleceğe ilişkin kötümser beklentileri arttırırken, belirsizlik ortamını da beraberinde getirmiştir. Bununla birlikte, giderek artan bütçe açıkları ve yükselen fiyatların yol açtığı iç dengesizlikler sonucu bozulan dış denge, 1994 yılındaki ekonomik gelişmeleri etkileyen önemli faktörler arasında yer almıştır (Karluk, 1996; 40). 1994 yılına gelindiğinde, yaşanan ekonomik krizde bankacılık sistemi hızla küçülmüş, öz kaynaklarının önemli bir bölümünü kaybetmiştir. Güvenin yeniden tesisini sağlamak ve sistemik bir krizi engellemek amacıyla bir çözüm olarak tasarruf mevduatına tam güvence getirilmiştir. Finansal sistemde güvenin sağlanması ve sistemde istikrarın sürdürülmesi açısından Hazine son kredi kaynağı rolünü üstlenmiştir. Buna rağmen, bankaların faaliyetlerinin denetim sonuçlarına ilişkin kararların alınmasında gerekli hassasiyet gösterilememiştir. Keskin, Alparslan, İnan (2004; 72) tarafından yapılan bir araştırmada bankacılık sisteminin denetiminde yaşanan zafiyetler nedeniyle sağlıklı bir yapılanmanın gerçekleşmediği belirtilmiştir. 1994 bankacılık ve finans krizi, TCMB'nin duruma zamanında ve gerekli ölçüde müdahale edecek kadar rezervi olmaması nedeniyle yaygınlaşmış ve tüm bankacılık sektörünü ve ekonomiyi tehdit eder hale gelmiştir (Erdoğan, 2002; 129). Bankacılık sektörünün 1994 krizinden ciddi boyutta etkilenmesinin temel nedeni, 1989–1993 döneminde izlenen düşük

döviz kuru ve yüksek faiz politikalarının sona ermesi ile kar oranlarının düşmesidir (Şahin, 2000; 410). 5 Nisan Kararları ile birlikte mevduata %100 güvence verilmesi krizi dondurmuşsa da, yapısal bozukluk devam etmiş ve 1990'ların sonunda bankacılık sektörü yine ciddi sorunlarla karşılaşmıştır. Bankaların sermayelerine oranla aşırı risk üstlenmelerine izin verilerek düşük kaliteli kredilendirme ve karşılıkların ayrılmaması, en düşük sermaye yeterliliği oranı uygulaması mevcut disiplinin bozulmasına neden olmuştur. Finansal kurumların ortaklarına ait şirketlere açılan kredi bağlantıları doğru belirlenememiş veya yaptırımlar etkisiz olduğundan kredi risklerinin izlenmesi son derece sınırlı kalmıştır. Siyasi etkiler nedeniyle denetim otoritesinin ağırlığı ve etkisi zayıf kalmıştır. Otoritenin aldığı karar ile siyasi kararlar arasında ciddi çelişkiler ortaya çıkmış, uygulamalar yeterli olmamıştır. Bankacılık sisteminde yaşanan sorunların önemli bir kaynağı da bankanın yönetim ve denetimini elinde bulunduran ortakların, bankanın doğru şekilde çalışmasını tehlikeye düşürecek biçimde banka kaynaklarını kurallara aykırı olarak kendi lehlerine kullanarak bankayı zarara uğratmaları olmuştur. Tüm bu gelişmelerin ışığında 1990'lı yılların sonlarına doğru Türkiye'de bankacılık alanındaki yasal ve kurumsal düzenlemelerin değişen koşullara ve uluslararası standartlardaki gelişmelere uyumu konusunda da önemli adımlar atılmıştır. Bu çerçevede, Haziran 1999'da yürürlüğe giren 4389 sayılı Bankalar Kanunu önemli bir dönüm noktasını ifade etmektedir. Bu kanun ile uluslararası uygulamalara paralel olarak bankacılık sektörünün düzenleme, gözetim ve denetimi idari ve mali özerkliğe sahip Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'na devredilmiştir. 19 Aralık 1999 tarihli 4491 sayılı yasa ile bankalarla ilgili olarak kuruluştan tasfiyeye kadar olan süreçte alınması gereken kararların tamamı Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulunun yetkisine bırakılmış, BDDK'nın özerk statüsü sağlanmıştır. Bankacılık sektörünün gözetim ve denetiminden sorumlu kamu birimleri Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu bünyesinde birleştirilerek Kurum 31 Ağustos 2000 tarihinden itibaren fiilen çalışmaya başlamıştır (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu [BDDK], 2001; 45). Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, tasarruf sahiplerinin

haklarını ve bankaların düzenli bir şekilde çalışmasını tehlikeye uğratabilecek ve ekonomik yapıda önemli zararlara yol açabilecek bütün işlem ve uygulamaları önlemek, kredi sisteminin verimli bir biçimde çalışmasını sağlamak amacıyla gerekli olan tüm karar ve önlemleri almak ve uygulamakla yükümlü ve yetkilendirilmiştir. Bankacılık sisteminin sağlıklı çalışması ve bankalarda denetimin etkin olarak yapılabilmesi için BDDK'nın bağımsız ve verimli bir şekilde çalışması sağlanması gerektiği ortaya konmuştur. Türkiye Ocak 2000 tarihinde IMF ile birlikte bir istikrar programı hazırlamıştır. Bu istikrar programı ile yukarıda da belirtildiği gibi, Bankalar Kanunu değiştirilmiş ve BDDK'nın kurulması kabul edilmiştir. Bu tarihten itibaren yeniden yapılanma çerçevesinde 18 Banka'ya Fon el koymuş ve Türkiye'de ilk kez kamu ve özel sektör bankalarına ek olarak da fon bankacılığı oluşmuştur (Apak, 2001; 35). 2001 yılı Mayıs ayında ilan edilen "Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı" ile Türk Bankacılık Sisteminin daha iyi koşullarda çalışması hedeflenmiştir. Bu dönemde Türk Bankacılık Sistemiyle ilgili yapılan çalışmalar ve alınan tedbirler şu şekilde özetlenebilir (Koç, 2002; 58):

- Bünyesinde 8 banka bulunduran Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na (TMSF) 2000 yılı Kasım krizinden itibaren 11 banka daha devredilerek, bu bankaların sistem üzerinde sebep oldukları bozucu etkiler ortadan kaldırılmış,
- Kamu bankalarının yeniden yapılandırılması kapsamında bu kuruluşların daha rasyonel esaslar çerçevesinde yönetilmesine olanak sağlayan bir takım düzenlemeler yapılmış,
- Bankacılıkla ilgili olarak yapılan yeni yasal düzenlemeler çerçevesinde gözetim ve denetim esasları güçlendirilmiş, bu yolla sektörde etkinliğin artırılması amaçlanmıştır,
- Sermaye yeterliliklerini kaybeden özel bankaları daha sağlıklı bir yapıya kavuşturmaya yönelik olarak, yeniden sermayelendirme programı devreye sokulmuştur.

2.2.3.2. 2000’li Yıllardan Günümüze Türk Bankacılık Sektörünü Etkileyen Gelişmeler

1990’lı yılların sonu ve 2000’li başından itibaren uygulanmaya çalışılan politikalar Türk bankacılık sektörünün yeniden yapılanması konusunda ilk adımları ortaya koymuştur. Bu süreç tamamıyla Türk Bankacılık sisteminin işleyiş sürecini geliştirmeyi amaçlamıştır. Nisan 2001’de uygulanmaya başlanan “güçlü ekonomiye geçiş programı” 2002 yılının başında 2002–2004 yılını kapsayacak şekilde revize edilmiştir. Program ekonominin dış şoklara direncinin artırılmasını, enflasyonun düşürülmesini, kamu borçlarının azaltılmasını, mali disiplinin sağlanmasını, yapısal reformların tamamlanmasını ve bankacılık sektörünün güçlendirilmesini hedeflemiştir (Türkiye Bankalar Birliği [TBB], 2008; 20). Program hedeflerinin iyi tespit edilmiş olması ve 2002–2007 döneminde disiplinli bir uygulama ile program hedeflerinin genelde gerçekleştirilmiş olması 2002–2007 dönemini gerek ekonomi, gerekse bankacılık sektörü açısından yeniden yapılandırılma dönemi olarak tanımlanmasını ve incelenmesini mümkün kılmıştır. Bu dönemde programın genel prensiplerinin kararlılıkla uygulanması, siyasi istikrar ve dünya ekonomisindeki olumlu konjonktürün de yardımıyla, ekonomide ve bankacılık sektöründe olumlu yönde önemli gelişmeler olmuştur (TBB, 2008; 20).

Temel makro göstergeler dikkate alındığında ekonomik performans iyileşmiştir. Yüksek oranlı ve istikrarlı bir büyüme sağlanmış, enflasyon oranı düşmüştür. Enflasyonla mücadelede kurumsal altyapı büyük ölçüde hazırlanmış; Merkez Bankası kanununda yapılan değişikliklerle, bankanın görevinin fiyat istikrarı olduğu açıkça tanımlanmıştır. Bankaya araç bağımsızlığı sağlanmış, para politikası kurulu oluşturulmuştur. Bütçe disiplini sağlanarak dönem boyunca ortalama olarak GSMH’nin % 5’i civarında faiz dışı fazla verilmiştir. Dış kaynak girişinin hızlanması ve risk priminin düşmesinin etkisiyle, kamu borçlanmasının faiz oranı düşmüş, vade uzamıştır. Kamu kesiminin finansal varlıklar üzerindeki baskısı önemli ölçüde gerilemiştir (TBB, 2002; 3–

37). Tasarruf yetersizliğinden kaynaklanan cari işlemler açığı dönem boyunca yüksek seyretmiştir. Türkiye ekonomisindeki tasarruf yetersizliği, 2001 yılında kamu kesimi açıklarından kaynaklanmakta iken 2002–2007 döneminde özel kesim net tasarrufundaki gerilemeden dolayı büyümüştür. Özel kesim net tasarrufundaki gerileme, kamu kesimi net tasarrufundaki iyileşmeden yüksek olduğu için cari işlemler açığı dönem içerisinde gelişmiştir.

Bankacılık sistemi önemli bir yeniden yapılandırma süreci yaşamıştır. Özel bankalar 2001 krizinden sonra önemli ölçüde kaybettikleri sermayelerini güçlendirmişlerdir. Bunu yapamayan bankalar birleşmiş veya TMSF'ye devredilmiştir. Kamu bankaları yeniden yapılandırılmış, ortak bir yönetim altına alınmıştır. Kamu bankalarındaki görev zararları devlet iç borçlanma senetleri karşılığı tasfiye edilerek bankaların mali bünyeleri güçlendirilmiştir. Bankacılık sektörünün takipteki alacaklarının bir kısmı için finansal yeniden yapılandırma programı uygulanmıştır. Bankalardaki risk yönetimi anlayışı, kamusal gözetim ve denetim otoritesinde risk bazlı denetim anlayışı güçlenmiştir. Kamusal denetim ve gözetim işlemi özerk bir yapıya kavuşturulmuştur. Bankaların faaliyetini düzenleyen mevzuat 2005 yılında yenilenecek uluslararası genel kabul görmüş prensiplere ve uygulamalara önemli ölçüde yakınlaştırılmıştır (TBB, 2002; 20). 2000 ile 2005 yılları arasındaki dönemdeki banka sayısındaki gelişmeler aşağıdaki tabloya yansıtılmıştır.

Tablo–1. 2002 ile 2005 Yılları Arasındaki Banka Dağılımı

Yıllar	2000	2001	2002	2003	2004	2005
KAMU	4	3	3	3	4	4
ÖZEL	29	22	20	18	18	17
YABANCI	17	15	15	13	13	13
KALKINMA VE YATIRIM	18	15	14	14	13	13
TMSF	11	6	2	2	----	----
TOPLAM	79	61	54	50	48	47

Kaynak: (TBB, 2006; 2).

2005 yılından itibaren günümüze kadar olan kısımdaki banka sayılarındaki gelişmeler ise yine 2005 ve 2009 yıllarını kapsayan dönemde aşağıdaki tablodaki gibidir.

Tablo-2. 2005 ile 2009 Yılları Arasındaki Banka Dağılımı

Yıllar	2005	2006	2007	2008	2009
Kamu	3	3	3	3	3
Özel	17	14	11	11	11
Yabancı	13	15	18	17	17
Kalkınma ve Yatırım	13	13	13	13	13
TMSF	1	1	1	1	1
TOPLAM	47	46	46	45	45

Kaynak: (TBB, 2010; 3).

Yine aynı dönemler içindeki ekonomik olarak ekonomik gelişmelerdeki gelişmelere bağlı olarak şube ve çalışan sayısında artış gözlenmiştir. Aşağıdaki tablolarda bu gelişme gösterilmiştir.

Tablo-3 2000 ile 2005 Arasındaki Şube ve Çalışan Sayıları

Yıllar	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Şube Toplam	7,830	6,857	6,203	6,078	6,219	6,276
Kamu	2,833	2,707	2,088	2,057	2,237	2,111
Özel	3,777	3,493	3,673	3,604	3,740	3,737
Yabancı	115	230	204	209	209	393
Kalkınma ve Yatırım	29	19	35	33	33	35
TMSF	1076	408	203	175	----	----
Çalışan Toplam	171,732	138,962	124,009	124,030	127,944	132,973
Kamu	70,329	56,149	40,158	37,982	39,857	38,432
Özel	71,155	63,721	66,842	70,622	76,932	78,804
Yabancı	3,743	4,307	5,406	5,451	5,803	10,611
Kalkınma ve Yatırım	6,461	5,644	5,717	5,457	5,352	5,126
TMSF	20,044	9,141	5,886	4,518	----	----

(*)2004-2005 yılları için TMSF bünyesindeki bankalar Kamu bankası kısmında gösterilmiştir

Kaynak: (TBB, 2006; 3).

Aşağıdaki tabloda ise 2005 yılından sonraki dönemde yaşanan banka şubesi ve çalışan sayılarındaki artışlar gösterilmiştir.

Tablo-4. 2006–2009 Arasındaki Şube ve Çalışan Sayıları

Yıllar	2006	2007	2008	2009
Şube Toplam	6,849	7,618	8,790	9,036
Kamu	2,149	2,203	2,416	2,530
Özel	3,582	3,625	4,290	4,390
Yabancı	1,072	1,741	2,034	2,070
Kalkınma ve Yatırım	45	48	49	45
TMSF	1	1	1	1
Çalışan Toplam	143,143	158,534	171,598	172,403
Kamu	39,223	41,056	43,333	44,856
Özel	73,220	75,124	82,158	82,271
Yabancı	25,794	36,707	40,567	39,676
Kalkınma ve Yatırım	4,573	5,322	5,273	5,339
TMSF	333	325	267	261

Kaynak: (TBB, 2010; 4).

Tüm bu verilerin ışığında 2000’li yıllardan sonraki dönemde yaşanan ekonomik anlamdaki değişimler bankaların gerek çalışan sayısındaki gerekse şube sayısındaki artışları açıklamaktadır. Tüm bu gelişmeler gelecekteki dönemde ekonomik yapının daha da sağlamlaşması bankaların gerek istihdam gerekse şube konusundaki gelişmeleri daha da artacaktır.

2.2.4. Türk Bankacılık Sektöründe Yaşanan Krizler

1990’lı ve 2000’li yıllarda hem gelişmiş ülkelerde hem de gelişmekte olan çok sayıda ülkede bankacılık krizleri yaşanmıştır. IMF’nin, Asya, Rusya, Arjantin ve Türkiye’de yaşanan krizlerden önce yaptığı bir araştırmada, 1980–1995 yılları arasında, 180 üye ülkeden 130’unda bankacılık krizleri yaşandığını tespit etmiştir. Bankacılık krizleri, 2000’li yıllara doğru, daha önceki dönemlere göre,

hem daha derinleşmiş hem de daha yaygınlaşmıştır. Bankacılık krizlerinin sayısı geçmişe göre artarken, bu krizlerin ekonomik faaliyetlere ilişkin reel maliyeti ile kamu maliyesine olan yükü ciddi biçimde artmıştır (Esen, 2005; 2).

2.2.4.1. Yaşanan Krizlerin Nedenlerine ve Sonuçlarına Genel Bakış

Bankacılık krizini, mali güvenin kaybolması dolayısıyla tasarruf sahiplerinin mevduatlarını geri çekmek için bankalara hücum etmeleri veya başka bir nedenle bankaların yükümlülüklerini yerine getirememesi nedeniyle kamu otoritesinin söz konusu bankaları kapatması, birleşmelere zorlaması, devletleştirilmesi veya önemli miktarda mali destekte bulunması şeklinde tanımlayabiliriz (Yıldıztan, 2005; 97).

Bu krizlerin nedenleri; en başta istikrarsız makroekonomik yapı, bankacılık sektöründe etkin denetim ve gözetim yapılamaması, yasal düzenlemelerin yetersiz olması, ödemeler sistemi gibi mali altyapı unsurlarının güvenilir olmaması ve risk yönetimi için gerekli kredi kültürünün oluşmamasıdır (Yıldırım, 2010; 1). Türk ekonomisine ve bankacılık sektörüne baktığımızda bu krizlere zemin hazırlayan nedenlerin hemen hemen hepsini görmekteyiz.

Türkiye’de uzun yıllar genel olarak karşılaşılan makro ekonomik sorunlar; ekonominin temel fiyat mekanizmalarının (enflasyon, faiz ve kur) iyi yönetilememesi ve aşırı dalgalanma göstermesi, kamu maliyesinde disiplinsizlik, gelir–harcama dengesinin ciddi biçimde bozulması, kamu finansman açığının milli gelire oranının sürekli artması, yurt içi tasarrufların yetersizliği ve finansal piyasaların sığılığı ile reel sektörde düşük verimlilik ve dış kaynağa aşırı bağımlılık sayılabilir (Uçar, 2009; 37). Öte yandan Türk bankacılık sisteminin karşı karşıya bulunduğu temel sorunlar; sektörde kamu kesiminin büyük ağırlığa sahip olması, holdingleşme ve yoğunlaşma, kurum ve ürün bazında çeşitlilik ve uzmanlaşmanın olmaması ile sermaye piyasasının derinliğinin yetersizliği sebebi ile bütün yükün para piyasasında kalması şeklinde ifade edilebilir. Bunun yanı- sıra, bankalarda yönetimlerin rasyonel olmaması ile denetim ve gözetimden kaynaklanan sorunlarda bulunmaktadır

(Çolak ve Eser, 2005; 37). Tüm bu yaşanan gelişmeler Türkiye'deki krizlerin nedenini oluşturmuştur.

Krizlerin ortak sonuçları ise, ekonominin kısa süre içinde önemli ölçüde daralması, işsizlik oranındaki artış, hızlanan enflasyon ve reel ücretlerin düşmesi olarak özetlenebilir (Koyuncu ve Şenses, 2004; 19). Bankacılık sistemlerinde baş gösteren krizlerin ekonominin geneli açısından yol açtığı sorunlar, diğer sektörlerde yaşanan krizlerle kıyaslanamayacak ölçüde büyüktür. Batan bankaları kurtarmak amacıyla aktarılan fonlar, kamu kesiminin mali dengesini ciddi biçimde bozmakta ve bütçe açıklarına yol açmaktadır (Turhan, 2000; 3).

Türkiye'de yaşanan 1994 krizi sonucunda bankacılık sisteminin toplam varlıkları ciddi biçimde azalmış, aktif ve pasif yapısı ciddi biçimde değişikliklere uğramıştır. Krizle birlikte, faiz oranları yükselmiş, İnterbank'ta gecelik binlerle ifade edilen faiz oranları ortaya çıkmış, bozulan denge sonunda müşteri-banka ilişkileri büyük zarar görmüştür (Cihangir, 2005; 105). Şubat 2001 krizinin ardından bankacılık sisteminin çöküşünü önlemek için yapılan düzenlemeler devletin mali yükümlülüklerini çok yüksek düzeylere sürüklemiştir. Ödemeler bilançosunun sermaye hesabında büyük net çıkışlar gerçekleşmiştir. Kentsel işsizlik oranı yüzde 7'lerden yüzde 13'e yükselmiş ve gayri safi milli hasıla (GSMH) yüzde 9,4 oranında küçülmüştür (Dede, 2007; 24). Bankacılık sisteminin aktifi bir taraftan küçülürken diğer taraftan kalitesiz hale gelmiş, verdikleri kredilerin geri dönüşü zorlaşmıştır.

Faiz ve kur riski nedeniyle zarar eden bankacılık sisteminin özkaynakları hızlı bir biçimde erimeye başlamıştır. Bankacılık sisteminde kullanılan kredilerin batıklık oranının 2001 yılı sonu itibarıyla %10'ları aşması ile bağlantılı, kredi karşılıkları da giderlere intikal etmiş ve sermaye yeterlilik oranı olumsuz yönde etkilenmiştir (Şahözkan, 2003; 30–31). Neticede bu krizler, özellikle bankacılık sisteminin yeniden yapılandırılmasını gündeme getirmiş ve IMF programları çerçevesinde sisteminin yeniden yapılandırılmasına ilişkin gelişmeler yaşanmıştır (Köne, 2003; 245). Bu bağlamda krizlerin önlenmesi için; piyasalarda şeffaflığın sağlanması, uygun muhasebe standartlarının

benimsenmesi, yüksek sermaye yeterliliği, bankacılık sisteminde etkin denetim ve gözetim, merkez bankasının yeterli düzeyde rezerv bulundurması ve en önemlisi, uygun makro ekonomik politikaların tercih edilmesi gerektiği sonucu ortaya çıkmıştır (Duman, 2002; 144).

2.2.4.2. Türk Bankacılık Sisteminde Yaşanan Önemli Krizler

Bankacılık sektöründeki yapısal sorunlar birçok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de finansal sistemde ortaya çıkan krizler ile birlikte tartışılmaktadır (Çolak, 2001; 15). Türk Bankacılık Sisteminde 1980’li yıllardan itibaren başlayan ve günümüze kadar geçen sürede bankacılık odaklı yaşanan mali krizler 5 ana başlık altında toplanabilir.

1. 1982 Bankerler Krizi
2. 1990 Körfez Krizi
3. 1994 5 Nisan Krizi
4. 1997 Asya ve 1998 Rusya Krizleri
5. 2000 Kasım ve 2001 Şubat Krizleri

2.2.4.2.1. 1982 Bankerler Krizi

Mali kurumlarla ilgili krizlerin Türkiye’deki ilk örneği liberalizasyon sürecine girişle birlikte görülmektedir. 24 Ocak 1980 kararlarıyla başlayan bu dönemde, kredi ve mevduat faiz oranlarının serbest bırakılması, 1982 yılında Banker Krizi olarak bilinen finansal sektör krizine yol açmıştır (Uyar, 2003; 100).

Bankerler, bankaların yaptığı gibi fon fazlası olanlarla fon talep edenler arasında aracılık etmekten çok, bankalarla fon piyasaları arasında aracılık işlemleri gerçekleştirmiştir. Bankerlik kuruluşları arasındaki faiz savaşı bir süre sonra Ponzi Finansmanı (borç alınan paranın faizini ödemek için daha yüksek faiz ile borçlanmak) biçimine kayması kaçınılmaz olmuş ve bu da sistemin çöküşüne yol açmıştır (Uçar, 2009; 39). Bu dönemde, banker şirketlerin

kurulması son derece kolay, belli bir sistemin kurulmaması ve yasal altyapının oluşturulmaması nedeniyle izlenmesi ise, oldukça zor olmuştur. 1982 yılındaki Bankerler Krizi'nin temel sonucu, mevduatın bankalar arasında dağılımının değişmesi olmuştur. Kriz döneminde mevduat, özel bankalardan kamu bankalarına doğru yönelmiştir. Bu yöneliş, etkisini uzunca bir süre Türk ekonomisinde ve bankacılık sektöründe hissettirmiştir (Yıldırım, 2003; 4).

2.2.4.2.2. 1990 Körfez Krizi

1980'li yıllardan 1990'lı yıllara gelindiğinde bankacılık sektörü daha fazla sayıda risk faktörüyle karşı karşıya kalmıştır. Aynı zamanda, artan kamu açıklarına bağlı olarak enflasyon oranı yükselmiş, tasarruf sahipleri TL'den kaçmaya başlamıştır. 1990'lı yıllarda Türk ekonomisinin karşı karşıya kaldığı dış etkenlerden kaynaklanan ilk kriz 1990 tarihli Körfez Krizidir. Körfez Krizi Irak'ın 2 Ağustos 1990 tarihinde Kuveyt'i işgal etmesiyle başlamıştır. Körfez Krizi dış etkenlerden kaynaklanan bir kriz olmasına rağmen, Türk Mali Yapısı, bu dönemde likidite krizini yaşamıştır. Bunun yanında Türk Ekonomisi de bu krizden olumsuz yönde etkilenmiştir (Tanyıldız, 2007; 23).

2.2.4.2.3. 1994 Krizi (5 Nisan Krizi)

Niteliği ve boyutları itibari ile Türkiye'nin yaşadığı ilk büyük bankacılık krizi 1994 yılındadır. 1993 yılının son aylarında mali piyasalardaki istikrarsızlık artmış ve döviz kurlarında aşırı dalgalanmalar görülmeye başlanmıştır. Giderek artan bütçe açıkları, ithalat artışı nedeniyle döviz çıktısının artması, ağır dış borç ödeme koşulları nedeniyle bozulan dış denge, Hazine'nin düşük faiz oranlarıyla borçlanma talebine piyasalardan yeterince cevap alamaması ve Merkez Bankası kaynaklarına yönelmesi nedeni ile uluslararası derecelendirme kuruluşlarının Türkiye'nin kredi notunun indirileceğine dair yaptığı açıklamalar Türk lirasından kaçışı hızlandırmıştır (Uçar, 2009; 39).

Yapılan kur ayarlaması ile TL'nin değerinde meydana gelen %53 oranındaki düşüş bir para krizine neden olmuştur (Tanyıldız, 2007; 24). 1994 krizi devlete ve ekonomiye önemli yükler getirmiştir. Bu krizde başlayan süreçlerin daha sonra da etkilerini sürdürmesi krizin başlıca özelliğidir. Etkilerin başında, kredi veren yabancı bankalara “devlet garantisi” verilmesi, ödenemeyen özel kredileri devletin ödemeyi üstlenmesidir. İkincisi, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) yoluyla devletin (belirgin sınırlamalarla da olsa) banka paniklerini önlemek için banka mevduatlarının garantörlüğünü yapmasıdır (Kazgan, 2010; 20). Finansal sisteme olan güveni sağlamaya yönelik olarak yapılan bu tür düzenlemeler, uzun dönemde finansal sistemde istikrarı bozucu etkiler yaratmıştır (Çolak ve Yiğidim, 2001; 16). 1994 krizi sırasında açık pozisyon oranı yüksek olan ve borçlarının vadesi ile aktiflerinin vadesini iyi ayarlayamayan TYT Bank, Marmara Bank ve İmpeks Bank iflas etmiştir (Uçar, 2009; 40).

Sonuç olarak 5 Nisan 1994 tarihinde ekonomik istikrar tedbirleri alınmıştır. 5 Nisan istikrar programının öncelikli amacı, kısa vadede bozulan dış dengeyi ve döviz piyasalarını yeniden istikrara kavuşturmak idi. Bunun yanında orta vadede mali piyasalardaki istikrarsızlığın temel nedeni olan kamu açıklarını azaltmak ve enflasyonu düşürmek, uzun vadede sürdürülebilir bir büyüme sağlamak amaçlanmıştır. 5 Nisan Kararları'nın ilk üç ve ilk altı aylık uygulama döneminde kısa vadeli amaçların tamamına ulaşılırken, orta ve uzun vadeli hedefler için aynı şeyi söylemek mümkün değildir (Bahçeci, 1997; 93–98).

2.2.4.2.4. 1997 Asya, 1998 Rusya Krizlerinin Türkiye'ye Etkileri

Asya'da meydana gelen kriz, ülkemizin daraltıcı ekonomik politikalar uygulamaya başladığı bir döneme rastlamıştır. Bu ortamda, krizin Türkiye'ye de yansiyebileceği endişesini taşıyan uluslararası sıcak para, çok kararlı da olmayan bir şekilde piyasalardan çıkmaya çalışmıştır (Uçar, 2009; 40). Asya'da meydana gelen kriz ortamının ilk etkileri Ekim 1997'de Türkiye'ye yansımaya başlamıştır. Ekim ayında Türkiye hisse senedi piyasasından yabancılar 313,1

milyon dolar çekmişlerdir. Yabancı yatırımcıların Ekim 1997 ile Ocak 1998 dönemini kapsayan dört aylık süre içinde borsadan toplam net 565,3 milyon dolar çektikleri anlaşılmıştır. Türkiye borsalarındaki yabancı plasmanların aylık 400–500 milyon dolarlık bir işlem hacmini kapsadığı bilinmektedir. Bu miktar ise uluslararası para piyasaları için henüz geniş çaplı spekülatif davranışlarda dikkate alınacak boyutta değildir. Bu nedenle Asya krizinin mali piyasalara yansımalarında önemli etkiler görülmemiştir. Kriz ve sonrasında Türk piyasalarına etkileri daha çok reel piyasalarda hissedilmiştir. Rusya krizinde ise Türkiye ekonomisi üzerinde hem reel, hem de finansal anlamda önemli etkileri olmuştur (Akdiş, 2000; 118–120).

Rusya'nın, değer düşürme yapmayacağını açıklamasına karşın, kısa bir süre sonra rubleyi dolar karşısında %33 devalüe ederek ardından borç erteleme ilan etmesiyle başlayan Rusya krizinin etkileri yakın ekonomik ve ticari ilişkileri olan Türkiye'deki bazı sektörlerde yoğun olarak hissedilmiştir (İstanbul Menkul Kıymetler Borsası [İMKB], 2010; 10). Türkiye'yi borsa krizi yaratarak büyük ölçüde olumsuz yönde etkilemiştir. Kriz esnasında Türkiye'den yaklaşık 4,5 milyar dolar çıkmıştır. Bunun 1 milyar doları borsadan, 3 milyar doları bonodan, 500 milyon doları ise sendikasyon kredilerinin yenilenmemesinden kaynaklanmıştır. Çatalbaş, Karluk ve Tonus (2001; 9–12) sermaye çıkışının iki önemli sebebinden birinin borsa krizi, diğerinin ise mali piyasaları vergilendiren yeni düzenlemeler olduğunu ortaya koymuşlardır.

1998 yılının ikinci yarısından itibaren ekonomi, küçülme sürecine girmiştir. Yaşanan krizin ülke içindeki siyasi istikrarsızlıkla birleşmesi, finansal piyasalardaki dengeyi bozmuş, bu durum ise, faiz oranlarının hızla yükselmesine yol açmıştır. Ekonomide bir reel faiz krizinin gündeme gelmesi ile birlikte, hem bankaların kredilerinin geri dönmeme oranı artmış hem de yeni kredilerin yapısı bozulmaya başlamıştır. 1998 yılında artan risklerle birlikte, bankaların karlılık performansı da düşmüştür. Ayrıca, holding bankacılığının gelişmesi ve iştiraklere aktarılan kaynaklar, bankaların hem temel işlevlerini yerine getirememelerine, hem de likit varlıklarını azaltarak krize duyarlı hale gelmelerine yol açmıştır (Uçar, 2009; 42). Bunun sonunda 1998'de ilk etapta

Interbank, Bank Ekspres ve Türk Ticaret Bankası TMSF'ye devredilirken 1999 yılı sonunda bunlara Yaşarbank, Esbank, Egebank, Sümerbank ve Yurtbank eklenmiştir. Ayrıca Birleşik Yatırım Bankası'nın faaliyetine son verilmiştir (Yavaş, 2007; 131).

2.2.4.2.5. Şubat 2000 ve Kasım 2001 Krizlerinin Etkileri

24 Ocak 1980 kararları ile Türkiye ekonomisi hızlı bir dönüşüm süreci içerisine girmiştir. Bu dönüşüm ile birlikte Türkiye ekonomisi ithal ikamesi sanayileşme politikası yerine serbest piyasa mekanizmasına dayalı ihracata yönelik sanayileşme politikasına geçmiştir. Piyasa mekanizmasının yol göstericiliği ve özel kesim inisiyatifinden azami ölçüde yararlanmayı öngören 24 Ocak 1980 kararları ile ekonominin uluslararası rekabet ortamına uygun dinamik bir yapıya kavuşturulması amaçlanmıştır. Küresel ekonomiye entegre kararı alınmış ve uygulamaya başlanmıştır. Fakat Türkiye ekonomisi bütünleşen dünya ekonomisinin ve yaşanan teknolojik devrimin bir parçası haline gelerek bilgi toplumu olma sürecinde hedeflediği yere ulaşamamıştır. Bunun en büyük nedeni devletin ulusal ekonomiyi yönlendirmede seçtiği ekonomi politikalarıdır (Karaçor, 2006; 386).

Özellikle 1990'lı yıllarla birlikte sık aralıklarla yaşanan seçim ekonomileri, siyasi istikrarsızlıklar süresi, makroekonomik istikrarı yeniden oluşturabilmek yerine spekülâtif faaliyetlerin ön plana çıktığı, reel ekonomiden uzak, kısa vadeli sermaye girişlerine dayanan, kısa süreli ve yapay büyümeler üzerine kurulu politikaları öne çıkarmıştır (Yeldan, 2001; 160). Bu yapı istikrarsızlık – kriz – büyüme sarmalında bir ekonomi oluşturmuştur. Kamu maliyesi, finansal sistem ve reel ekonominin rekabet gücünün zayıflığı kriz olasılıklarını artırmıştır. Bu sürece bilginin kullanılamaması, risk, belirsizlik, güvensizlik, şeffaf olmayan mali piyasa, enflasyon beklentisi eklenince kriz olasılığı daha da artmıştır. Bunlar birde etkin politika uygulamadaki aksaklıklarla birleşince kriz kaçınılmaz olmuştur. Türkiye ekonomisi bu süreci kırmak için 9 Aralık 1999 tarihinde yine istikrar programı uygulamıştır (Karaçor, 2006; 387).

Amacı enflasyonu düşürmek, sürdürülemez kamu iç borçlanma sürecine son vermek ve ekonomik büyümeyi yeniden sağlamak olarak belirlenmiştir. Program, enflasyonist beklentilerin aşağı çekilmesi, sıkı maliye politikasının uygulanması, döviz kurlarının hedeflenen enflasyon çıpasına bağlandığı para politikası, likitide genişlemesini yabancı kaynak girişine bağlayan bir çerçeveye oturtulmuştur. Temel olarak 9 Aralık 1999 tarihli istikrar programı, faiz ve ücret oranları ile fiyatları serbest bırakırken, döviz kurunu sabit oranlı artırmayı öngörmüştür. Programın bu özellikleri ile işleyebilmesi için mali sektörün kırılabilirliğinin düşük ve sermaye hareketliliğinin olmaması gerekiyordu. Fakat bu durum devletin kamu harcamalarını finanse etme yöntemi ile çelişmiştir. Dolayısı ile program baştan itibaren aksaklıklar üzerine kurulmuştur (Eren, 2006; 266).

Türk Hükümetinin 9 Aralık 1999 tarihinde IMF'ye sunmuş olduğu Niyet Mektubu kabul görmüş ve 1 Ocak 2000 tarihinden itibaren üç yıllık bir ekonomi sürecini içine alan, maliye, para, kur ve gelir politikalarının yanında Merkez Bankası tarafından hazırlanan ekonomideki yapısal değişiklikleri de içeren enflasyonu düşürme programı uygulamaya konulmuştur (Tanyıldız, 2007; 26). Merkez Bankası tarafından açıklanan "Enflasyonu Düşürme Programı" üç temel unsur üzerine inşa edilmiştir (Tanyıldız, 2007; 26).

- Sıkı bir maliye politikası uygulayarak faiz dışı fazlanın artırılması
- Yapısal reformların gerçekleştirilmesi ve özelleştirmenin hızlandırılması
- Enflasyon hedefi ile uyumlu gelirler politikası ve enflasyonun düşürülmesine odaklanmış kur ve para politikalarının uygulanması

Enflasyon 80'li yıllardan bu yana en düşük seviyeye gerilemiş, ekonomi canlanmış, faiz oranları aşağı çekilmiş, uygun koşullu dış finansman artışı yaratılmış, yapısal reformların hayata geçirildiği gözlenmiştir. Bu süreç içerisinde en büyük olumsuzluk, dış ticaret açığındaki büyüme olmuş, ancak buna rağmen artan sermaye girişleri ile ödemeler dengesinin fazla vermesi sonucu rezervlerin arttığı görülmüştür (Karaçor, 2006; 387). Bu olumlu tabloya

rağmen Türkiye ekonomisi 22 Kasım tarihinde krize taşınmıştır. 22 Kasım krizi finansal sistem kaynaklı bir krizdir ve aktörü de bankacılık kesimidir. Finans piyasalarında yaşanan bu etkileşim aktör konumundaki bankacılık kesiminin tetiği ateşlemesiyle krize dönüşmüştür. Bankaların açık pozisyonlarını kapamaya çalışmaları, kamu ve özel bankaların borçlanma telaşına girmelerine neden olmuştur. Türkiye’de dışsal(avro) piyasalarında borçlanma faizi üzerindeki risk primlerinin yükselmeye başlaması, bankalarının dış borçlanmasının zora girmesine neden olmuştur (Uygur, 2001; 11).

Türk Bankacılık Sisteminin 2000 yılında yaşadığı kriz, uygulanmakta olan istikrar programının devamının sağlanmasını zora sokmuştur. Bu durumda sektör içerisinde yer alan bankalar da açık pozisyonlarını kapatma amacıyla döviz alımına gitmişlerdir. Kasım 2000 Krizine neden olan bilânçolardaki likidite riski birikimi, kur riskine dönüşmüş ve Şubat 2001 Krizi ortaya çıkmıştır. Türk Bankacılık Sektörü, yaşadığı Kasım 2000 Krizi sonrasında faiz riski, Şubat 2001 krizi sonrasında ise hem faiz hem de kur riskinin neden olduğu önemli finansal kayıplar yaşanmıştır (Tanyıldız, 2007; 27). 2000 Kasım ve 2001 Şubat aylarında yaşanan finansal krizler, bankacılık sektörünü doğrudan ve önemli ölçüde etkilemiştir. 2001 yılında yaşanan kriz ve sonrasında bankacılık sektörü 50 Milyar dolara yakın öz kaynağını kaybetmiştir. 84 olan banka sayısı 54’e düşmüştür. Bin altı yüze yakın banka şubesi kapanmış, 50 bin bankacı işsiz kalmıştır (Dinçer, 2004; 32).

Daha önceki yazdıklarımızdan da anlaşılacağı gibi 2001 yılında meydana gelen ve ortaya çıkan sonuçları düşündüğümüzde mevcut durum tam anlamıyla bankacılık krizi özelliği taşımaktadır. Tüm bu olumsuzluklara rağmen krizin meydana getirdiği olumsuz sonuçlar Bankacılık Sektörünün işleyiş yapısının yeniden revize edilmesini sağlamış ve kriz sonrası oluşan zararlar kapatılma yoluna gidilmiştir. Bu anlamda sektörde risk kavramı ortaya çıkmış ve bankalar risk yönetimi konusunda gerekli çalışmalara başlamış ve önemli mesafeler almıştır.

Kasım 2000 ve Şubat 2001 yıllarında meydana gelen krizler sektörde mevcut olan yapısal sorunlara çözüm üretmek ve bankacılık sisteminin

işleyişine hareketlilik katmak, sağlıklı ve uluslararası alanda güçlü rakipleri ile rekabet edebilecek bir duruma getirmek amacıyla sektörde yeniden yapılanmanın ivedilikle ortaya konması gerektiği anlaşılmıştır.

Bu gaye ile hazırlanan yeniden yapılanma programı olan “ Bankacılıkta Yeniden Yapılanma Programı” 15 Mayıs 2001 tarihinde yürürlüğe konmuştur. Bu program kapsamında (BDDK, 2004; 7);

1. “4743 sayılı Mali Sektöre Olan Borçların Yeniden Yapılandırılması Hakkında Kanun” hazırlanarak, bankacılık sektörünün sermaye yapısı güçlendirilmiş ve İstanbul yaklaşımı çerçevesinde reel sektörün malî kesime olan borçları gönüllülük esasına dayanarak yeniden yapılandırılmış,
2. Kamu ve TMSF bankalarının Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası dışındaki kaynaklardan gecelik borçlanması sıfırlanmış,
3. Kamu bankalarının 19 milyar dolar olan görev zararları tasfiye edilmiş ve görev zararları oluşumuna yol açan kanun ve kararnameler iptal edilmiş,
4. Bankacılık sektörünün sorunlu aktiflerinin çözümünü hızlandırıcı mekanizmalar hayata geçirilmiş,
5. Gözetim ve denetim çerçevesini güçlendirici ve sektörde etkinliği artırıcı düzenlemeler yapılmış,
6. TMSF bankalarının yabancı para açık pozisyonları 4 milyar dolardan 400 milyon dolara, özel bankaların yabancı para açık pozisyonları ise 8,4 milyar dolardan 1,3 milyar dolara düşürülmüş,
7. TMSF kapsamındaki bankalara borçlu olanlar ile geri ödeme plânları yapılmış,
8. 2000 yılının Aralık ayında yüzde 9,3 olan bankacılık sektörünün sermaye yeterlilik oranı 2002 yılının Aralık ayında yüzde 27,1'e yükselmiştir.

2.2.5. Türk Bankacılık Sektöründeki Düzenlemeler

Türk Bankacılık Sektörü Cumhuriyet'ten bu yana güçlü bir bankacılık yapısına kavuşmak için gelişmiş ülkelerdeki bankacılık sistemi gibi sağlam, güçlü ve rekabet edebilen bir seviyeye erişmek amacıyla yasal, kurumsal ve

yapısal değişimler geçirmiştir. Bu değişimin gereği 1980'deki yaşanan ekonomik süreçte kendini çok net bir şekilde belli etmiş ve son yaşanan Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizlerinde temelden bir değişimin gerekliliği ortaya konulmuştur. Son krizlerden bu yana yapısal ve köklü değişmeler başlamıştır. Yukarıda anlatılan krizlerin ışığında bu bölümde sektörün genel özellikleri ve yapılan yasal düzenlemeler ile sektörde dinamizm getiren düzenleyici kurumlar ve kriz sonrası yapılan yasal düzenlemelere değinilecektir.

2.2.5.1 Türk Bankacılık Sektörünün Genel Özellikleri

Türk bankacılık sektörü, temellerinin atıldığı I. İzmir İktisat Kongresi'nden 1980'li yıllara kadar geçen süre içinde rekabete kapalı, dış işlemleri sınırlı, faiz oranlarının devlet kontrolü altında olduğu ve ithal ikameci sanayinin finansmanını üstlenmiş statik bir yapı içinde faaliyet göstermiştir. Söz konusu yapının 1980'li yıllarda dışa açık serbest piyasa ekonomisine yönelik mali serbestleme adımları sonucu değişime uğraması, sistemde hakim konuları olduğu için en çok bankacılık sektörü üzerinde etkili olmuştur (Duvan, 2001; 83–84). Değişen finansal yapı içinde Türk bankacılık sektörünün genel özellikleri şu şekilde sıralanabilir (Uçar, 2009; 47).

Oligopolistik Piyasa Yapısı; Türk bankacılık sisteminin genel özelliklerine bakıldığında ilk görülen sistemin eksik rekabet şartlarından oligopol yapısına uygun bir görünüm arz etmesidir. Çünkü sistem bir kaç bankanın kontrolü ve yönlendirmesi altındadır (Benli ve Sönmezler, 2002; 1). Bu durum sektörde yoğunlaşmanın oldukça yüksek olduğunun göstergesidir.

Yoğunlaşmayı; bir endüstri (sektör) dalında toplam ekonomik faaliyetlerin az sayıda firma elinde toplanması durumu olarak ifade edebiliriz. Örneğin bir sektörde üretim ve istihdamın büyük bölümünün birkaç firmada toplanması o sektörde yoğunlaşma derecesinin yüksek olduğunu ifade eder. Oligopol piyasa yapısında ise yüksek derecede yoğunlaşma söz konusudur (Uçar, 2009; 47). Bankacılık sektöründeki yoğunlaşma derecesi / oranı ise, sektördeki genellikle

aktifleri en büyük beş bankanın, sektörün toplam aktifleri içerisindeki payını ifade etmektedir (Akar ve Çiçek, 2007; 181).

Bankacılık sektörüne ait 2008 yılsonu verilerine baktığımızda sektördeki ilk beş bankanın toplam aktifler içindeki payının bir önceki yıla göre değişmediğini; ilk on bankanın payının ise 1 puan artarak, sırasıyla yüzde 62 ve yüzde 86 düzeyinde oluşmuştur (TBB, 2008; 41).

Sektördeki banka büyüklükleri ise, ilk beş banka içinde 2008 sonunda, 1 kamu bankası ve 4 özel banka yer alırken, ilk on banka arasında 3 kamu bankası, 4 özel banka ve 3 yabancı sermayeli banka bulunmaktadır.

Aktif büyüklüğü 40 milyar doların üzerinde 5 banka ve 20 milyar dolar ile 40 milyar dolar arasında 2 banka vardır. Bununla birlikte, bankaların yarısından fazlasının aktif büyüklüğü 2 milyar doların altındadır (TBB, 2008; 42).

Türk Bankacılık Sektörü yoğunlaşma özelliği olan ve büyük bankaların öncülük ettiği bir yapı arz etmektedir. Diğer bankalar, küçük olmaları sebebiyle büyük bankaları izlemektedirler.

Mevduat Bankacılığı; Türk bankacılık sektöründeki bankalar geleneksel olarak mevduat bankacılığı alanında gelişme göstermiştir. Bu gelişmenin sonucu olarak 1980'li yıllarda başlayan mevduata “en yüksek faizi verme yarışı” günümüzde de devam etmektedir (Sarısu, 1996; 3). Türk bankacılık sektöründe, gelişmiş ülkelerde yer alan çeşitli banka türleri ya hiç yoktur ya da yeterince gelişmemiştir. Türkiye’de tasarruf bankaları, tacir bankalar, posta bankaları, hatta teknik anlamda yalnız sermaye piyasalarında aracılık yapan, salt menkul değer ticareti yapan yatırım bankaları dahi mevcut bulunmamaktadır (Uçar, 2009; 49).

Şube Bankacılığı; Bankalararası rekabetin mevduat faizlerinin kendileri dışında belirlendiği bir ortamda mudilere mümkün olduğunca yakın olarak daha çok mevduat toplamak ve bu mevduatı daha yüksek faiz oranları ile plase etmek arzusu çok şubeli bankacılığın gelişmesine neden olmuştur (Uçar, 2009; 49). 1980 sonrasında faiz oranlarının serbest bırakılması ile birlikte, mevduatın

pahalı bir kaynağa dönüşmesi ve bankacılık sektöründe ortaya çıkan teknolojik ilerlemeler, 1990'lı yılların başında şubeleşmeyi yavaşlatmış olsa da, bu yıllardan sonra orta ölçekli ticari bankaların mevduat paylarını arttırmaya yönelik çalışmaları şubeleşmeyi yeniden arttırmıştır. Özellikle, mevduat ve ticaret bankalarında görülen bu eğilim, şube yeri seçimi ve şube sayısında rasyonel ve optimal davranılmaması nedeniyle, ödünç verilebilir fonların maliyetini arttıran bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır (Kandemir, 2006; 222).

Türk Bankacılığının Dışa Açılması; 1980 yılı sonrası, ekonominin dışa açılması ve dünya finans sistemi ile bütünleşme çabalarının bir sonucu olarak, bankacılık sektöründe de dışa açılma yönünde bir eğilimin olduğu gözlemlenebilir. Böylece, ticaret bankası, yatırım bankası ve şube düzeyinde birçok yabancı bankanın faaliyete geçtiği ve Türk bankaları ile ortaklık kurduğu gibi, Türk bankaları da yurt dışında şube açma, banka kurma vb. yollarla örgütlenmişlerdir. Bu gelişme, Türk bankacılık sektörünün etkinliğini de arttırmıştır (Kayarkaya, 2006; 105).

Kamu Bankalarının Hâkimiyeti; Kamu bankaları Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren bankacılık sektöründe faaliyet göstermeye başlamış, bazıları kapatılmış, bazıları özelleştirilmiş veya diğer bankalara devredilmiş, bazıları ise günümüze kadar gelmiştir. Türkiye'de kamu bankaları mevduat kabul eden ticari kamu bankaları, yatırım ve kalkınma kamu bankaları şeklinde kurulmuşlardır (Uçar, 2009; 50). Kamu bankalarının kaynaklarının kullanımında verimlilik ve etkinlik kurallarına uyulmasının sağlanması büyük önem taşımaktadır. Kamu bankalarından verilen kredilerde, politik baskılar sonucunda kredi ilkelerinden tavizler verilebilmektedir. Bu durum bankacılıkta rekabeti, bankacılık sektörünün yapısını ve kuralların uygulanmasını olumsuz etkilemektedir (Arvas, 2007; 85).

Bankaların sektör içindeki aktif büyüklüklerine Aralık 2008 verilerine göre baktığımızda kamu bankaları şu şekilde gözükmektedir; toplam aktifler, bir önceki yıla göre yüzde 26 artarak 706 milyar TL'ye (464 milyar dolar) yükselmiş, dolar bazında ise yüzde 4 gerilemiştir. Toplam aktiflerde büyüme mevduat bankaları grubunda; kamu bankalarında yüzde 27, özel sermayeli bankalarda

yüzde 26 ve yabancı sermayeli bankalarda ise yüzde 24 düzeyinde gerçekleşmiştir. Kalkınma ve yatırım bankalarının bilançolarındaki artış hızı yüzde 21 olmuştur (TBB, 2008; 39–40).

2.2.5.2 Yasal Düzenlemeler

Türkiye’de Cumhuriyet’in ilanından günümüze kadar altı Bankalar Kanunu çıkartılmış, bu Kanunlar’ın bazı maddeleri ek kanunlar, kanun hükmünde kararnamelerle birçok kez değiştirilmiştir. Öte yandan ödünç para verme işlemleri konusunda da birçok yasal düzenleme yapılmıştır (Uçar, 2009; 52).1933 yılında kabul edilip yürürlüğe giren ve üç yıl boyunca yürürlükte kalan 2243 sayılı Mevduat Koruma Kanun Türkiye Cumhuriyeti Tarihinin ilk bankalarla ilgili kanunu olarak nitelendirilebilir. İkincisi ise 1936 yılında kabul edilen ve 22 yıl yürürlükte kalan 2999 sayılı Bankalar Kanunu’dur. Türk bankacılığında yeni bir devir açan 7129 sayılı Bankalar Kanunu’ da 28 ve 70 sayılı Kanun Hükmünde Kararnameler ile önemli değişiklikler yapılmıştır (Taşcıoğlu, 1998; 3). 7129 sayılı Bankalar Kanunu 1985 yılında yerini 3182 sayılı Bankalar Kanunu’na bırakmıştır. Bu Kanun’da 18.06.1999 tarihli kabul edilen 4389 sayılı Bankalar Kanunu’na, o da 19.10.2005 tarihli kabul edilen 5411 sayılı Bankalar Kanunu’na yerini bırakmıştır (Uçar, 2009; 53).

- **2243 Sayılı Mevduatı Koruma Kanunu**

30.05.1933’de T.B.M.M. tarafından kabul edilen ve 05.06.1933 tarih ve 2419 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren 2243 sayılı Mevduatı Koruma Kanunu sadece üç yıl yürürlükte kalmış ve bu üç yıl içinde 2457 sayılı ve 2806 sayılı Kanun’larla iki kez değiştirilmiştir (Uçar, 2009; 53).

Bu Kanun’la, bankaların mevduat kabul etmek için sahip olmaları gereken temel şartlar ve mevduat sahiplerinin haklarını koruyan bazı esaslar belirlenmiştir. Bankaların sermayelerini faaliyette buldukları şehrin

büyüklüğüne göre belirlemeleri, yabancı bankalara faaliyetlerine devam edebilmeleri için yurt içinde sermaye bırakmaya mecbur bırakılmaları şartı konulmuştur. Ayrıca ticari mevduat ve tasarruf mevduatı ayrımı yapılarak, tasarruf mevduatı karşılığında bulundurulması gereken karşılıkların düzenlenmesi esasa bağlanmıştır. Yurt dışındaki bir bankanın merkez veya şubesindeki bir sorunun ülkemizde faaliyette bulunan şubeyi etkilemeyeceği gibi hususlar söz konusu kanunda yer alan düzenlemeler arasındadır (Filiz, 2006; 33).

- **2999 Sayılı Bankalar Kanunu**

2243 Sayılı Kanun'u, 01.06.1936'da kabul edilen ve 09.06.1936 tarih ve 3325 sayılı Resmi Gazete' de yayınlanarak yürürlüğe giren 2999 sayılı Bankalar Kanunu izler. 22 yıl yürürlükte kalan 2999 sayılı Kanun'da; 1942'de kabul edilen 4196 sayılı ve 1953'de kabul edilen 6112 sayılı ek Kanun'larla iki defa değişikliğe uğramıştır (Uçar, 2009; 53). 2999 no'lu yasa Türkiye'de bankacılık faaliyetlerini düzenleyen yasalardan ikincisi olarak yer almaktadır. Bu yasa Mevduatı Koruma Kanunu'nda yer alan hükümlerin mevcut durumlar açısından yeterli olmamasından dolayı tasarlanmış ve güncel bankacılık işlemlerini kapsayacak şekilde düzenlenmiştir. Yeni düzenlemede özel korumaya ihtiyacı olanların gerçek mevduat sahipleri olması gerektiği vurgulanmıştır. Bunun gerekçesi tasarruf sahiplerinin bankaların mevcut durumunu takip etme ve inceleme yapma olanaklarının olmamasıdır. Bundan dolayı tasarruf mevduatı güvencesi bu Kanun'la düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye bakılacak olursa, tasarruf sahipleri, mevduatlarının %40'na eşit bir miktar için, bankanın aktifinde bulunan bütün kıymetler üzerinde imtiyazlı alacak hakkına sahiptir.

Bu Kanun'la getirilen diğer düzenlemelerden bazıları; bankaların daha güvenli bir şirket türü olduğu düşünülen anonim, limited veya komandit şirket halinde kurulmaları, bankaların hesaplarında tasarruf mevduatını diğer mevduatlardan ayırmaları, Türk kanunlarına göre kurulup yabancı ülkelerde şube açan bankaların yabancı ülkelerdeki şubelerine tahsis ettikleri sermaye ile

işlemler hesabını gerçek bilançolarından ayrı göstermeleri, bankaların içyapıları ile ilgili düzenlemeler, genel müdürün yönetim kurulunun tabii üyesi olması, kredi komitesi gibi hükümlerin yanı sıra, yeminli banka murakıpları sisteminin yer alması sayılabilir (Filiz ve Işıқтаç, 2006, 2009).

- **7129 Sayılı Bankalar Kanunu**

23.06.1958'de kabul edilen 02.07.1958 tarih ve 9944 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren 7129 sayılı Bankalar Kanunu, Türkiye'nin üçüncü Bankalar Kanunu olmuştur. Hukukçular ve bankacılık uzmanları, 7129 sayılı Kanun'un Türk bankacılığında yeni bir dönem açtığını kabul etmektedirler. Ancak bu Kanun'da, 1960'da 153, 1961'de 301, 1962'de 123 sayılı Kanun'larla ve 1979'da 28, 1983'de 70 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamelerle beş kez değiştirilmiştir. Özellikle 28 ve 70 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamelerle yapılan değişiklikler bir hayli önemlidir (Uçar, 2009; 54). 2999 sayılı Bankalar Kanunu her ne kadar Mevduatı Koruma Kanunu'na nazaran daha ileri bir aşamayı ifade etse de uygulanmasında noksan ve kusurlarla karşılaşmıştır (Uçar, 2009; 54). Özellikle 1950'den sonra iktisadi ve mali ortamdaki gelişmelere uyum sağlayamaması 7129 sayılı Bankalar Kanunu'nun hazırlanmasında etkili olmuştur. Söz konusu Kanun'un hazırlanmasında 2. Dünya savaşını takip eden yıllarda bankaların iktisadi hayatın odak noktası haline gelmeleri dolayısı ile birçok ülkede banka kanunlarında yapılan düzenlemeler de etkili olmuştur. 7129 sayılı Bankalar Kanunu, bankaların kuruluşu, teşkilat ve organları, mevduata ait hükümler, kanuni karşılıklar ve ihtiyatlar, kredi işlemleri, işletme ve iştirakler ile ilişkiler, asgari sermaye, denetim ve cezai hükümlere ilişkin geniş bir alanda düzenlemeler getirmektedir. Kanun'la getirilen diğer bazı düzenlemeler; bankaların anonim şirket şeklinde kurulmalarının faydalı olacağına kabul edilmesi ve tasarruf mevduatı sahiplerine tanınan imtiyazlı alacak hakkının %40'dan %50'ye çıkarılmasıdır (Uçar, 2009; 55).

7129 sayılı Bankalar Kanunu'nda 28 ve 70 sayılı Kanun Hükmünde Kararnameler ile önemli değişiklikler yapılmıştır. Her iki düzenlemenin ortak özelliği kredi ve yatırımlara ilişkin sınırlamaların tam olarak uygulanmalarını sağlamak gayesi ile banka pay sahipliğini abartmalı bir şekilde sınırlara bağlaması, ikincisinin ek özelliği ise mali durumu kötüleşen bankaları kurtarmak ya da sarsıntısız tasfiyeye tabi tutabilmek için zorunlu birleşmeyi getirmiş olmasıdır. 7129 sayılı Kanun yerini 3182 sayılı Kanun'a bırakmıştır (Filiz, 2006; 34–35).

- **3182 Sayılı Bankalar Kanunu;**

Türkiye'nin dördüncü Bankalar Kanunu 24.04.1985 yılında kabul edilen 02.05.1985 tarihli ve 18742 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren 3182 sayılı Kanundur ve 14 yıl yürürlükte kalmıştır. Bu süre zarfında 3182 sayılı Bankalar Kanunu'nun çok sayıda değişikliğe uğradığı görülmektedir. Bunların belli başlıları; 1985'de 3222, 1986'da 3291, 1987'de 3332, 1988'de 3494, 1992'de 3794, 1998'de 4358 sayılı Kanun'larla ve 1993'de 512, 1994'de de 538 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamelerle yapılan değişikliklerdir (Tunay, 2005; 238).

Bu Kanun'un amacının, tasarrufları korumak ve ekonomik kalkınmanın gereklerine göre kullanılmalarını sağlamak üzere bankaların kuruluşunu, yönetimini, çalışma esaslarını, devir, birleşme ve tasfiyeleri ile denetlenmelerini düzenlemek olduğu görülmektedir. Bu şekilde Türkiye'de kurulmuş ya da şube açmış ya da açacak her türlü banka Kanun kapsamına girmektedir. Ayrıca, özel yasa ile kurulmuş bankaların kendi yasaları dışındaki konularda bu Kanun'a tabi olmaları söz konusudur (Bakdur, 2003; 14).

- **4389 Sayılı Bankalar Kanunu**

Beşinci Bankalar Kanunu, 18.06.1999 tarihinde kabul edilen 23.06.1999 tarih ve 23734 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiş olan 4389

sayılı kanun'dur. 4389 sayılı Bankalar Kanunu dokuz defa değişikliğe uğramıştır. 1999'da 4491, 2001'de 4672 ve 4684, 2002'de 4743, 2003'de 4842 ve 5020, 2004'de 5189 ve 5228, 2005'de 5354 sayılı Kanun'larla Bankalar Kanunu'nun çeşitli hükümleri değiştirilmiştir (Tunay, 2005; 238). Bankacılık sektörünün Avrupa Birliği direktiflerine bütünüyle uyumlu hale getirilmesi ve konsolide denetim ilkelerine ilişkin daha açık ve kapsamlı düzenlemeler yapılması gereğinden hareketle Bankacılık Kanunu'nun bazı maddelerinde değişiklik yapan 4491 sayılı Kanun çıkartılmıştır (Eroğlu, 2006; 71).

4389 sayılı yeni Bankalar Kanunu ile getirilen temel yenilikler idari ve mali açıdan tamamen bağımsız bir denetim ve gözetim otoritesinin kurulması, risk izleme ve yönetim anlayışının değiştirilmesi, mali bünye sorunları olan bankaların sistematik bir riske neden olmalarını engelleyerek bankacılık sektörünün etkin olarak çalışmasını sağlayacak tedbirlerin alınması ve bunun için gerekli mekanizmanın oluşturulması olarak özetlenebilir (Filiz, 2006; 37).

- **5411 Sayılı Bankalar Kanunu**

Altıncı ve şu an yürürlükte bulunan Bankalar Kanunu, 19.10.2005 tarihli kabul edilen 01.11.2005 tarih ve 25983 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren 5411 sayılı Bankalar Kanunu 2006'da 5472, 2007'de 5667, 2008'de ise 5754 ve 5766 sayılı Kanun'larla çeşitli hükümleri değişikliğe uğramıştır (TBB, 2008; 1).

Bu Kanun ile 4389 sayılı Kanun yürürlükten kaldırılmıştır. Yeni Kanun'un amacı, finansal piyasalarda güven ve istikrarın sağlanmasına, kredi sisteminin etkin bir şekilde çalışmasına, tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerinin korunmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemektir (BDDK, 2005; 1).

5411 sayılı Bankalar Kanunu, uluslararası finans piyasalarına ilişkin düzenlemeler ve Türkiye'de yaşanan gelişmeler doğrultusunda risk yönetimi, iç kontrol iç denetim sistemleri, denetim komitesi, sermaye ve likidite yeterliliğine ilişkin hükümleri detaylı olarak düzenlemektedir. Kanunda sermaye yeterliliği ayrı madde olarak ele alınmıştır. Bu madde uyarınca; maruz kalınan riskler

nedeniyle oluşabilecek zararlara karşı yeterli öz kaynak bulundurulması sermaye yeterliliğini ifade eder. Bankalar, %8 oranından az olmamak üzere belirlenecek sermaye yeterliliği oranını hesaplamak, tutturmak, idame ettirmek ve raporlamak zorundadır. Bankaların iç sistemleri, aktif ve mali yapıları dikkate alınarak asgari sermaye yeterliliği oranını artırmaya, bankalar bazında farklılaştırmaya BDDK yetkilidir (Soymen, 2006; 1).

2.2.5.3 Yapısal Düzenlemeler

2000 yılı Kasım ve 2001 yılı Şubat aylarındaki krizlerden sonra "Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı" başlığı altında yine Uluslararası Para Fonu'nun (IMF) desteği ile makro düzeyde yeni düzenlemelere gidilmiştir. Aslında bu program, 1999 yılı sonunda, IMF ile yapılan ve yürürlüğe konulan stand-by anlaşmasının uzanan bir çizgisidir (Kandiller, 2010; 1).

Bu program çerçevesinde düşünülen bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılmasına yönelik programın temel amacı; kamu bankalarını mali sistem içinde bir istikrarsızlık unsuru olmaktan çıkarmak, mali sistemin istikrarı ve kamu maliyesine getirdikleri yükün azaltılması bakımından TMSF bünyesindeki bankaların sorunlarını en kısa sürede çözüme kavuşturmak ve yaşanan krizlerden olumsuz yönde etkilenen bazı özel bankaların sağlıklı bir yapıya kavuşmalarını sağlayacak düzenlemeleri gerçekleştirmektir (Uçar, 2009; 62).

Yeniden yapılandırma programı, bankacılık sisteminin mali ve operasyonel yapısının güçlendirilmesine yönelik uygulamalar ile bankacılık sektöründe gözetim ve denetimin etkinliğini artıracak, sektörü daha etkin ve rekabetçi bir yapıya kavuşturacak yasal ve kurumsal düzenlemeleri içermektedir (BDDK, 2001; 1).

Bu süreç çerçevesinde bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılmasının toplam maliyeti 47,2 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Kamu maliyesi üzerinde yeniden yapılandırma sürecinde görev zararları dahil olmak üzere kamu bankaları için 21,9 milyar dolar, TMSF'ye devredilen bankalar için ise 17,3

milyar dolar olmak üzere, toplam 39,3 milyar dolarlık (GSYİH'ya oranı %26,6) bir ek yük ortaya çıkmıştır. Ayrıca TMSF'ye devrolunan bankalara ek olarak İmar Bankası sürecinde gerçekleşen yaklaşık 5,9 milyar dolar tutarındaki zarar da dikkate alındığında 53 milyar dolara ulaşan bir maliyetle karşı karşıya kalınmıştır. Diğer taraftan, bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılmasının özel sektöre maliyeti; 5,2 milyar doları TMSF tarafından ve 2,7 milyar doları kriz döneminde eriyen sermayeleri güçlendirmek amacıyla özel sektör bankaları tarafından olmak üzere 7,9 milyar dolar (GSYİH'ya oranı %5,3) olmuştur (BDDK, 2006; 40).

2.2.5.3.1. Mali ve Operasyonel Yeniden Yapılandırma

- **Kamu Bankalarının Yeniden Yapılandırılması**

Kamu bankalarının yönetimi ortak yönetim kuruluna devredilmiş, görev zararları Hazine tarafından menkul kıymet verilmesi yoluyla tasfiye edilmiş, bilançolarının küçültülmesi ve etkin bir biçimde çalışmaları sağlanmıştır. Operasyonel açıdan organizasyon, teknoloji, ürün, insan kaynakları, krediler, risk yönetimi ve hizmet açısından çağdaş bankacılığın ve uluslararası rekabetin gereklerine göre yeniden yapılandırılmaları hedeflenmiştir (Gemici, 2006; 96).

- **TMSF Bankalarının Yeniden Yapılandırılması**

Buna yönelik olarak, Fon bankalarının ortak yönetiminin sağlanması ve birleştirilmesi, Merkez Bankası'yla yapılanlar dışında gecelik yükümlülüklerin ortadan kaldırılması ve Merkez Bankası'na olan gecelik yükümlülüklerin sınırlandırılması, bilanço yapısının düzeltilmesi ve sermayelerinin güçlendirilmesi, şube ve personel sayısının rasyonalizasyonu, mali ve mali olmayan iştiraklerin, araç ve taşınır malların satışı, kötü aktiflerin Fon bünyesindeki tahsilat dairesine devredilmesi, TMSF bünyesindeki bankaların alacaklarının tahsil kabiliyetinin artırılması, 2001 yılı sonuna kadar Fon

bankalarının satış ve tasfiye yolları ile çözümlenmesi hedeflenmiştir (Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu [TMSF], 2001; 1).

- **Özel Bankaların Yeniden Yapılandırılması**

Buna yönelik program kapsamında bu bankaların sermaye yapılarının güçlendirilmesi, yabancı para açık pozisyonların daraltılması, devir ve birleşmelerin özendirilmesi, sorunlu kredilerin çözümlenmesi, iç kontrol ve risk yönetim sistemleri oluşturulması konularında düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Yeniden yapılandırma programı çerçevesinde özel bankalar Şube ve personel sayılarını rasyonalize ederek, otomasyon ve işbirliği konularındaki çabalarını da artırmışlardır (Boyacıoğlu, 2003; 533).

2.2.5.3.2. Yasal ve Kurumsal Düzenlemeler

- **Bankalar Kanunu'nda Yapılan Değişiklikle;**

“Konsolide Özkaynak” tanımı getirilmiş ve konsolide esasa göre uygulanacak kredi sınırları ile standart oranların hesaplanmasında bu tanımın esas alınması sağlanmıştır. Yeni düzenlemeye göre bankaların kullandıkları kredilerde risk yoğunlaşmasını önlemek üzere, bir gruba kullanılacak kredi limitlerinin hesabında doğrudan ve dolaylı krediler birlikte dikkate alınmış ve risk grubu tanımı yapılmıştır. Doğrudan ve dolaylı kredi sınırı % 25 olarak belirlenmiştir. 4491 ve 4672 sayılı kanunlarla değişik 4389 sayılı Bankalar Kanunu' na göre Türkiye'de bankalar, ana faaliyet konuları para ve sermaye piyasaları ile sigortacılık olan ve bu konulardaki özel kanunlarına göre izin ve ruhsat ile faaliyet gösteren mali kurumlar dışındaki bir ortaklığa kendi özkaynaklarının en fazla %15'i oranında iştirak edebilecektir.

Bu iştiraklerin toplam tutarı banka özkaynaklarının %60'ını aşamayacaktır. 31.12.2009 tarihine kadar bankalar iştiraklerini Kanun hükümlerine uygun hale getirmek zorundadırlar. Kanun'da yapılan değişiklikle vadeli işlem, opsiyon

sözleşmeleri ve benzeri diğer türev ürünler kredi tanımına dahil edilmiştir. Özel karşılıkların kurumlar vergisi matrahının tespitinde gider sayılması konusuna açıklık kazandırılmıştır. Bankaların devir ve birleşme işlemlerindeki sürecin hızlandırılmasını teminen, birleşme ve devirlerde 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu ile birlikte, devir veya birleşmeye konu bankaların toplam aktiflerinin sektör içindeki paylarının % 20'yi geçmemesi kaydıyla 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanunun bazı maddelerinin uygulanmayacağı hüküm altına alınmıştır (Gediz, 2002; 61–62).

- **BDDK Tarafından Yapılan Düzenlemelerle;**

Şubat 2001'de "İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik" ve "Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine ilişkin Yönetmelik" çıkarılmıştır. Bankaların mali tablolarında saydamlığın sağlanması ve işlemlerin mahiyetine uygun olarak muhasebeleştirilmesi için 1 Ocak 2002'de yürürlüğe girmek üzere Muhasebe Uygulama Yönetmeliği'nin (MUY) çıkarılması, bu yönetmelikle repo işlemlerinin bilanço kapsamına alınması, finansal araçların değerlemesi, sınıflandırılması ve riske karşı korunması amacıyla yönelik esasları içeren 39 no. standart da dahil olmak üzere uluslararası muhasebe standartlarının temel ilkelerinin benimsenmesi amaçlanmıştır. Bağımsız denetim kuruluşlarının kuruluş ve faaliyet esaslarının yeniden düzenlenmesi, iç kontrol ve risk yönetimi sistemleri ile kredi portföyü ve piyasa risklerinin dış denetime açılması, diğer ülkelerin denetim birimleri ile yapılan anlaşmalar ve sağlanan işbirliği ile bankalar veya hakim ortakları tarafından kurulan off-shore bankaların denetim altına alınması, yurtdışı şubelerin yerinde denetlenmesi, bankaların davranışlarını izleyebilmek ve gerekli önlemleri zamanında alabilmek için BDDK ve TCMB'nin işbirliği içerisinde olmaları, likidite sorunlarının aşılması için BDDK, HM ve TCMB arasında etkili bir koordinasyon kurulması amaçlanmıştır (Toprak ve Demir, 2001; 18–19).

Türkiye Özel Finans Kurumları Birliği oluşturularak, Birliğe Özel Finans Kurumlarındaki tasarrufların korunması amacıyla Güvence Fonu kurma ve güvence fonuna ilişkin usul ve esaslar belirleme yetkisi verilmiştir (Uçar, 2009, 67). Bu çerçevede, BDDK tarafından hazırlanan “Özel Finans Kurumlarının Kuruluş ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik” 20.09.2001 tarihinde, Özel Finans Kurumları Birliği Statüsü’ nün yürürlüğe konulmasına ilişkin Bakanlar Kurulu Kararı ise 04.10.2001 tarihinde Resmi gazetede yayınlanmıştır (Gediz, 2002; 62).

2.2.6. Bankacılık Sisteminde Risk Yönetimi

Bankaların asli görevlerinin başında tasarrufları toplayarak ve bu tasarrufları yatırımcılara aktararak bir para ticaretine aracılık etme gelmektedir. Bunu daha da açmak gerekirse bankalar sermaye ve likitide ihtiyacına göre mevduat kabul eden, fon alıp-satan ve topladığı bu kaynakları yatırımcılara, firmalara ticari kredi olarak, gerçek kişilere ise tüketici kredisi olarak aktaran finansal kuruluşlardır. Ayrıca bankalar elde ettikleri tasarrufları kısa ve uzun vadeli olarak devlet ve öze sektör tahviline yatırmaktadır.

Bankalar finansal piyasalarda iki fonksiyonu gerçekleştirmektedir. Bunlardan ilki kaydi para yaratma diğeri ise finansal aracılık işlemleridir. Bankalar kaydi para yaratarak para arzını etkiler, ikinci fonksiyonları aracılığı ile aracılık görevini yerine getirirken toplumun üstlenmek istemediği riski üstlenirler (Eken, 2005; 10). Bankalar fonksiyonları gereği riske aracılık, likiditeye aracılık ve vadeye aracılık ederler. Günümüzde bankalar dışa açık bir ekonomide çalıştıklarından bu aracılık hizmetlerine ilave olarak başka bir fonksiyon olan dövize aracılık hizmetini de yerine getirirler. Bankaların 3 temel fonksiyonundan bahsederken değindiğimiz, riske aracılık eden bankaların kredi riski karşı karşıya kaldıkları görülmektedir. Bankaların diğeri bir fonksiyonu olan likiditeye aracılıkta ise likitide riski ile karşılaşılırken bankaların temel dayanak noktası olan vadeye aracılıkta ise faiz oranı riski ile karşılaşmaktadır. Günümüzdeki bankalar genellikle dışa açık piyasalarda işlem yaptıklarından döviz kuru riskine

de maruz kalmaktadırlar. Buraya kadar bankacılıkta temel fonksiyonların neler olduğuna ve bu fonksiyonlar sonucunda maruz kalınan risklerden kısaca bahsedilmiştir. Yine bu bölümde başlıca riskin tanımı, kapsamı ve sürecine, bankacılıkta görülen risk çeşitlerine, bankacılıktaki risk yönetimi prensiplerine değinilecektir.

2.2.6.1. Risk Kavramının Doğuşu ve Risk Yönetimi Kavramı

Geniş bir çerçeve içinde bakıldığında, planların başarısız olma olasılığı, hatalı karar alma tehlikesi, zarar etme veya kar etmeme gibi durumları genel olarak “risk” diye adlandırmak mümkündür (Bektaş, 2006; 3). Tanımı daha basit bir şekilde açıklamak gerekirse herhangi bir işleme ilişkin bir kaybın ortaya çıkması veya bir giderin ya da zararın vuku bulması nedeniyle ekonomik faydanın azalması ihtimalini ifade etmektedir. Diğer bir tanımıyla belirli bir zaman aralığında belirli bir hedefe ulaşamama ve dolayısıyla zarara uğrama olasılığı olarak da tanımlayabiliriz (Babuşçu, 2005; 4).

Risk kavramının doğuşuna bakacak olursak risk kavramının dile getirildiği 14–15. yy bakmamız gerekecektir. Risk kavramı Rönesans döneminde ortaya çıkmıştır. Zamanla matematikçiler bu ilk olasılık teorisini, bilgileri düzenleme ve yorumlama için kullanılan bir sistem haline dönüştürdüler. Böylece risk yönetiminin temelleri atılmıştır (Babuşçu, 2005; 6). Daha sonra bir İngiliz bakanı Thomas Bayes güncel bilgilerin eskiyle karşılaştırılıp nasıl daha doğru bilgilerin alınacağına yönelik edindiği izlenimler önemli gelişmeler olarak kaydedilmiştir. Oyun teorisinden kaos teorisine kadar bugün risk yönetiminde kullanılan tüm olguların temeli 17–18.yy. yaşanan gelişmelere bağlıdır (Babuşçu, 2005; 6). 1950’li yıllarda Harry Markowitz portföy yönetimine ilişkin düşüncelerin hep geleceğe dönük tahminler olduğunu ve risk kavramının göz ardı edildiğini söylemiştir. Daha sonra Markowitz portföyü farklı yatırım araçları ile doldurarak riski azaltmak üzerine geliştirdiği ve bugün Modern Portföy teorisi olarak anılan teorisini oluşturmuştur. Daha sonra James Tobin, Markowitz’in teorisine en likit ve risksiz varlık olan nakit parayı da katmıştır.

Risk Yönetimi ise muhtemel risklerin veya mümkün risklerin saptanıp bertaraf edilmesi, bertaraf edilemiyorsa azaltılması veya telafi edilmesi üzerine kurulmuş bir teknik ve bu tekniğin ulaştığı sanattır (Bektaş, 2006; 4). Başka bir şekilde ifade etmek gerekirse; Banka işletmesinin hem likit kalmasını, hem de karlılığını garanti etmek amacıyla mevcut risklere karşı uygulanan politikaların bütünü risk yönetimi olarak adlandırılabilir. Bir başka ifadeyle risk yönetimi, zararların oluşmasını engelleyecek tedbirleri almak, oluşabilecek zararlar için ölçme metodu kullanmak, üst yönetimi bilgilendirme sistemini oluşturmak ve manevra gerektiren durumlarda hızlı karar almayı gerektiren sistemleri kurmak demektir (Özerkek, 2006; 1). Etkin bir risk yönetimi, risk yönetimi felsefesinin çok öz de olsa bilinmesi ile mümkündür. Dünyada bilim bilinmeyi keşfetmektedir. Bilimsel yaklaşımlar mevcut bilgi ve olaylar karşısındaki öngörüler sayesinde gelecekte olabileceklerin tahmin edilmesini sağlamaktadırlar. Bu şekilde riskin bilimsel olarak bir çerçeveye oturtabiliyoruz. Evrenin doğası gereği bilinmeyenlerin olduğu bir dünyada her zaman riskler olacaktır. Ancak bu riskler karşısında öngörüle bulunarak ve kabullenerek bu risklere karşı önlemler geliştirmek gerekmektedir. Risk Yönetimi hangi risklerin önemli olduğunun belirlendiği ve bu riskleri bertaraf edebilmek için strateji ve planların geliştirildiği proaktif süreçtir. En basit şekliyle risk yönetiminde riskler tanımlanır, önleyici tedbirler alınır ve risklerin büyüklüğü sayısallaştırılarak kabul edilebilir bir risk düzeyi belirlenir. Bununla birlikte risk yönetimi riskleri tamamen ortadan kaldıran sihirli bir disiplin değildir. Risk yönetimi potansiyel risklerin sistematik olarak değerlendirilerek olası zararların etkisini azaltıcı yönde verilere dayalı karar vermeyi sağlayan bir disiplindir (Babuşçu, 2005; 7–8).

2.2.6.1.1. Risk Yönetiminin Gelişimi

Uluslararası mali piyasalar 1980 ve 1990'lı yıllarda önemli bir geçiş dönemi yaşamıştır. Bu dönemde bankacılık işlemlerinin sayısındaki artış ve işlemlerin daha karmaşık hale gelmesi, rekabetin artması, piyasalardaki belirsizlikler

bankaların daha büyük ve çeşitli mali risklerle karşı karşıya kalmalarına neden olmuştur (Babuşçu, 2005; 9).

2.2.6.1.1.1. Küreselleşme

Uluslararası mali piyasalar 1980 ve 1990'lı yıllarda önemli bir geçiş dönemi yaşamıştır. Bu dönemde bankacılık işlemlerinin sayısındaki artış ve işlemlerin daha karmaşık hale gelmesi, rekabetin artması piyasalardaki belirsizlikler bankaların daha büyük ve çeşitli mali risklere karşı karşıya kalmalarına neden olmuştur (Babuşçu, 2005; 9).

Küreselleşme adı altında sürdürülen tartışmalarda birbirinden kopuk süreçler olarak ele alınan para (finansal ilişkiler), meta, teknoloji, bilgi ve kültür özünde bütünsel ve kompleks bir süreci tanımlayan temel değişkenlerdir. Paranın değişimi, teknolojinin, bilginin bir sonucudur ve sebeplerine dönüp bakarak onları etkilemektedir. Parasal, finansal ya da ekonomik boyut olarak sözü edilen bu değişiklik özellikle sermayenin kazandığı hareketlilik, akışkanlıktır.

2.2.6.1.1.2. Uluslararası Piyasalardaki Oynaklık

Geçiş döneminde karşılaşılan değişimlerin bir değeri, uluslararası piyasaların giderek daha oynak olmasıdır. Piyasa fiyatlarının inişli çıkışlı bir seyir izlemesi anlamına gelen piyasalardaki oynaklık arttığında piyasa katılımcıları da daha büyük belirsizlik ve buna bağlı risklerle karşı karşıya kalmışlardır (Babuşçu, 2005; 9).

2.2.6.1.1.3. Yeni Yatırım Alternatiflerinin Ortaya Çıkması

Bu dönemde finansal piyasalardaki globalleşme, ürün çeşitliliğindeki artış ve ürün yapılarının karmaşıklaşması, koruma (hedging) amaçlı türev enstrümanların da çeşitliliğini artırmış ve kullanımı yoğunlaştırmıştır. Türev

enstrümanlar finansal piyasalarda riski azaltmak için giderek daha geniş olarak kullanılmakla birlikte bu defa bu enstrümanlardan kaynaklanan riskler artmaya başlamaktadır (Babuşçu, 2005; 10).

2.2.6.1.1.4. Risklerde Artış

Dünyada kredi arzındaki artış, kaynak fazlalığını ortaya çıkarmıştır. Bunun sonucu kaynaklar daha riskli alanlara yönelmeye başlamış ve kaynak aktaranların üstlendikleri riskler de artmıştır. 1980 ve 1990'lı yılları kapsayan finansal risklerdeki artışın bir diğer sebebinin de uluslararası rekabet artışı olduğu açıkça görülmektedir (Babuşçu, 2005; 11). Hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerin bankacılık alanında karşılaşmış olduğu rekabetle birlikte kredi konusundaki risklerde yoğunlaşmış ve kompleks bir yapıya bürünmüştür. Yaşanan bu rekabetin bir benzeri de bankacılık sektörünün dışında kalan finansal kurumlar arasında görülmektedir ki bu durum da kredi riskini karmaşık bir yapı almasını sağlamaktadır.

Bugüne kadar yaşanan tüm bu gelişmelerin ışığında risklerin etkili bir şekilde bertaraf edilmesi amacıyla önlemler almak üstlenilen riskler için etkin ölçüm sistemleri kullanmak ve bunlar için gerekli sermayeye sahip olmak bankacılık sistemi için vazgeçilmez bir boyut kazanmıştır. Yukarıda sözü edilen gelişmeler uluslararası bankacılık sisteminin istikrarını sürdürülmesi amacıyla küresel geçerliliği olacak bankacılık sektörüne yönelik yeni düzenlemelerin oluşturulmasını zorunlu kılmıştır (Babuşçu, 2005; 11).

2.2.6.1.2. Risk Yönetimi Amacı ve Süreci

Bankacılık, esas olarak risk yönetme faaliyetidir. Dış Ticaretin sermaye piyasalarının gelişmesi, finansal liberalleşme ve küreselleşme gibi eğilimlerin ortaya çıkmasıyla yeniden şekillenen günümüz modern bankacılığında risk yönetimi, bir güven kurumu olan bankalar için vazgeçilmez bir fonksiyondur (Özerkek, 2006; 1).

Risk yönetiminin amacı bankanın risk almasını önlemek değildir. Aksine karşılaşılabilecek riskleri azaltıp zarar doğmasını engelleyerek faaliyet hacminin genişlemesini sağlayıp karlılığı ve finansal performansı artırmaktır. Risk yönetimi olsa olsa finansal performansın ölçümünde aktif getirisi (net kar / toplam aktifler) veya öz varlık getirisi (net kar / toplam öz kaynaklar) gibi mali tablolardan üretilen geleneksel finansal oranlar yerine, daha sağlıklı olan riske göre düzeltilmiş getirileri esas alabilir (Bektaş, 2006; 6).

Risk Yönetim süreci, banka üst düzey yönetimi ile risk yönetimi gurubunun beraberce belirlediği ve yönetim kurulunun onayladığı esaslar çerçevesinde, risklerin tanımlanması, ölçülmesi, risk politikaları ve uygulama usullerinin oluşturulması ve uygulanması, risklerin analizi ve izlenmesi, raporlanması, araştırılması, teyidi ve denetimi safhalarından meydana gelir (BDDK, 2010).

Risk yönetim süreci aşağıda sıralayacağımız beş aşamadan oluşmaktadır (Babuşçu, 2005; 12–15);

- Risklerin tanımlanması:

Risklerin tanımlanması safhasında bir bankanın maruz kaldığı risklerin özellikleri tanımlanır ve tüm birimlerce bu hususlarda bilgi sahibi olunması sağlanır. Aslında her bankada yoğunlaşılan alan müşteri profili, faaliyet gösterilen piyasaya göre farklılaşır. Tahmin edilemeyen veya özellikleri bilinmeyen riskler yönetilemez (Bektaş, 2006; 7).

- Risk Politikaları Ve Uygulama Usullerinin Oluşturulması:

Risk politikaları ve buna ilişkin uygulama usulleri, yönetim kurulu tarafından oluşturulan ve üst düzey yönetim tarafından uygulanan yazılı standartları içerir. Bu aşamada ölçülen ve somut hale getirilen risklere karşı, eğer gerekiyorsa koruyucu tedbirlerin devreye sokulması veya riski üstlenme kararının verilmesi gerekir. Riskten kaçınma, riski azaltma veya risk transferi gibi risk yönetim araçları bu aşamada devreye girmektedir. Risk azaltım veya transferinde

kullanılabilecek araçlar, araçların sağlayabileceği korunma düzeyi ve bankaya maliyeti göz önünde bulundurulur. Bankanın sürekli riskten kaçınması, risk üstlenmemesi, her riski devretmeye veya azaltmaya kalkışması bankacılık yapamama anlamına geleceğinden banka, sermayesiyle orantılı bir riski üstlenerek kar etmeye çalışmak zorundadır (Bektaş, 2006; 7).

- Risklerin Ölçülmesi:

Risklerin ölçülmesi safhasında, bankanın maruz kaldığı risklerin belirli ölçüler veya kriterler kullanılarak sayısal ya da analitik bir şekilde ifade edilmesi sağlanır. Maruz kalınan risklerin tutarlı bir şekilde değerlendirilmesi ve yönetilme imkânına sahip olunması için riskin değişik boyutları arasında bir kıyas imkânı yaratacak ve risk kavramını performans ölçümü ve öz kaynak temin kararında bir unsur haline getirecek bir risk ölçüm yöntemi geliştirilir. Risk ölçülmesi ile ilgili kavramlardan birisi de Riske Maruz Değer – Value at Risk (RMD-VaR) kavramıdır. RMD, belirli bir zaman aralığında ve belirli bir güven düzeyinde ortaya çıkması beklenen kayıp olarak tanımlanmaktadır. RMD modelleri, farklı özelliklere sahip bankaların farklı ihtiyaçlara cevap vererek, riskin daha hassas olarak ölçülmesine ve risk-getiri dengesinin sağlanmasına olanak vermektedir (Bektaş, 2006; 7).

- Risk Analizi:

Risk analizi, tüm riskleri ve bu risklerin yönetilebilmesine ilişkin kar ve maliyet hesaplamalarını ve risklerin kontrol edilebilirlik derecesinin belirlenmesini içerir. Kontrol edilebilen risklerin nasıl azaltılabileceği değerlendirilir. Kontrol edilemeyen, risk yaratma olasılığı olan işlemlerin hacmi öz kaynakların gücü dikkate alınarak belirlenir. Böylece, bu tür risklerin etkilediği banka faaliyetleri azaltılır ya da sona erdirilir. Risk analizinin bir sonucu riski azaltmaya gitmektir. Bu çerçevede risklerin oluşmasını önleme ve oluşması durumunda ise etkilerini en aza indirmeye yönelik önlem alma faaliyetleri

yürütülür. Risk azaltma stratejisi, kurumun risk kültürü ve risk algılamasına göre belirlenir. Risk azaltmada dikkate alınacak kriterler is şunlardır;

- Uygulanabilirlik
- İhtiyaçları karşılama düzeyi yani risk azaltma gücü
- Maliyet

- Risklerin Araştırılması, Teyidi ve Denetimi:

Risk verilerinin tutarlılığını ve güvenilirliğinin incelenmesi ile oluşturulacak kurallar dahilinde, risk yönetimi sürecinde temel bir araç olan risk modellerinin ekonomik, istatistiksel ve diğer yönlerden tutarlılıklarının teyit edilmesi sağlanır. Risklerin araştırılması, teyidi ve denetim faaliyetleri iç kontrol ve dış denetim işlevleri kapsamında gerçekleştirilir. İç denetim faaliyetleri kapsamında risk yönetimi sürecinin bütünlüğünün, doğruluğunun ve tutarlılığının incelenmesi üzerinde yoğunlaşılmalıdır.

2.2.7. Bankacılıkta Risk Çeşitleri

Bankaların karşı karşıya oldukları riskleri genel olarak piyasa, kredi ve operasyonel risk başlıkları altında toplamak mümkündür. Bu üç ana risk başlığı altında sayılabilecek diğer riskler ise BDDK tarafından çıkarılan “Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetim Sistemleri Hakkında Yönetmelikte belirtildiği şekliyle şunlardır (Babuşçu, 2005; 20).

- Piyasa riski
- Faiz Oranı riski
- Kredi riski
- Likitide riski
- Mevzuata ilişkin yetersiz bilgi riski
- İtibar riski

- Düzenlemelere uyulmama riski
- Operasyonel risk
-  lke risk
- İşlemin sonuçlandırılmaması riski
- İşlemin sonuçlandırma öncesi oluşan risk
- Transfer riski
- Piyasaya ilişkin likitide riski
- Fonlamaya ilişkin likitide riski

2.2.7.1. Piyasa Riski

Bilanço içi ve bilanço dışı hesaplarda bankalarca tutulan pozisyonlarda finansal piyasadaki dalgalanmalardan kaynaklanan faiz, kur ve hisse senedi fiyat değişmelerine bağlı olarak ortaya çıkan faiz oranı riski, hisse senedi pozisyon riski ve kur riski gibi riskler nedeniyle zarar etme ihtimalidir ( zerkek, 2006; 6). Bir başka deyişle, piyasa riski, sahibi olunan enstrümanların alım-satım, pozisyon taşıma, faiz oranı, döviz piyasası veya mal piyasasında fiyat değişikliğine uğramasıdır.

Bu risk, dört farklı piyasada alınan pozisyonlarda yaşanan dalgalanmalardan ortaya çıkan bir risktir. Bu piyasalar, faize duyarlı borçlanma araçları, kur, mal fiyatları ve hisse senedi fiyatlarıdır. Bu dört pazarda meydana gelecek değişiklikler bankaların pazarlanabilir finansal araçlarının fiyatlarını ve üstlendikleri riski etkileyecektir (Babuşçu, 2005; 21).

2.2.7.2. Kur Riski

Kur riski, en genel tanımıyla bir bankanın döviz kalemleri üzerinden kur dalgalanmalarına karşı taşıdığı risklerdir. Daha açık bir ifade ile, yabancı para cinsinden alacak ve borçların YTL karsısında muhtemel değer değişmesinden doğabilecek zarardır. Bankaların bilanço içi ve dışı toplam döviz bazındaki varlık ve yükümlülüklerinin eşit olmaması durumunda ortaya çıkan bu risk türü Türkiye

gibi gelişmekte olan ülkelerin döviz piyasalarında yaşanan dalgalanmaların çok yüksek olması nedeniyle bankacılık sistemi üzerinde büyük bir tehdit oluşturmaktadır. Ayrıca ulusal paranın değer yitirmesinin ötesinde, bir bankanın döviz pozisyonunda mevcut yabancı paraların paritelerinin değişiminden doğabilecek zarar olasılığını gösteren parite riski de, kur riskinin bir türü olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bir bankanın sahip olduğu döviz pozisyonları kapalı (uzun) pozisyon, açık (kısa) pozisyon ve denk pozisyon olarak isimlendirilmektedir (Babuşçu, 2005; 21–22).

2.2.7.3. Hisse Senedi Pozisyon Riski

Menkul kıymetler portföyünde veya mali duran varlıklar grubunda bulunan ve şirkete ortaklık veya karından pay alma hakkı tanıyan menkul kıymetlerin (Hisse Senetleri, Gelir Ortaklığı Belgesi, Kar-Zarara Katılım Belgesi, Yatırım Fonları, İştirakler, Bağlı Ortaklıklar Bağlı Menkul Kıymetler gibi) şirketin dağıttığı temettü veya benzeri gelirlerin azalması nedeniyle veya genel ekonomik durumda meydana gelen olumsuz gelişmeler sonucunda oluşan fiyat düşmeleri nedeniyle doğan zarar olasılığıdır (Kaval, 2000; 27). Bu riskler hisse senetlerinde fiyat düşmesinin nedenine bağlı olarak iki risk grubunda değerlendirilirler. Bunlar piyasa riski (sistemik risk) ve özel risklerdir (sistemik olmayan risk). Hisse senetleri fiyat değişim riskini en aza indirmek için, hisse senedi alınacağı zaman, sırasıyla ekonomik konjonktür, sektör ve firmanın durumu göz önüne alınmalıdır. Bu riskten korunmak için birçok yöntem vardır. Bunlar, borsa endeks sözleşmeleriyle ve opsiyonlarla (taahhüt sözleşmeleri ile) riskten korunma yöntemleridir (Bektaş, 2006; 10).

2.2.7.4. Faiz Oranı Riski

Faiz oranı riski esas olarak iki ana grupta değerlendirilmektedir. Bunlar alım satım portföyü faiz riski ile bankacılık portföyü faiz riskidir. Alım satım portföyü

faiz riski, faiz oranlarındaki hareketler nedeniyle bankanın pozisyon durumuna bağlı olarak maruz kalabileceği zarar ihtimalidir (Babuşçu, 2005; 22). Bu risk herhangi bir yatırımdan beklenen getiriye olumlu veya olumsuz etkilemekte veya işletmelerin yaptığı borçlanmalar üzerinde etkili olmaktadır. Çünkü faiz oranı vade sonunda elde edilecek veya dışarıya aktarılacak nakit akımları üzerinde doğrudan etkili olmaktadır. Bankacılık portföyü faiz oranı riski ise, bilançonun aktif pasif yapısındaki ortalama vade ve faiz türü farklılıklarından kaynaklanan faiz oranları değişimleri karşısında karşı karşıya kalınan zarar etme ihtimalidir (Özerkek, 2006; 8).

Faiz oranı riski;

- Değişken faizli işlemler riski,
- Sabit faizli işlemler riski,
- Pazar fiyatı değişim riski olarak üçe ayrılır (Babuşçu, 2005; 22).

Değişken faizli işlemler riski, farklı faiz esneklikleri nedeniyle değişken faizli işlemlerdeki faiz marjının düşme tehlikesidir.

Sabit faizli işlemler riski, piyasa faiz oranları değişirken sabit faizli işlemlerin faiz oranı değişmeyeceğinden bankanın gelir kaybına uğrama riskidir. Değişken faizli işlemlerin aksine sabit faizli işlemlerde faiz oranı esnekliği sıfırdır.

Pazar fiyatı değişim riski ise, sabit faizli işlemler riskinin özel bir durumudur ve özellikle menkul kıymet yatırımlarında söz konusu olur. Piyasa faiz oranları yükselirse, belirli bir faiz oranından ihraç edilmiş tahvillerin fiyatı düşer. Banka, düşen fiyatlar ölçüsünde karşılık zararı kaydetmek zorundadır. Bu tür risklere pazar fiyatı değişim riski denir.

2.2.7.5. Likitide Riski

Likitide kavramının dar ve geniş iki anlamı vardır. Dar anlamda likitide, vadesi gelen borçları herhangi bir şekilde tam ve zamanında ödeyebilme

yeteneği iken, geniş anlamda likitide, işletmenin varlıklarını daha akışkan, daha kısa vadeli ve daha kolay paraya çevirebilecek şekilde düzenleyerek, pasiflere vade açısından uyumlu, dengeli bir finansman politikası izlemesi anlamına gelmektedir.

Likitide riski ise; bir bankanın vadesi gelen mevduat ve diğer yükümlülüklerini karşılamaya yetecek düzeyde likit kaynağının bulunmaması riskidir (Babuşçu, 2005; 23).

-Refinansman Riski: Bir bankanın vadesi gelen mevduat geri ödemelerini ve yapılan varlık yatırımlarını ödemeye yetecek kadar yeni kaynağı uygun maliyetlerle bulmasıdır.

-Tahsiltlarda Gecikme Riski: Kullandırılan kredilerin anapara veya faizlerinin kararlaştırılan zamanda geri dönmemesi veya gecikmeyle dönmesi nedeniyle bankanın kayba uğraması ihtimalidir.

-Beklenmeyen ekilişler Riski: Olağanüstü durumlar nedeniyle, bankanın açmış olduğu kredi limitlerinin veya vadesi gelen mevduatının beklenenden çok daha hızlı bir şekilde çekilmeye başlaması sonucunda bankanın bu çekişleri ödemekte güçlükle karşılaşması olarak tanımlanabilir.

-Piyasaya İlişkin Likitide Riski: Bankanın piyasaya gerektiği gibi girememesi, bazı ürünlerdeki sığ piyasa yapısı ve piyasalarda oluşan engeller ve bölünmeler nedeniyle pozisyonlarını uygun bir fiyatla, yeterli tutarlarda ve hızlı olarak kapatamaması veya pozisyonlardan çıkamaması durumunda ortaya çıkar.

-Fonlamaya İlişkin Likitide Riski: Nakit giriş ve çıkışlarındaki düzensizlikler ve vadeye bağlı nakit akımı uyumsuzlukları nedeniyle fonlama yükümlülüğünü makul bir maliyet ile potansiyel olarak yerine getirememe ihtimalini ifade etmektedir.

2.2.7.6. Kredi Riski

Kredi riski, en basit anlamıyla, bir bankanın kredi müşterisinin (borrower) ya da kendisiyle bir anlaşmaya taraf olanın (counterparty) anlaşma koşullarına uygun biçimde yükümlülüklerini karşılayamama olasılığıdır (TBB, 1999; 2).

Kredi riski; bir borçlu tarafından, daha önceden imzalanan karşılıklı anlaşmanın şartları doğrultusunda ödenmesi beklenen tutarın, beklenen zamanda ödenmemesi durumu olarak da ifade edilebilmektedir. Ayrıca borçlunun kredi derecesinde meydana gelebilecek ani düşüşler de, kredi riski kapsamında değerlendirilmelidir (Babuşçu, 2005; 24).

Kredi riski olarak adlandırılan riskin temelinde, bankanın kullandığı kredinin, satın aldığı menkul kıymetin veya herhangi bir yere herhangi bir şekilde plase ettiği kaynağın geri dönüşünün kısmen veya tamamen olmaması durumu söz konusudur.

Kredi riski yönetiminin de amacı, bankanın kredilerden beklediği geri dönüşüne uygun koşullarla maksimize etmektir. Banka kredi riskini yönetirken tek tek kullandığı kredileri esas alabileceği gibi, aynı anda kredi portföyünün etkinliğini de izlemelidir. İyi düzenlenmiş ve uygulanan kredi riski yönetimi, bankanın risk yönetimi için en önemli parçalardan biridir ve bankanın uzun vadeli başarısı için zorunludur.

Kredi riski sadece bankanın kredileri için değil aynı zamanda finansal ürünleri ve bilanço dışı kalemlerinde de söz konusudur. Bankalar günlük faaliyetleri sırasında çok kullandıkları, Interbank işlemleri, aldıkları menkul kıymetler, taahhütler, garantiler ve türev enstrüman kullanımları gibi konularda da kredi riski ile karşı karşıyadırlar. Bankalar, kredi riskinden kaçınmak üzere kredi kullanan veya üçüncü bir kişi tarafından sağlanan teminatlar alır. Banka bu şekilde, kredinin anapara veya faizinin ödenmediği durumlarda bu teminata başvurarak zararını kısmen veya tamamen telafi edebilir. Bu teminatlar maddi teminatlar olabileceği gibi, kefalet veya aval verme şeklinde de olabilir (Özerkek, 2006; 10).

Kredi riski kapsamında değerlendirilecek diğer risk türleri (Babuşçu, 2005; 25):

-İşlemin Sonuçlandırılmaması riski: Bankanın karşı taraftan, umulan sürede işleme konu finansal aracı ya da fonu (nakdi) teslim alamamasıdır.

-İşlemin sonuçlandırma öncesi oluşan risk: İşlemi yapan taraflardan birinin, işlemin süresi içinde, sözleşmedeki yükümlülüğünü yerine getiremeyeceğinin anlaşıldığı durumdur.

-Ülke riski: Uluslararası kredi işlemlerinde, krediyi alan kişi ya da kuruluşun faaliyette bulunduğu ülkenin ekonomik, sosyal ve politik yapısı nedeniyle yükümlülüğün kısmen veya tamamen zamanında yerine getirilmemesi ihtimalidir.

-Transfer riski: Krediyi alan kişi ya da kuruluşun bulunduğu ülkenin ekonomik durumu ve mevzuatı nedeniyle döviz borcunun aynı türde veya konvertible diğer bir döviz ile geri ödenmeme ihtimalidir.

2.2.7.7. Mevzuata İlişkin Yetersiz Bilgi Riski

Banka tarafından yetersiz ya da yanlış yasal bilgi ve belgeye dayanarak yapılabilecek işlemler neticesinde hakların beklenenden düşük, yükümlülüklerin ise beklenenin üzerinde gerçekleşme ihtimalidir (Babuşçu, 2005; 26).

2.2.7.8. İtibar Riski

Faaliyetlerindeki başarısızlıklar ya da mevcut yasal düzenlemelere uygun davranılmaması neticesinde bankaya duyulan güvenin azalması veya itibarının zedelenmesi ile ortaya çıkabilecek kaybı ifade eder (Babuşçu, 2005; 26).

2.2.7.9. Düzenlemelere Uyulmama Riski

Mevzuat hükümlerine ve yasal yükümlülüklere uyulmaması sonucu ortaya çıkabilecek kayıp olarak tanımlamak mümkündür (Babuşçu, 2005; 26).

2.2.7.10. Operasyonel Risk

Bunlar diğer işletmelerde de rastlanılan riskler olup iki ana gruba ayrılabilirler. Birinci gruba faaliyet riskleri denilebilir. Bu riskler; özellikle işlem maliyetlerinin pahalıya gerçekleştirilmesi, gelir kaynaklarının iyi kullanılmaması gibi nedenlerle bankanın karlılığının düşmesi durumunda söz konusu olur.

Nedenleri olarak personel ücretlerinin yüksek olması, mevcut personelin iyi ve verimli çalıştırılmaması, teknolojik yeniliklerin bankaya adapte edilememesi, uygun pazarlama yöntemlerinin kullanılmaması, yönetimin değişime ayak uyduramaması konuları sayılabilir. İkinci grup riskler ise suiistimal riskleri olarak adlandırılırlar. Hırsızlık riski, dışarıdan kişilerin bilgisayara girerek yaptıkları sahtekârlıkların neden olduğu riskler, işletme personelinin yaptığı hilelerden kaynaklanan riskler, kanunlara bilerek ya da bilmeyerek ters davranılmış olmasından kaynaklanan zararlar bu tür risklerdir (Kaval, 2000; 25). Yukarıda bahsetmiş olduğumuz risk türlerinin dışında kalan ve çeşitli kaynaklarda geçen risk türleri ise şu şekildedir.

-Bilanço riski: Bilanço yapısından kaynaklanan riskler, esas itibariyle aktif ve pasifin dengeli olmayışından kaynaklanan risklerdir. Özellikle maliyetli pasiflerle getirili aktiflerin faiz oranlarında, döviz kurlarında değişim olabileceği ve vade yapısının uyumlu olup olmadığı dikkate alınmadan, açık pozisyonlar yaratılarak pazarlanmış olmalarından; menkul kıymetler ve kredi portföyünün oluşturulmasında risk dağılımı ve risk farklılaştırılmasına önem verilmeyişinden; yeterli serbest sermaye olmadan riskli plansmanlar yapılması ve öz kaynağa göre fazla borçlanılmış olmasından kaynaklanır (Babuşçu, 2005; 26).

-Karlılık riski: Karlılık, bankaların risk taşıma kapasitesi ve sermaye artırımlarıyla birebir ilişkilidir ve bir bankanın var olma amacının yanında, bankanın taşıyabileceği riski ve sermayesini artırma kapasitesini de gösteren bir sonuçtur. Karlılık riski ile anlatılmak istenen şey, yönetimin gelir kaynaklarını iyi belirleme ve faaliyetlerini yüksek getirili alanlara yönlendirebilme yetenekleri ve esnekliğidir. Karlılık riski, gelir ve gider kalemlerinin içeriği ve kalitesi, bankanın karlılık riski ile mücadele ederken dikkate alması gereken önemli kriterlerdir. Gerekli olduğu anlarda maliyetlerin nasıl düşüleceği ve daha karlı alanlara fon plase edilip edilmemesi kararları, bankanın karlılığı için oldukça önemlidir (Babuşçu, 2005; 27–28).

-Sermaye yeterliliği riski: Bankalar yabancı kaynak birikimiyle çalışan kurumlar olmalarına rağmen kanuni zorunluluklar nedeniyle sermayelerini belli bir seviyenin üzerinde tutmak zorundadırlar. Bu zorunluluk genelde bankaların öngörülme zaralarını telafi edebilme kabiliyetlerini artırmaları ve kamunun çıkarlarını yakından ilgilendiren bankacılık sektöründe olası krizlerin önüne geçilmesi için öngörülmüştür. Sermaye yeterliliği mutlaka yönetim kurulu tarafından bankanın üstleneceği riskler de göz önüne alınarak belirlenmelidir. Bu belirlenme yapılırken üstlenilen riskin yanında, ortaklara olan taahhütler, karlılık, yapılacak sabit yatırımlar gibi birçok konu da göz önünde bulundurulmalıdır (Babuşçu, 2005; 28).

-İş stratejisi riski: Banka üst yönetiminin bankanın misyonu, hedef müşteri kitlesi, hedef pazar gibi üst yönetim ile ilgili konularda yapacağı hataların ortaya çıkaracağı riskleri içerir. Bankalar her zaman ciddi risklerle karşı karşıyadırlar. Bu nedenle gerek finansal gerek diğer risklere karşı uzun vadeli eylem planları stratejiler geliştirmek zorundadırlar. Bu alanda yönetim etkinliği, örgütlenme biçimi, değişen piyasa koşullarına ayak uydurabilme hızı gibi hususlar bu risk içerisindedir (Bektaş, 2006; 10).

-Teknoloji Riski: Bankalar günümüzde faaliyetlerinde en ileri teknoloji yatırımı yapan ve teknolojiyi çok yaygın kullanan kurumlardır. Bilgisayarlı bankacılık, internet bankacılığı, telefon bankacılığı yaygınlaşmış ve buna bağlı olarak bankaların şube ve personel sayısı azalıp maliyetleri düşerken, diğer taraftan teknolojinin bu kadar yoğun kullanılmasının yarattığı bazı riskler de ortaya çıkmıştır. Bilgisayar sistemlerinde ortaya çıkabilecek bozulma ve hatalar, bankaların günlük işleyişlerini aksatabileceği gibi, önemli sahtecilik olayları da oluşabilmektedir (Boyacıoğlu, 2002; 52). Bununla beraber bilgi işlem sisteminde meydana gelebilecek hatalardan ve bu sistemlere dışarıdan gelebilecek müdahalelerden kaynaklanacak riskler altındadır. Banka kartlarında meydana gelen sahtecilik olayları, internet vasıtasıyla bankacılık işlemi yapan müşterinin şifre kırılması yoluyla hesabına girilmesi gibi olaylar bu tür risklere örnektir (Bektaş, 2006; 28).

-Yönetim Riski: Yönetim Riski, firmanın yönetim kadrosunun hatalarından kaynaklanabilecek ve firma değerini etkileyebilecek risklerdir. Yöneticilerin yapabilecekleri yönetim hataları firmanın geleceğine yönelik beklentilerinde sapmalarda neden olabilecektir (Ban ve Ercan, 2005; 180). Yönetim riski, üst düzey yönetim grubu ile beraber orta seviyedeki yönetim grubunun yeterli nitelik, tecrübe ve bilgi düzeyinin olmayışından ortaya çıkabilecek riskleri içerir. Alınan yanlış bir karar kurumda beklenmeyen ciddi sonuçlar doğurabilir. Yönetim kademesinin hatalarından veya dolandırıcılık ve kara para işlemlerinden de banka zarara uğrayabilir veya etmesi gerekenin altında bir kar elde edebilir. Bankaların kurum içi riskleriyle ilgilenen iç denetleme birimlerinin hatalı örgütlenmeleri veya yetki karmaşası gibi nedenlerle olaylara müdahale etmekte gecikmeleri de ciddi bir yönetim riskidir (Akgüç, 1989; 744).

-İç Kontrolün Yetersizliği Riski: Banka içi kontrollerdeki aksamalar, yeterli sayıda müfettiş ve denetmenin çalıştırılmaması ve iç denetime gereken önemin verilmemesi sonucu hata ve usulsüzlüklerin görülememesi, banka personelinin zaman ve koşullara uygun hareket etmemesi, banka yönetimindeki hatalar bilgi

sistemlerindeki hata ve aksamalardan kaynaklanabilecek gerçekleşmiş kayıp ya da zarara uğrama ihtimalidir (Bektaş, 2006; 28–29).

-Yasal riskler: Yasal riskler, yurtiçi veya yurtdışında yasal düzenlemelerde meydana gelen değişiklikler, yenilikler veya iptallerin yarattığı risklerdir. Yasal risk, yetersiz ya da yanlış yasal bilgi ve döküman nedeniyle alacakların değer kaybederek geri dönmesi ya da yükümlülüklerin beklenilenin üzerinde gerçekleşmesi durumunu ifade eder. Ayrıca, mevcut yasalar banka ile ilgili yasal sorunların çözümünde yetersiz kalabilir ya da bir bankanın özel bir durumuna ait bir mahkeme kararı, bankacılık sektörünü kısmen ya da tamamen olumsuz etkileyebilecek nitelikte olabilir. Yasal risklere karşılık, mevzuatın aniden değişmesi ile karşılaşacak zararlar, yeni mevzuat düzenlemeleri ile katlanılacak maliyetler, yürürlükte mevzuatın kaldırılması ile ortaya çıkacak sonuçların ele alındığı senaryolar olmalı ve bunlara göre önlem alınmalıdır (Babuşçu, 2005; 29–30)

-Politik riskler: Genel ekonomi politikaları ile Merkez Bankası, Hazine ve Maliye Bakanlığı'nca yürütülen para ve maliye politikalarının değişmesi, bankaların faaliyetlerini ve karlılıklarını direkt olarak etkileyeceğinden bankalar, riskle karşı karşıya kalacaktır. Bankalar, bu tür risklerden korunabilmek ya da muhtemel zararlarını en aza indirebilmek için, değişen makro ekonomik hedeflere ve göstergelere göre kısa vadede politikalarını değiştirebilme yeteneğine sahip olmalıdır (Babuşçu, 2005; 30).

2.2.8. Bankalarda Risk Yönetimi Prensipleri

Risk yönetimi prensipleri, bankaların denetim ve gözetiminde ulusal denetim otoritelerinin önemle göz önünde bulundurdıkları unsurları kapsamaktadır. Basel Komitesince 1999 yılında yayımlanan prensiplerle ilgili açıklamalar 2006 yılında gözden geçirilmiştir. Basel Komitesi' nin prensipleri 25 temel ilkedен oluşmakta ve kamu denetimlerinde, denetçi tarafından bankaların

bu ilkeler uyum bakımından derecelendirilmesini ön görmektedir. Derecelendirme unsurlarının belirli olması nedeniyle bankaların kamu denetimleri sonucunda iyi dereceler alabilmesi için bu ilkelerin gereklerine uyum sağlaması konusunda çaba göstermeleri beklenir. Komite, ilkelere uyumu Basel II düzenlemelerine uyum açısından ön şart olarak görmediğini belirtmiştir. Ön şart olarak görülme bile bir bankanın Basel II düzenlemelerine uyumlu hale gelmesi, Basel Komitesi'nin temel prensiplerini pratiğe geçirmeden olanaklı değildir (Candan ve Özün, 2009; 15). Ülkemizde Basel II uyum çerçevesinde Türkiye Bankalar Birliği tarafından oluşturulan Risk Yönetimi Prensipleri Çalışma grubunun bu konudaki raporu doğrultusunda yukarıda açıklamış olduğumuz kaynaklar dışında yapılan incelemelerle oluşturulmuş ilkeler de vardır. Risk Yönetimi Çalışma Grubunun oluşturduğu raporda adı geçen ilke ve açıklamaları şu şekildedir (TBB, 2006; 15):

2.2.8.1. Risk Yönetiminin Bankalardaki Yapılanması

Bankanın tüm faaliyet ve finansal sonuçlarından nihai olarak yönetim kurulu sorumludur. Bu itibarla, yönetim kurulunun; bankaya ve banka ortaklarına karşı sadakat görevini yerine getirmeye dönük olarak, banka yönetiminin üzerinde, yönetimi sorgulama gücünü haiz, bankanın günlük işlerinden ziyade hedefler ve hedeflere dönük stratejileri izlemeye odaklanmış, banka politikalarını belirleyen veya onaylayan bir rolü bulunmaktadır. Risk yönetimi, bu bağlamda, fonksiyon olarak doğrudan yönetim kurulunun uhde ve sorumluluğunda olmak durumundadır. Etkili risk yönetimi, en üst seviyeden başlatıldığı takdirde mümkündür. Risk yönetiminin banka içindeki organizasyonu, hesap verebilirlik ilkesi uyarınca doğrudan yönetim kuruluna bağlı olacak şekilde yapılandırılmalıdır (TBB, 2006; 16). Bu noktada, icracı fonksiyon tanımının netleştirilmesi gereklidir. İcracı fonksiyon, gelir getiren ya da gider veya zarar oluşmasıyla sonuçlanan temel bankacılık faaliyetlerini içermekte; “ İcra” sözcüğünün işaret ettiği “ uygulama, bir işi ya da fonksiyonu sürdürme ve sonuçlandırma” anlamlarından bağımsız olarak, bankanın gelir ve gider

hesapları üzerinde etki yaratmaya dönük faaliyetleri kavramaktadır. Yönetim kurulu, risk yönetimi fonksiyonuna gerekli uygulama desteğini sağlamalıdır.

Yönetim kurulunun, risk yönetimi uygulamalarının içerdiği kavram ve tekniklere mümkün olduğunca yakınlaşması; risk yönetimi faaliyetlerinin amaç ve kapsamı konusunda bilgi sahibi olması; bankanın hedeflerine ulaşması konusunda bu fonksiyonun yol gösterici danışmanlığından nasıl ve ne ölçüde yararlanabileceğini algılama hususunda çaba göstermesi esastır (Candan ve Özün, 2009; 16).

2.2.8.2. Risk Yönetimi Fonksiyonunun Bağımsızlığı

Bankanın faaliyetlerinden dolayı üstlendiği risklerin, risk alan fonksiyonlardan yönetsel ve özlük hakları açısından bağımsız bir fonksiyon tarafından ölçümü, izlenmesi, kontrolü ve raporlanması; hata veya zararların gizlenmesi, potansiyel risklerin göz ardı edilmesi, performansın gerçeğe aykırı olarak bildirilmesi ve benzeri hususların önlenmesi açısından önem taşımaktadır. Risk yönetimi fonksiyonunun çalışma esasları yönetim kurulunca belirlenmelidir. Risk yönetimi fonksiyonunun çalışması için gerekli usul ve esaslar, görev ve sorumluluklarının ayrıntısı, risk yönetimi fonksiyonunun önerilerinin de dikkate alınması suretiyle, banka yönetim kurulu tarafından oluşturularak yürürlüğe konulan ve üst yönetim tarafından uygulanan risk politikalarına ve bunlara ilişkin uygulama usullerine uygun olarak belirlenmelidir (TBB, 2006; 16–17).

2.2.8.3. Risk Yönetiminin Gücü ve Kaynağı

Risk yönetimi fonksiyonunun etkililiği ve işlevselliği, bankaların yönetim kalitesinin önemli göstergelerinden biri olarak algılanmalıdır. Etkililik ve işlevselliğin sağlanması için risk yönetiminin bankanın faaliyetlerinin ayrılmaz parçası olarak düşünülmesi, stratejik ve yönetsel süreçlerde yer verilmesi

esastır. Karar alma, stratejik yönetim ve operasyonel süreçlere entegre edilmiş bir risk yönetimi bankaların yönetim kalitesinin artırılmasının temel taşıdır.

Banka, risk yönetiminin entegrasyonunda risk yönetimi hedeflerinin organizasyonun tüm seviyelerine yayılması, risk yönetimi ve bulgularının stratejik planlar, operasyonel süreçler ve kontrol sistemlerinde yer alması, banka içinde risk kültürünün oluşturulması gibi konuları, faaliyetlerini ve yapılarını da göz önünde bulundurarak ele almalıdır. Etkili bir risk yönetiminin sağlanması açısından risk yönetimi bilgi ve uygulama deneyimine sahip olunmalıdır (Candan ve Özün, 2009; 17).

2.2.8.4 Yönetim Kurulunun Risk Yönetimi Konusundaki Sorumluluğu

Risk yönetimi politika ve stratejilerinin bankanın hedef ve risk algılamasıyla uyumlu olacak şekilde geliştirilmesinden, banka faaliyetlerinin politika ve stratejilerine uyumunun gözetim ve denetiminden, risk yönetimi fonksiyonunun bağımsız ve objektif olarak yerine getirilmesinin sağlanmasından yönetim kurulu sorumludur. Bu sorumluluk, mevcut genel sorumluluğun doğal bir parçasıdır (TBB, 2006; 17–18).

2.2.8.5. Risk Kültürünün Geliştirilmesi

Yönetim kurulu, bankanın faaliyetleri nedeniyle karşı karşıya bulunduğu riskler ve bu risklerin etkileri hakkında bilgi sahibi olmalıdır. Banka çalışanlarının, yaptığı işlerin riskleri ve muhtemel etkileri konularında donanımlı olması gereklidir. Banka bünyesinde risk kültürünün oluşturulması ve yerleştirilmesini sağlamaya dönük alt yapı ve ortam geliştirilmelidir (Candan ve Özün, 2009; 18).

2.2.8.6. Yetkin Risk Ölçüm Sistemleri

Bankalar, bilgisayar uygulamalarına dayalı analitik modeller kullanarak risklerinin ölçülmesine/ tahminine ve geriye dönük testlerle doğruluğunun sınanmasına yönelik süreçleri içeren bir risk ölçüm sistemini tesis etmelidir. Model riskinin yönetilebilmesi açısından, modellerin altyapısındaki varsayımlar ve model algoritmaları en az yıllık dönemlerde düzenli olarak gözden geçirilmelidir. Banka, risk ölçüm sisteminin ürettiği sonuçların doğru yorumlanması için gerekli tüm tedbirleri almalıdır. Risk ölçüm sistemlerinin geliştirilmesi sürecinin içerdiği karmaşık ve teknik detaylar dolayısıyla sistemin çıktılarının yorumlanması da teknik bankacılık teknik bilgi ve donanımını gerektirecektir. Banka, risk ölçüm sisteminin sonuçlarının karar alma süreçlerine dahil edilmesinde hata ve noksanlıklardan kaynaklanabilecek yorumlama hatalarına karşı gerekli tüm tedbirleri almalıdır (TBB, 2006; 18–20).

2.2.8.7. Doğru, Temiz ve Yeterli Veri

Banka, veri yönetimi politikalarını belirlemeli ve etkili şekilde uygulamasını sağlamalıdır. Risk ölçümünde kullanılacak veri, bankanın faaliyet alanı, yapısı, iç kontrol ortamı ve ölçeğine uygun olmalıdır. Veri toplama süreci bankanın iç denetim süreçlerine konu edilmelidir. Risk ölçüm sistemi kapsamında kullanılacak olan verinin toplanmasına ilişkin süreçler yazılı şekilde oluşturulmalı; verinin zamanında, tutarlı ve güvenilir şekilde teminine ilişkin tüm sistemsel ve yönetsel tedbirler alınmalıdır.

Banka, bilgi teknolojileri altyapısının değişikliklere açık ve esnek olmasını temin etmelidir. Veri tabanının güvenliği sağlanmalıdır. Veri kalitesinin düzenli kontrolü için sorumluluklar belirlenmeli, ilgili süreçler yazılı şekilde oluşturulmalıdır (Candan ve Özün, 2009; 18).

2.2.8.8. Sermaye Politikalarının Belirlenmesi

Bankalar sermaye yeterlilik hesaplama yöntemlerini düzenli olarak gözden geçirmeli ve risklerin yönetimine ilişkin stratejiler geliştirmelidir. Bankalar maruz kaldıkları risk türlerini göz önünde bulundurarak hesapladıkları ekonomik sermayelerini farklı iş kollarına en verimli şekilde tahsis etmek, riske dayalı fiyatlama ve sermaye tahsisine yönelik sistemler geliştirmek ve bu doğrultuda sermaye hedeflerini ve sermaye tahsis yöntemlerini düzenli olarak gözden geçirmek durumundadırlar. Bankalarda belirlenen içsel sermaye hedefleri sağlam temellere dayanmalı, yönetim kurulunun belirlediği risk iştahı ve bankanın faaliyetleri ile tutarlı olmalıdır. Hedef sermaye seviyeleri üst yönetim tarafından izlenip değerlendirilmeli, bankanın faaliyetlerindeki değişikliklere ve alınan risklere bağlı olarak gerektiğinde güncellenmelidir. Bankalar risk yönetimi sistemlerini, gelecekteki sermaye gereksinimlerini değerlendirerek bankanın stratejik planlarında gerekli ayarlamaları yapabilecek seviyeye getirmelidir (Candan ve Özün, 2009; 18).

Bankaların piyasa koşullarının olumsuz olduğu bir zaman diliminde kolaylıkla sermaye artışına gitmesi imkan dahilinde olsa bile yüksek maliyetli bir durum gözükecektir. Sermaye yeterliliği değerlendirilirken ekonomik dalgalanmada dikkate alınmalı, bankaları olumsuz etkileyebilecek olayları dikkate alan, olumsuz piyasa koşullarını içeren stres testleri yapılmalıdır. Daha önce yaşanan krizlerdeki piyasa koşullarını içine alan senaryolar yazılmalı ve senaryoların mevcut portföylerdeki etkilerini hesaplayacak bir yapı oluşturulmalıdır (TBB, 2006; 21–22).

2.2.8.9. Risk Politikalarının Belirlenmesi

Risk politikaları, risk yönetimi sürecinin kritik evresi olan riskin kontrolü faaliyetini olanaklı kılan üst düzey politikalardır. risk yönetimi her faaliyetin yönetim ve planlamasının parçası olarak görülmelidir. Güvenilir ve etkili risk yönetimi fonksiyonunun en önemli araçlarından biri risk politikalarıdır (TBB,

2006; 22). Risk politikalarının, bankanın risk iştahi, risk stratejisi, risk profili ile yeni ürün, faaliyet ve uygulamalarının risk profiline olan etkilerinin belirlenmesi konularına netlik kazandırması beklenir (Candan ve Özün, 2009; 19).

2.2.8.10. Risk Limitleri

Bankaların yönetim kurulunca onaylanmış, uygun risk yönetimi stratejileri mevcut olmalı; bankaya özgü risk limitleri de risk iştahlarını ve risk stratejilerini yansıtmalıdır. Risk limitleri ilke olarak yönetim kurulunca onaylanır. Üst seviyede yönetim kurulunca belirlenmiş risk limitlerinin alt kırımlarının belirlenmesine ilişkin yetki devri olanaklıdır.

Yönetim kurulu, risk limitlerinin önerilmesi, değerlendirilmesi, onaylanması, banka örgütü içerisinde duyurulması, izlenmesi ve denetlenmesi evrelerine ilişkin uygulama esaslarını belirler ve onaylar. Risk limitleri banka örgütü içinde ilgili personele bildirilir. Bankanın üstlendiği risklerin, risk limitleri dahilinde olduğu ve banka üst yönetimi tarafından izlendiği konusundaki gözetim sorumluluğu yönetim kuruluna aittir.

Risk limitlerinin, uygulamadaki gelişmelerin güncelliğini yakalayacak şekilde uygun sürelerde gözden geçirilmesi esastır. Gözden geçirme konusundaki aslı sorumluluk, limit belirleme yetkisini haiz olan yönetim kuruluna aittir. Gözden geçirme süreci, limitlerin, riskler ve bankanın risk iştahi karşısında anlamlı ve yeterli olup olmadığını belirlemeye yönelik olmalıdır.

Risk limitlerinin risk bazlı olarak belirlenmesi esastır. Risk bazlı limitler, parasal büyüklüklere bağlı nominal tutarlar olabileceği gibi, risk ölçüm sonuçlarına dayalı (örneğin, ortalama RMD'nin yüzdesi; risk ağırlıklı varlıkların yüzdesi; sektörel ya da borçlu bazında sınırlamalar) oransal limitler de olabilir. Hiçbir durumda, bankaya özgü risk limitleri yasal sınırlamaların üzerinde belirlenemez.

Risk limitleri, önemlilik ilkesi çerçevesinde banka tarafından uygun görülecek tüm risk kategorilerinde tesis edilebilir. Asgari olarak, bir bankanın piyasa, kredi ve operasyonel risklerine ilişkin özgün limitlerinin olması beklenir.

Örneğin, piyasa riskine ilişkin, RMD bazlı risk faktörü limitleri, alım-satım limitleri; kredi riskinde, büyük kredi riski limiti, tek borçlu/ risk grubu, vade, para birimi yoğunlaşma limitleri, ülke riski limitleri, sektör limitleri; bankaya özgü likidite riski limitleri bu kapsamda sayılabilir. Bankanın risk limiti yapısı içerisinde, limit aşım istisnaları tanımlanır ve istisnaların tabi olacağı kurallara yazılı olarak ayrıntılı biçimde yer verilir. Limitlerin potansiyel aşımına konu olabileceği durumların önceden saptanabilmesine yardımcı olmak üzere, erken uyarı seviyeleri saptanır; erken uyarı limitlerine ulaşılması halinde yapılması gerekenlere ilişkin uygulama esasları yönetim kurulunca belirlenir (TBB, 2006; 23).

2.2.8.11. Riskin Raporlanması

Risk yönetim sistemi, maruz kalınan risklerin etkin olarak analiz edilip değerlendirildiği bir raporlama sistemini içermelidir. Raporlama risk yönetimi sürecinin temel unsurlarındandır. Bankalar, risklerin yönetimi, stratejilerin belirlenmesi ve kararların alınmasında kullanılmak üzere kapsamlı raporlamaları sağlayan sistemlere sahip olmalı, bu sistemler piyasa, kredi, operasyonel ve diğer risklere ilişkin yeterli düzeyde raporlama sunabilmelidir. Risk raporlarındaki bilgiler bankanın ve iştiraklerinin durumunu yansıtmalı, gelecekte beklenen gelişmelere ilişkin riskleri gösterebilmelidir. Raporların üretilmesinde kullanılan verilerin doğruluğundan emin olunmalı, gerekli kontroller yerine getirilmelidir.

Gerçeği yansıtmayan verilerle üretilen raporlar banka için kritik önemde olan konularda yanlış kararların alınmasına yol açabilir. Bu nedenle, risklerin ölçülmesinde ve analizinde kullanılan banka verilerinin ve diğer verilerin doğruluğunu sağlamaya yönelik olarak, raporları çıkaran birim tarafından veri kontrolleri yapılmalı, bu kontroller rapor hazırlama sürecinin değişmez birer parçası olmalıdır. Raporlanan risk değerlerinin ilgililere zamanında iletilmesi sağlanmalıdır. Risk raporları bankanın pozisyonlarını ve bu pozisyonlardan kaynaklanan risklilik düzeyini ortaya koyan dolayısıyla gizlilik içeren raporlar

olduklarından, bu raporların sadece ilgili birim ve kişilere iletilmesini sağlayacak yapı kurulmalıdır.

Raporların doğruluğu kadar zamanında hazır olması da önemlidir. İç raporların ilgili birimlere iletilme zamanı raporlama sıklığına bağlı olarak değişebilecektir, örneğin alım satım portföyünün riskinin günlük olarak hesaplandığı ve raporlandığı düşünüldüğünde riske maruz değer raporlarının her gün, önceden belirlenen saatte ilgili birime iletilmesi gerekmektedir.

Bankalar raporları zamanında hazırlayacak kapasitede bilgi-işlem ve finansal raporlama sistemlerine sahip olmalıdır. Kredi riski, operasyonel risk, piyasa riski ve diğer risk raporları yönetim kurulu ve üst yönetimle birlikte, riskin oluşmasından ve izlenmesinden sorumlu fonksiyonlara da sunulmalıdır (Candan ve Özün, 2009; 22).

Raporlama sıklığının, içeriğinin ve formatının belirlenmesinde risklilik düzeyi ve raporların iletildiği makam dikkate alınmalıdır. Risk düzeyinin belirlenmesinde, risk kategorisi ve riskin büyüklüğü göz önüne alınabilir. Raporlama sıklığı, içeriği ve formatı bilgi sağlanan tarafa ve bilginin kullanımına bağlı olarak değişiklik gösterebilir. Raporlama çerçevesinin belirlenmesi bankanın sorumluluğundadır. Risklerin ölçümünde kullanılan model ile ilgili bilgiler, analizler, varsayımlar ve parametreler raporlarda yer almalı, kararlarında bu raporları dikkate alan birimler, ölçüm modellerinde kullanılan varsayımları bilmeli, bunların kullanımının ve değişiklik göstermesinin yarattığı sonuçları anlamalı ve geçerli olmamaları durumunda raporlanan rakamların nasıl değişeceği konusunda fikir sahibi olabilmelidir. Bankaların kullandıkları risk ölçüm modelleri ve üretilen risk yönetimi raporları, yasal olarak raporlamakla yükümlü oldukları raporların doğru verilerle ve düzenleyici otoritenin belirlediği usul ve esaslara uygun bir şekilde hazırlanıp hazırlanmadığı, bu süreçte karşılaşılan aksaklıklar ve zayıflıklar, bankada iç denetim fonksiyonunu üstlenen birimler tarafından düzenli olarak denetlenmeli, gerekli kontrol ve incelemeler gerçekleştirilmelidir (TBB, 2006; 24–27).

2.2.8.12. Bilgi Teknolojileri

Bilgi teknolojileri risk kontrolleri; bankaların sermayesini korumak, özel bilgilerin gizliliği ve kimlik bilgileri gibi müşteri kaygı ve endişelerini gidermek, personelin görevini eksiksiz ve doğru olarak yaptığını kanıtlamak, yeteneklerini göstermek ve yönetimin otomatik kontrol süreçlerinin verdiği güvenceyle duyduğu rahatlığı sağlamak amacıyla gerçekleştirilir. Bu kontroller, aynı zamanda finansal süreçlerin ve raporlamanın güvenilirliği ile ilgili güvence de sağlar (Candan ve Özün, 2009; 24).

2.2.8.13. İş Sürekliliği

İş sürekliliği sağlamaya dönük süreç, bir plan dahilinde yürütülmelidir. İş sürekliliğinin, tüm finansal otoritelere ve finansal endüstri katılımcılarına uygulanabilen duyarlı bir yönetime ve planlamaya dayanması önem arz etmektedir. Nihai sorumluluk, diğer risklerin yönetiminde olduğundan farklı olarak yönetim kurulu ve üst yönetimdedir. İş sürekliliği yönetimi, bankanın risk yönetimi programının ayrılmaz bir parçasıdır. Yönetim kurulu ve üst yönetim bu planın etkili bir şekilde uygulanmasından ve geliştirilmesinden sorumludur (Candan ve Özün, 2009; 25).

2.2.9. Dünya’da ve Türkiye’de Bankacılıkta Düzenlemelere Yol Açan Önemli Olaylar

Risk yönetimine son dönemde kurumların daha fazla önem vermelerini sağlayan ve gerçekten de konu açısından çok çarpıcı olan bazı önemli olaylar yaşanmıştır. Baktığımızda imkansız gibi gelen bu olaylar, kurumlarda özellikle bankalarda risk yönetimi ve kontrol faaliyetlerinin ne derece hayati fonksiyonlar olduğunu göstermektedir. Bu konuya ilişkin olarak yakın geçmişte meydana gelmiş çok sayıda olay meydana gelmiştir (Babuşçu, 2005; 30).

2.2.9.1. Barings Bank Olayı

Tarihte finansal kurumlarda yaşanmış olan operasyonel skandalların en açık örneği Barings Bank vakasıdır. İngiltere'nin ilk ticari bankası olan 200 yıllık Barings Bank 1995 yılında iflas etmiş ve 3 Mart 1995 tarihinde ING Bank'a 1 sterlin karşılığında satılmıştır. Her ne kadar iflasın asıl nedeni bankanın Singapur ve Osaka borsalarındaki riskli pozisyonlarının zarar etmesi olsa da yapılan incelemelerle perde arkasında yaşananların tipik bir operasyonel risk vakası olduğu ortaya çıkmıştır (Kara, 2009; 1).

Bu olayda alım-satım masasını yanı sıra operasyon masasının da sorumlu olduğu görülmüştür. İş süreçlerine göre operasyon masasının görevi yapılan işlemlerin teyidini almak, işlemlerin belirlenen limitler içerisinde yapılıp yapılmadığını kontrol etmektir. Bankada alım satım işlemlerini yapan personelin taşıdığı pozisyonlar pozisyon limitleri ile sınırlandırılmakta ve bu limitlere göre işlem yapanlara sermaye verilmektedir. Buna uygun hareket edilip edilmediğini kontrol eden yer ise operasyondur. Pek çok bankada ayrıca iç kontrol birimleri ikinci kontrol mekanizmasını oluşturmaktadır. Barings bank skandalını genel olarak değerlendirecek olursak (Babuşçu, 2005; 31–32);

- İç kontrol ve denetim yetersizliği yaşanmıştır.
- Denetçiler ve üst yönetimin türev ürünler konusundaki bilgi ve deneyim yetersizlikleri olduğu gözlenmiştir. Aksi taktirde işlemlerden elde edildiği belirtilen çok yüksek miktarda karın mutlaka sorgulanması gerekmektedir.
- Risk yönetimi ve iç denetim ekipleri bilgi ve araç yönünden yeterli donanıma sahip değildir.
- Raporlama sisteminin kurulmamış olması sorunun büyümesine yol açmıştır (Bolgün ve Akçay, 2003; 40).

2.2.9.2 Bank of Credit and Commerce International (BCCI) Olayı

1990'lı yılların başlarında İngiltere'de ortaya çıkan bu olayda BCCI'nın önemli boyutlarda yasalara aykırı işlemler gerçekleştirdiği ortaya çıkmıştır. Bankadaki usulsüzlükler ilk kez resmi olarak bağımsız denetim kuruluşlarınca raporlanmıştır. Panik oluşmaması ve zararın azaltılabilmesi için bankanın gizlice yeniden yapılandırılmaya çalışılması sonuçsuz kalınca Temmuz 1991'de kapatılmış ve tasfiye sürecine sokulmuştur.

Yapılan incelemelerde bankada bazı işlemlerin kayıt dışında yürütüldüğü 600 milyon dolar tutarında mevduatın kayıt dışı tutulduğu, banka ortaklarına 2 milyar dolardan fazla usulsüz kredi kullandırıldığı, sahte doküman üretildiği, hayali bir kişiye 150 milyon dolar kredi verildiği, defterlerde tahrifat yapıldığı, zarar yaratan kredilerin off-shore bölgelerdeki tabela şirketlere transfer edildiği, uyuşturucu ticareti, kaçakçılık ve kara para aklama faaliyetleri yapıldığı tespit edilmiştir (Babuşçu, 2006; 36). İngiltere Merkez Bankası tarihinde ilk kez bu olayda yeterli ve etkin düzenleme, denetleme yapmamaktan dolayı ağır eleştirilere maruz kalmıştır.

2.2.9.3. Banco Intercontinental (Baninter) Olayı

2000'li yılların başlarında Baninter'de ortaya çıkan durum; mevduatın usulsüz kredilere kanalize edilmesi, kredilere ilişkin bilgisayar kayıtlarının silinmesi, hesaplardan usulsüz para çekilmesi, hesapların gün sonunda tutturulması için özel hesaplardaki paraların kullanılması, fiilen gayri resmi ikinci defter sisteminin kullanılmasıdır.

Yolsuzluklar başka bir banka ile birleşme sürecinde yapılan incelemeler sonucunda ortaya çıkmıştır. Mevduat müşterilerinin bankaya hücumu sonucunda Dominik Cumhuriyeti Merkez Bankası tarafından Nisan 2003'de bankaya ve diğer şirketlerine el konulmuştur. Mevduat sigorta sistemi bulunmamasına rağmen bankanın yükümlülüklerini karşılayabilmesi için nakit ve bono enjeksiyonu yapılmıştır (Babuşçu, 2005; 37).

2.2.9.4. İmar Bankası Olayı

İmar bankası olayı Türk bankacılık tarihinin niteliği itibariyle ders olarak okutulabileceği örnek olaylardan biridir (Babuşçu, 2005; 38). Uzan grubunun elinde bulunan banka 1994 yılında 3182 sayılı kanunun 64.maddesine göre gözetim altına alınmıştır. Gözaltına alınma sebeplerine bakacak olursak;

- Kredilerin tamamının neredeyse Uzan Grubu tarafından kullanılması
- Bankacılık işlevlerinden uzaklaşması, gelir-gider dengesinin bozulması
- Karlılığın düşmesi
- Likitide sıkışıklığıdır.

BDDK'nın faaliyete geçmesinden sonra da, aynı nedenle risk yoğunlaşması devam ettiği için banka yakın gözetimde kalmaya devam etmiştir (Babuşçu, 2005; 38). BDDK, Bankadan sorunların çözümüne yönelik bir plan sunmasını istemiştir. Sunulan planlar gerçekçi bulunmamış, BDDK ayrıntılı talimatlar vererek Bankanın Uzan Grubu üzerindeki riskleri azaltmasını ve sermaye yapısının güçlendirilmesini talep etmiştir.

Banka verilen talimatlara uygun davranmayınca, BDDK; 12 Temmuz 2001 tarihinde veto yetkisine sahip bir yönetim kurulu üyesi atamış, 26 Aralık 2001 tarihinde üye sayısını ikiye çıkarmıştır (TMSF, 2003; 62). Banka Sermayelerinin Güçlendirilmesi Programı kapsamında 2002 yılında 910 milyon dolar olan grup riskinden 284 milyon dolar tahsilat sağlanmış, Gruba kullanılan kredilerle ilgili olarak gerekli teminatlar alınmış (Çukurova Elektrik tahsilatlarından 50 trilyon liralık temlik), Uzan Grubu banka sermayesini 70 trilyon lira artırmıştır (Babuşçu, 2005; 38). Banka Sermayelerinin Güçlendirilmesi Programı sürecindeki gelişmeler doğrultusunda, İmar Bankası'nın ilave sermaye ihtiyacının olmadığı ortaya çıkmıştır (TMSF, 2003; 64). Uzan Grubuna ait risklerin azaltılması konusunda gösterilen performans üzerine, 16 Ağustos 2002 tarihinde BDDK, Bankanın yönetim kurulundaki veto yetkisine sahip üyenin göreve devamına

gerek kalmadığına, Bankaya verilen talimatların yerine getirilmesini izlemesi için diğer üyenin görevine devam etmesine karar vermiştir (Babuşçu, 2005; 38).

25 Haziran 2003 tarihinde mevduat çekilişi yaşanmış bu durum off-shore hesapların mevduata dönüştürüldüğü izlenimini yaratmıştır. Haziran 2003 tarihinde, Banka BDDK'ya bilgi ve belge göndermeyi kesmiş ve bu suretle uzaktan gözetimi engellemiştir. Aynı tarihte, BDDK tarafından atanan yönetim kurulu üyesi dışındaki üyeler, toplu halde istifa etmiştir. Toplu halde istifayı izleyen günlerde likitide sıkışıklığı artmış ve geri ödemelerde aksaklıklar olmuştur (Babuşçu, 2005; 39). 3 Temmuz 2003 tarihinde; Tasarruf mevduatlarına uygulanan 50 milyar liralık güvence sınırsız hale getirilmiş, İmar Bankası'nın bankacılık işlemleri yapma ve mevduat kabul etme izni kaldırılmış (BK 14/3), Bankanın yönetim ve denetimi TMSF'ye devredilmiştir(BK 16/1). Bu suretle, İmar Bankasının tüm yükümlülükleri yerine, sadece, tasarruf mevduatının ödenmesi ve buna istinaden TMSF'nin Bankanın iflasını istemesi öngörülmüştür (TMSF, 2003; 71).

Bankalarda hukuka aykırı işlemlerin alt yapısını şu şekilde özetleyebiliriz (Babuşçu, 2005; 40–42);

1. Fiili mevduat ile kamu otoritelerine bildirilen mevduat arasında farklılık
2. Bankada yasa dışı işlemleri kolaylaştırabilmek için şube müdürlerine minimum düzeyde yetki devri yapılmıştır.
3. Yine aynı çerçevede şubedeki sistemden genel raporlama alınmamakta, şubelerdeki bilgi işlem sisteminden hesap skontu bazında bakiyelere ulaşılmamaktadır.
4. Şubelerde gerçekleştirilen tüm işlemler Genel Müdürlükteki ana belleğe transfer edilmiştir. Böylece her bir şubenin ve bankanın finansal tabloları yazılım programları aracılığıyla manipüle edilmiştir.
5. Verilerin manipüle edilmesinde 2 program kullanılmıştır. Birincisi; mevduatı, ödenecek vergileri ve gider hesaplarını fiktif borç/alacak kayıtları vererek az göstermek amaçlı, diğer program ise müşterilerle yapılan bono işlemlerini yardımcı kayıtlardan silmek amaçlı kullanılmıştır.

6. Transfer edilen veriler sadece birkaç kişinin kullanım yetkisi olan bir program kullanılarak mevduat rakamı azaltılmış ve istenilen tarih, tutar, skont ve şube için ters kayıtlar yapılmıştır.
7. Banka 1994 yılından itibaren kendi Grup firmalarına off-shore'dan kredi kullandırmıştır.
8. Bankanın kanuna aykırı bir şekilde aracılık faaliyetinde bulunması
9. Banka sistematik şekilde açığa DİBS satış işlemi gerçekleştirmiş. DİBS portföyü 15 milyar olarak gözükürken DİBS satışı yapıyor göstermek suretiyle müşterilerinden 728,4 trilyon para toplamıştır
10. İşlem hacmi, yardımcı kayıtları silmede kullanılan bir yazılım programıyla saklanmıştır. İMKB'ye tescil ettirilen, yani gerçek anlamda satışı yapılan DİBS'lerin bankada olmadığı ortaya çıkmıştır.
11. Program kullanılarak ödenecek ters kayıt verilmek suretiyle düşük gösterilmiştir.

İmar bankasının Uzan grubunun eline geçmesinden TMSF'ye devredilmesine kadar olan süreç Türk Bankacılık tarihinde risk yönetiminin önemini kavramada, iç ve dış denetime olan ihtiyacın anlaşılması açısından ders niteliğindedir. Bu süreç sonunda bu eksiklikler anlaşılmalı ve gerekli önlemler alınmaya çalışılmıştır (TMSF, 2003; 71–73).

2.2.9.6. Örnek Olaylar ve Bu Olayların Ortak Yönleri

Finansal piyasalarda yaşanan olayların son 10 yıllık dönemde ciddi şekilde artması dikkat çekicidir. Nitekim bu olaylar sonucu uğranılan zarar 1994'de 4 milyar \$'dan 2003'de yaklaşık 300 milyar \$'a ulaşmıştır (Babuşcu, 2005; 42).

Meydana gelen olayların tümüne bakıldığında bazı ortak yönler göze çarpmaktadır. Bunlardan ilki olan türev işlemlerdir. Türev işlemler hedge amaçlı olup bazı riskleri bertaraf etmekle birlikte kendi yapılarından gelen riskler taşımaktadır. İkinci ortak özellik, oluşan zararların boyutları piyasadaki hareketlerle doğru orantılıdır. Piyasadaki oynaklık arttıkça zararlar da

büyümektedir (Babuşçu, 2005; 43). Yukarıda incelediğimiz tarihe büyük skandallar olarak geçen olaylar sonucunda ortaya çıkan zararların oluşum nedenlerine bakacak olursak;

- Banka çalışanlarının görevlerini kötüye kullanmaları
- Bankaların kamu otoritelerini ve kamuoyunu bilgilendirmede eksiklikleri ve yanlışları
- Muhasebe kayıtlarındaki aksaklıklar, tahrifatlar ve hatalar
- Muhasebenin düzenlenmesi konusundaki yetersizlik
- İç ve dış denetimdeki noksanlık
- Finansal piyasalarda meydana gelen ani şoklar
- Personelin incelemelerdeki noksanlıkları
- Dış faktörlerden kaynaklanan şoklar ve felaketler

Yukarıda maddeler halinde sıralanan durumlar ortaya çıkmaktadır.

2.2.10. Basel II Düzenlemeleri Çerçevesinde Risk Yönetimi

Küreselleşmenin gidererek daha büyük bir boyut kazanması, ülkeleri birbirine daha fazla yakınlaştırıp sınırları ortadan kaldırırken mali ve finansal açıdan birbirine bağımlı hale getirmektedir. Bunun sonucunda da herhangi bir ülkenin mali piyasasında yaşanabilecek olan herhangi bir kriz aynı zamanda birçok mali piyasayı da etkileyebilecektir. İşte bu durum karşısında çoğu alanda olduğu gibi risk yönetimi konusunda da uluslararası bir boyut taşıyan düzenlemelerin varlığı yadsınmamaktadır. İşte bu ortak standartları geliştiren ve ortaya koyan bir kurum olan BIS ve bünyesinde yer alan Basel Komitesi bu alanda çalışmalar yapmaktadır. Ülkelerin kendi mali piyasalarında kendi kurallarını uygulamalarına rağmen temel olarak özellikle gelişmiş olan ülkeler BIS standartlarını esas almaktadır.

2.2.11. BIS Tarihçesi ve Düzenlemeleri

Uluslararası ödemeler bankası (Bank For International Settlements- BIS) 1930 yılında kurulmuştur. Bu kuruluş finans tarihinin en eski uluslararası mali kuruluşu olarak varlığını sürdürmektedir. Bu mali kuruluşun temel dayanak noktası I. Dünya savaşının mağlup devletlerinden olan Almanya'nın savaş sonucunda ödemesi gereken tazminatları ele alan Young planı çerçevesinde kurulmuştur. Bu mali kuruluşun temel amacı ulusal merkez bankaları ile diğer mali ve finansal kuruluşların iş birliğini daha ileri boyutlara taşımaktır. BIS Bretton Woods sisteminin sonu olan 1970'li yıllara kadar bu sistemin uygulanması ve korunması için çalışmıştır. Daha sonra sistemin petrol ve borç krizleri ile iflas etmesinden sonra yeni kurulan bir sistem olan uluslararası sermaye hareketlerine olanak veren finansın liberalleşmesi akımını kendisine odak noktası olarak belirlemiştir ve Dünya'daki tüm merkez bankalarının bankası olarak hizmet vermektedir. Parasal ve finansal istikrarın sağlanması BIS'in temel hedefidir. Şu anda ise Türkiye'de dahil olmak üzere 55 merkez bankası BIS üyesidir.

BIS bünyesinde faaliyet göstermekte olan Basel Komitesi temel görevi ulusal Merkez Bankaları ile bankacılık denetim otoritelerinin katılımıyla oluşturulan bankacılık konusunda görüşmelerin yapıldığı ve bu konuda uluslararası standartları yayımlamaktır. 1974 yılında meydana gelen döviz krizi sonucunda gelişmiş 10 ülkenin merkez bankaları başkanlarının görüşmeleri sonucunda kurulmuştur. Kurulan bu komitenin uluslararası bir denetim kimliği yoktur ancak bu komite uluslararası denetimde ülkelerdeki farklılıkların ve noksanlıkların giderilmesini amaçlamaktadır. Bu amaçla ilk olarak 1988 yılında bu komite Sermaye Uzlaşısını yayımlamıştır. 5 yıl sonra yürürlüğe giren Sermaye Uzlaşısı Basel I adıyla anılmaktadır.

Basel I bankaların karşılaştıkları risklerle orantılı olarak bünyelerinde yasal sermaye bulundurmışlardır. Tanımlanan sermayenin risk ağırlıklı aktiflere oranının en az % 8 olması öngörülmüştür. Risk ağırlıklarının saptanmasında OECD ülkelerine ayrıcalık tanıyan Basel I, başlangıçta bankaların sadece kredi

riskleri için sermaye gereksinimini tanımlamıştır. 1996 yılında yapılan değişiklik ve 1998'de yürürlüğe giren şekliyle Basel I, kredi riskinin yanı sıra piyasa riski içinde yasal sermaye bulundurmayı gerektirecek şekilde yeniden düzenlenmiştir (Kocabıyık, 2007; 5). Gelişen liberalleşme ile birlikte ortaya çıkan yeni mali ve finansal araçlar yeni bir sermaye uzlaşısının ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır ve bu çerçevede 1999 yılında yeni bir sermaye uzlaşısı için çalışmalar başlamıştır. Riske karşı duyarlılığın daha fazla olduğu bu taslağa ilişkin ilgili taraflarca görüşler bildirilmiş ve bu görüşler doğrultusunda oluşturulan yeni taslak metni Ocak 2001 de kamuoyuna duyurulmuştur. Bu taslak konusunda ilgililer tarafından yeniden görüşlerin alınmasıyla oluşturulan nihai metin 2001 yılı sonunda yayımlanmış ve 2004 yılında yürürlüğe gireceği öngörülmüştür. Ancak tüm bu gelişmelere rağmen uluslararası boyutta tartışmalar meydana gelmiştir. Bunun sonucunda komite 2003 yılına kadar uzlaşuya son halini vermeye çalışmış ve 2006 yılında yürürlüğe girmesi konusunda revize etmiştir. Komite üç yıllık bir geçiş döneminin yeterli olacağı görüşündedir. Ancak geçiş dönemi için bazı ülkelerde daha uzun bir zamana ihtiyaç duyulacağı konusu tartışılmaktadır. Düzenlemenin içeriği ve bankacılık sistemleri üzerindeki muhtemel etkileri konusunda da farklı değerlendirmeler yapılmaktadır (Kocabıyık, 2007; 5). Son 20 yıl içerisinde denetim-gözetim otoritesi haline gelen B.I.S., sürekli yayınladığı çalışmalar ile bankacılık sektörünün de içinde olduğu dünya finansal piyasalarınca kabul gören uluslararası düzenlemelerin mimarı konumundadır (Özerkek, 2006; 32).

2.2.12. Basel I Düzenlemeleri

Basel I, 1988 yılında Basel Komitesi tarafından çıkarılmış olan düzenlemedir. Bu düzenleme ile bankaların kredi riski taşıyan faaliyetleri ile bünyelerindeki sermaye ile denge kurulması amaçlanmıştır. Komite, 5 risk ağırlığı belirlemiş ve bankanın tüm aktiflerini bu sınıflandırmaya tabi tutarak sermaye ile ilişkilendirmiştir. "Sermaye / Risk Ağırlıklı varlıklar" olarak ifade edilebilecek bu rasyoya, 1996 yılında piyasa riski de etkilenmiş ve rasyo,

“Sermaye / (Risk Ağırlıklı Varlıklar + Piyasa Riski)” haline gelmiştir. Basel I’in getirdiği temel unsurlardan biri ülke riskleri olup, ülkeler ve ülkelerin kuruluşları OECD üyesi olup olmamasına göre kesin bir ayrıma tabi tutulmuştur.

Basel I sermaye yeterliliği konusunda belirli bir standart getirmiş olmakla birlikte belli başlı noktalarda eleştiriye de uğramıştır. Bu eleştirileri aşağıdaki gibi özetleyebiliriz (Babuşçu, 2005; 262–263);

- Kredi riskinin ayrıştırılmasının sınırlı olması; 1988 Sermaye Uzlaşısı tüm kredi risklerini %0-%10-%20-%50-%100 olmak üzere 5 risk ağırlığına bölmektedir.
- Kredi riskinin statik ölçülmesi; Sermaye yeterlilik rasyosu için kritik değer olarak belirlenen %8 oranı, ülkelerin ve ölçüme dahil kuruluşların değişen koşullarına göre esneklik göstermemektedir.
- Vadenin dikkate alınmaması; Vade, önemli bir risk faktörü olmasına karşın, dikkate alınmamaktadır.
- Karşı tarafın kredi değerliliğine dikkat edilmemesi. Basel I düzenlemesi zaman geçtikçe doğan ihtiyaçlara göre geliştirilmiştir.

Bunlardan en önemlisi 1994 yılında Meksika, Türkiye gibi ülkelerde ortaya çıkan finansal krizlerin niteliği ve etkileri, faiz oranı ve döviz kuru gibi piyasa riski taşıyan unsurların da sermaye yeterliliği hesaplamasına katılmasını zorunlu kılmıştır. Bu çerçevede 1996 yılında piyasa riski sermaye yeterliliği hesaplamasına dahil edilmiştir. Bankacılık faaliyetlerinin gelişmesi yeni mali ve finansal araçların çıkması ve Basel I’in risk hassasiyetlerinin düşük olması yeni bir düzenlemenin hayata geçirilmesini gerekli kılmıştır.

2.2.13. Basel II Düzenlemeleri

Uluslararası piyasalardaki gelişmeler, risk çeşitlerinin artması, mevcut düzenlemelerin değişen koşullar karşısında yetersiz kalması gibi unsurlar yeni sermaye standartları oluşturmayı gerektirmiştir. Bu açıdan bakıldığında Basel I ortaya çıktığı dönemdeki ihtiyaçları karşılayan, ancak günümüzde risk ölçme

yapısının yetersizliği nedeniyle eksik kalan bir uygulama haline gelmiştir. Bu çerçevede Haziran 1999'da ilk taslak metni yayımlanan "Basel II Yeni Sermaye Uzlaşısı", daha hassas risk ölçümüne ulaşma amacı taşıyan bir düzenleme olarak ortaya konulmuştur. Bankaların kredi riski taşıyan aktiflerini, yeni bir karşı taraf sınıflandırmasına tabi tutan düzenleme ile karşı tarafların kredi değerliliği ön plana çıkarılmış, ulusal denetim otoritelerinin denetimlerinin önemi vurgulanmış ve kamuyu aydınlatma gereklilikleri belirlenerek şeffaflık sağlama yolunda adımlar atılmıştır. Düzenlemenin taslaklar halinde farklı zamanlarda kamuoyunun bilgisine sunulması sağlanmış ve Haziran 2004'te en son şekli verilerek "Basel II, 2. Sermaye Uzlaşısı" adı altında kesinleşmiş metin olarak yayınlanmıştır (Babuşçu, 2005; 263). Basel II'nin, G-10 ülkelerinin uluslararası aktif bankaları için standart yöntemlerle (veya kredi riski ölçümünde temel içsel derecelendirme yaklaşımı ile) 2007 yılı başından itibaren uygulanması planlanmaktadır. Daha ileri yaklaşımların uygulanması için planlanan tarih ise 2008 yılı başıdır. Avrupa Birliği de Basel komitesi tavsiyelerine uygun olarak çalışmalarına devam etmektedir. Avrupa Birliği Komisyonu yeni sermaye direktifine (Capital Adequacy Directive-3, CAD-3) ilişkin taslağı Basel Komitesince nihai metnin yayınlanmasından hemen sonra 14 Temmuz 2004 tarihinde duyurmuştur. Basel II Avrupa Birliği'nde 2007 yılında yürürlüğe girmiştir (Bektaş, 2006; 53). Basel II hem yeni bir risk tanımlamasını, standartlar bütünü içerisine yerleştirmiş, hem de Piyasa Riski ve Kredi Riski tanımlarında bazı önemli değişiklikleri beraberinde getirmiştir. Basel Komitesi, master plan içerisinde, bahsi geçen yeni düzenlemeler ile ilgili, bu düzenlemelerin uygulama (sermaye yeterlilik Rasyosunun nasıl hesaplanacağı, bankaların maruz oldukları riskleri nasıl yönetecekleri) esaslarına ilişkin, detayları vermiştir. Ayrıca bu detaylar (hesaplamalar) ve değerlendirmelerin uygulanmasında karşılaşılabilecek sorunların önüne geçmek amacıyla, risk yönetimine ilişkin matematiksel yöntemlerle, temel risk kalemlerine - Operasyonel risk, Kredi riski ve Piyasa riski- ilişkin matematiksel ve istatistiksel yöntemlere master planda değinmiştir (Çelik ve Kızıl, 2008; 20). Düzenlemelerde yer alan farklı yaklaşımların basit ve kapsamlı seçenekleri

bulunmaktadır. Basit yaklaşım ve seçenekler, ortalama bir banka düşünülerek hazırlanmış standart kuralları içerdiğinden, yaklaşım veya seçenek olarak basit yöntemleri seçen bankalar, ellerindeki avantajları tam olarak değerlendiremeyecekleri için gerekenden fazla sermaye tutmak durumunda kalabileceklerdir. Kredi riski ölçümünde kullanılacak risk ağırlıkları için dış ve/veya iç derecelendirme (rating) notları esas alınacağından, reel sektör firmalarını kredi değerliliklerini tespit ettirmeleri bir zorunluluk haline gelecek, bunun sonucunda da ülkede derecelendirme şirketlerinin faaliyetleri yaygınlaşacak ve şeffaflık artacaktır.

Bankaların risk yönetiminin etkinleştirilmesi ile mevduat sahipleri de korunmuş olmaktadır. Ayrıca, kamuyu aydınlatma ilkelerinin yerine getirilmesiyle de yatırımcının sağlıklı karar alması yönünde aşama kaydedilmiş olacaktır.

Vurgulanması gereken önemli bir nokta da OECD ülkesi olmanın avantajının kaybolmasıdır. Ülkemiz gibi gelişmekte olan OECD ülkeleri bu noktada olumsuz etkilenecektir.

Bunların yanı sıra, rating kültürü yerleşmemiş ülkelerde ve reel sektörü küçük işletme yoğun bir profile sahip ülkelerde Basel II gerekliliklerini yerine getirmek, çok sıkıntılı bir süreç haline gelebilecektir. Firmaların önemli bir kısmının ratingi çok yüksek olmayan ülkelerin bankaları için sermaye gereksinimi doğacaktır (Babuşçu, 2005; 264–265).

Basel II düzenlemesi kendi içinde 3 yapısal bloktan (dayanak) oluşmaktadır. Bunlar (Babuşçu, 2005; 265);

- 1. Dayanak: Asgari sermaye gereksinimi (Bankaların risk gereksinimlerine göre sermaye gereksinimlerini hesaplama esasları anlatılmaktadır).
- 2. Dayanak: Denetim Otoritesinin Gözden Geçirmesi (Denetim otoritelerinin risk bazlı denetim yaparken dikkate alacakları hususlar belirtilmektedir. Bu aynı zamanda denetime yönelik bankaların yapması gereken faaliyetleri göstermesi bakımından önemlidir).

➤ 3.Dayanak: Piyasa disiplini, Bankaların şeffaflığını sağlamak amacıyla kamuya açıklamaları gereken bilgilere ilişkin asgari unsurların benimsendiği bölümdür.

2.2.13.1. Birinci Yapısal Blok (Asgari Sermaye Gereksinimi)

Son yıllarda dünya finans sisteminin karşı karşıya kaldığı krizler, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin bankalarının sermaye yeterliliği sorununun yeniden ele alınması gerektiği görüşünü ön plana çıkarmıştır.

Basel II ile birlikte banka ekonomik sermaye tanımı yeniden yapılmıştır. Ekonomik sermaye tutmanının amacı, bankaların tanımlanmış belirli riskler karşılığı bazı yöntemlere göre hesaplanmış bir miktarda sermaye bulundurması değil, öncelikle tanımlanan bu risklerin doğru bir şekilde ölçülmesi ve bu ölçümlerin bankanın strateji belirlemede bir temel oluşturması olarak ifade edilmiştir (Nermin, 2010; 3).

Birinci yapısal blok bankanın risklere karşı elinde bulundurması gereken asgari sermaye tutarına ilişkin bölümdür. Basel I' deki % 8' lik oranın korunduğu bu bölümde, kredi riskinin ölçümüne ilişkin yeni yöntemler önerilmiş ve Basel-I de açıkça kapsanmayan "operasyonel risk" bölümü yer almıştır (Atiker, 2005; 8).

Risklerin ölçülmesinde piyasa riskine ilişkin bir yenilik getirilmezken, kredi riskine ilişkin olarak tamamen yeni iki yöntem geliştirilmiştir. Bunlar; standart yaklaşım ve içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımdır. İçsel derecelendirmeye dayalı yaklaşım da kendi içinde bazı farklılıklar yaratan içsel derecelendirmeye dayalı temel yaklaşım ve içsel derecelendirmeye dayalı gelişmiş yaklaşım adı altında iki yöntemi bulundurmaktadır.

Operasyonel riskler ise sermaye yeterliliği hesaplamasına ilk kez dahil edilmekte olup, hesaplama yöntemleri temelde basit ve gelişmiş ölçüm yöntemleri olarak ikiye ayrılmaktadır. Basit ölçüm yöntemleri de kendi içinde temel gösterge yaklaşımı, standart yaklaşım ve alternatif standart yaklaşımı olarak 3 gruba ayrılmaktadır. Bankalar sermaye yeterliliği hesaplamasında öngörülen yöntemlerden her risk için birini belirleyebilecektir. Ancak, Basel II

dokümanının temel mantığı içinde, basit yöntemler riske duyarlılıkları daha az olacağından riskleri olduğundan daha riskli ölçecek şekilde kurgulanmışlardır. Dolayısı ile bankalar ölçüm yöntemlerini geliştirme konusunda teşvik edilmektedir (Babuşçu, 2005; 265–266).

2.2.13.1.1. Kredi Riski

Tüm finansal kuruluşların karşı karşıya olduğu temel risk faktörlerinden birisi kredi riskidir. Kredi riski; borçlu kişi veya kuruluşun anlaşma şartları dahilinde taahhüt ettiği yükümlülükleri yerine getirememesi olarak tanımlanabilir (Oktay ve Temel, 2007; 166). Başka bir ifade ile, bir finansal sözleşmenin taraflarından birinin sözleşmeden doğan yükümlülüklerinden birini yerine getirmemesi ve bunun diğer tarafın aleyhine finansal bir zarara sebep olmasıdır (Uçar, 2009; 105). Komite, bankalara, kredi risklerine ilişkin sermaye gereksinimlerini hesaplamak için iki ana yöntem arasında seçim yapma olanağının verilmesini önermiştir. Bu alternatif yöntemlerden biri, kredi riskinin bağımsız kredi derecelendirmelerine dayanılarak standart biçimde ölçülmesidir. Diğer yöntem ise denetim otoritesinin onayına tâbi olarak bankaların kredi riski için içsel derecelendirme sistemlerini kullanmalarına olanak verilmesidir (BDDK, 2004; 28).

2.2.13.1.1.1. Standart Yaklaşım

Standart yaklaşımda kaynakların aktarıldığı karşı taraf esas alınarak belirlenen her bir kategoriye göre sabit bir risk ağırlığı bulunmaktadır. Bu yaklaşımda riske duyarlılığı artırabilmek için dış kredi derecelendirme notlarının kullanılması öngörülmektedir. Bu çerçevede öncelikle bankaların alacaklarının karşı tarafın niteliği dikkate alınarak gruplandırmaya gidilmektedir. Daha sonra bulunduğu grupta rating notu hangi risk ağırlığına denk geliyorsa o ağırlığa göre risk miktarı bulunmaktadır. Basel II dokümanında bankaların bütün alacakları

için sınıflandırma ve rating notlarına göre risk ağırlıklarının ne olacağı belirlenmiş durumdadır (Babuşçu, 2005; 266–267).

Bu çerçevede banka alacakları aşağıdaki şekilde gruplandırılmaktadır (Özerkek, 2006; 38);

- _ Kamudan alacaklar
- _ Bankalardan alacaklar
- _ Kamu kuruluşlarından alacaklar
- _ Çokuluslu kalkınma bankalarındaki riskler
- _ Sermaye piyasası şirketleri
- _ Kurumsal riskler
- _ Perakende riskler
- _ İkamet amaçlı gayrimenkul ipotekli alacaklar
- _ Ticari gayrimenkul ipotekli alacaklar
- _ Takipteki krediler
- _ Yüksek risk kategorileri
- _ Diğer aktifler
- _ Bilanço dışı işlemler

Kamudan Alacaklar: Bankaların, ülkelerin hazinelerinden ve merkez bankalarından olan alacakları, aşağıdaki skalaya göre risk ağırlıklandırmasına tabi tutulacaktır. Burada risk ağırlıklandırması yapılırken ülkenin rating notları dikkate alınacaktır.

Tablo–5. Risk Ağırlıklandırılması Skalası

Derece	AAA/AA-	A+/A-	BBB+/BBB-	BB+/B-	B-altında	Rating yok
Risk Ağırlığı	%0	%20	%50	%100	%150	%100

Kaynak: (Babuşçu, 2005; 267).

Düzenlemede yukarıdaki gruplandırma dışına bazı durumlarda çıkılabileceği öngörülmektedir. Bunlar içinde ülkemiz bankaları açısından en önem taşıyan konu bankanın, kendi devletinden olan yerel para cinsi alacaklarına, Ulusal Denetim Otoritesi'nin inisiyatifi doğrultusunda, daha düşük bir risk ağırlığı uygulayabilecektir. Yabancı para cinsi alacaklarda ise yukarıdaki tablo esas alınacaktır (Babuşçu, 2005; 267). Bu durumda örneğin, BDDK ulusal otorite olarak, Türk Hazinesi tarafından çıkarılmış iç borçlanma senetlerinden TL olarak çıkarılmış olanlara bankaların %0'da dahil olmak üzere kendi (BDDK) belirlediği risk ağırlığını uygulamalarına karar verebilirken, yabancı para olarak çıkarılmış olanlara ülke rating notu hangi ağırlığa karşılık geliyorsa doğrudan o uygulanacaktır.

Bu uygulama özellikle ülkemiz gibi ülke rating notu düşük devletler için ulusal otoritenin yerel para cinsinden hazine borçlanmalarına uygulanacak risk ağırlığının düşük belirlenmesi durumunda, bankaların yerel para ile çıkarılmış iç borçlanma enstrümanlarını tercih etmelerine ve YP olarak çıkarılmış borçlanma enstrümanlarından kaçınmalarına yol açacaktır (Uçar, 2009; 109).

Bankalardan Alacaklar: Basel Komitesi bu hususta 2 seçenek öngörmüş ve seçeneklerden hangisinin uygulanacağına Ulusal Denetim Otoritesinin karar vermesini öngörmüştür.

Tablo-6. Risk Ağırlıklandırılması Skalası Alternatif 1

Kamu Kurumu Derecesi	AAA/AA-	A+/A-	BBB+/BBB-	BB+/B-	B-altında	Rating yok
Risk Ağırlığı	%20	%50	%100	%100	%150	%100

Kaynak: (Babuşçu, 2005; 268).

1.Seçeneğe göre; bankalara için, yukarıdaki tabloda yer alan ve kamu risk ağırlığının 1 derece yükseğine karşılık gelen risk ağırlıkları kullanılacaktır.

3. Seçeneğe göre; karşı taraf, bankanın dercesine göre belirlenmiş aşağıdaki risk ağırlığı tablosu kullanılmaktadır.

Tablo–7. Risk Ağırlıklandırılması Skalası Alternatif 2

Banka Derecesi	AAA/AA-	A+/A-	BBB+/BBB-	BB+/B-	B- altında	Rating Yok
Risk Ağırlığı	%20	%50	%50	%100	%150	%50
Kısa Vadeli Alacaklar için	%20	%20	%20	%50	%150	%20

Kaynak: (Babuşçu, 2005; 268).

Kendi devletleri için daha düşük risk ağırlığı uygulayan ülkeler, bankalardan olan yerel para cinsi ve 3 aydan kısa vadeli alacaklarda, kamu için belirlenmiş risk ağırlığının bir yüksekliğini kullanılabileceklerdir. Rating derecesi olmayan bankalardan olan alacaklara uygulanan risk ağırlığı kamudan alacaklara uygulanandan daha düşük olamamaktadır (Babuşçu, 2005; 268–269).

Kamu Kuruluşlarından Alacaklar: Basel-II düzenlemesinde Hazine ve Merkez Bankası dışındaki kamu kurumları, bu kurumlardan ayrı değerlendirilmiştir. Bir kuruluşun kamu kuruluşu olup olmadığı konusunda da belli kıstaslar konulmuştur. Burada özellikle gelir yaratma güçleri dikkate alınmaktadır (Uçar, 2009; 110). Bu düzenlemede kamu kuruluşlarından alınacak riskler için o ülkedeki bankaların risk ağırlıkları geçerli olacaktır. İşte bir önceki başlık altında gösterdiğimiz tablodaki kısa vadeli alacaklar için olan oranlar burada

kullanılacaktır. Ancak Denetim Otoritesinin terciğine göre kamu risk ağırlığı bu bölümde kullanılabilir.

Çok Uluslu Kalkınma Bankalarındaki Riskler: Çok uluslu kalkınma bankalarından olan alacaklarda, bankalar için geçerli olan 2. seçenek kısa vadeli bölümü uygulanmaksızın kullanılacaktır. Komite, Dünya Bankası, Asya Kalkınma Bankası, Afrika Kalkınma Bankası, Avrupa Kalkınma Bankası gibi özel koşullar sağlayan bankalar için risk ağırlığı uygulamasını %0 olarak kabul etmektedir.

Sermaye Piyasaları Şirketleri: Bu şirketler yönelik gözetim ve denetim düzenlemeleri bankalar gibi yeterli düzeyde ise, banka risk ağırlıklandırması esas alınacak, yeterli düzeyde değilse bu alacaklara kurumsal alacaklar için uygulanacak risk ağırlıkları uygulanacaktır.

Kurumsal Riskler: Kurumsal firmalardan alacaklara yönelik risk ağırlık tablosu şu şekildedir;

Tablo–8. Kurumsal Firmalar Risk Ağırlıklandırması

Derece	AAA/AA-	A+/A-	BBB+/BBB-	BB+/B-	B- altında	Rating Yok
Risk Ağırlığı	%20	%50	%100	%100	%150	%50

Kaynak: (Babuşçu, 2005; 270).

Ulusal Denetim Otoritesi, dışsal derecelendirmeyi göz önüne almaksızın bütün kurumsal risklerin %100 risk ağırlığına konulmasına karar verebilecektir. Bu uygulamaya gidilmesi durumunda, firmaların ratingi dikkate alınmayacak ve tamamı için %100 risk ağırlığı kullanılacaktır. Sigorta şirketleri de bu kategoride değerlendirilmektedir (Babuşçu, 2005; 270).

Perakende Riskler: Banka alacaklarının bu başlık altında değerlendirilmesi için aşağıdaki kriterleri taşıması gerekmektedir. Bunlar (Babuşçu, 2005; 270);

- Gerçek kişilere ya da küçük işletmelere verilmeleri
- Yenilenen krediler, kredi kartı limitleri, bireysel krediler ve kiralamarlar, küçük işletme kredileri ve taahhütleri kapsarken gayrimenkul kredileri bu kategoride yer almamaktadır.
- Düzenleyici otoritenin risk dağılımının yeterli olduğundan emin olması gerekmektedir. Bu çerçevede örneğin açılan bir kredinin genel düzenleyici perakende portföyün içindeki payının belirli bir yüzdeyi geçmemesi gibi sayısal kısıtlar konulabilecektir.
- Bir bireye açılan maksimum perakende kredi tutarı 1 milyon Euro'yu geçemeyecektir.

Bu portföy içinde yer alan risklerin ağırlığı takibe düşen krediler hariç %75'dir.

İkamet Amaçlı Gayrimenkul İpotekli Alacaklar: Tamamı konut ipoteği ile teminat altına alınmış krediler %35 risk ağırlığına tabi tutulmaktadır. Düzenleyici otorite bu kredilerle ilgili olarak söz konusu oranı uygulamak için yeterince karşılık ayrıldığından emin olmalıdır. Kriterin yerine getirilmediği durumlarda düzenleyici otorite standart risk ağırlığını artırmalıdır (Babuşçu, 2005; 271).

Ticari Gayrimenkul İpotekli Alacaklar: Basel Komitesi, en riskli alanlardan biri olarak gördüğü bu gruptaki kredilerin %100'den başka bir risk ağırlığı ile değerlendirilmesini istemektedir (BDDK 2004; 35). Ancak gelişmiş ve iyi organize olmuş emlak piyasaları olan ülkelerde, kredinin ipotekli kısmının (ipotek konusu kıymetin piyasa değerinin %50'sinin veya kredi açıldığı tarihteki değerinin %60'ının altına düşmemesi kaydıyla) %50 risk ağırlığına tabi tutulmasına imkan tanınmaktadır (Özerkek, 2006; 42).

Takipteki Krediler: Geri dönüşü 90 günden fazla geciken ve teminatı bulunmayan kredilerin, karşılıklardan sonra kalan miktarı aşağıdaki gibi risk ağırlığına tabi tutulur (BDDK, 2004; 36);

- Özel karşılıkların toplam kredinin %20'sinden az olduğu durumlarda %150 risk ağırlığı
- Özel karşılıkların toplam kredinin %20'sinden fazla olduğu durumlarda %100 risk ağırlığı. Ayrıca, özel karşılıkların toplam kredinin %50'sinden az olmadığı durumlarda düzenleyici otorite %100 risk ağırlığını %50'ye çekebilir.
- Konut kredileri ile ilgili olarak bu kredilerin geri dönüşü 90 günden fazla geciktiğinde %100 risk ağırlığı uygulanır. Eğer bu krediler takibe düşmüş ve özel karşılıkların toplam kredilere oranı %50'den az değilse, risk ağırlığı %50'ye indirilebilir.

Yüksek Risk Kategorileri: Karşı taraf kategorilerine göre %150 risk ağırlığına tabi olan risklere ek olarak;

- Kamu ve kamu kuruluşlarından, bankalardan ve menkul kıymet şirketlerinden B- altında risk derecesi alanlardan alacaklar
- BB- altında risk derecesine sahip olan kurumsal alacaklar

Menkul kıymetleştirilen kısmın BB+ ve BB- arasında risk derecesi olanlardan uzun vadeli risk ağırlığı %350 olarak hesaplanır. Özel sermaye yatırımları ya da risk sermayesi gibi daha yüksek risk ağırlığını yansıtan diğer aktiflere, düzenleyici otorite %150 ya da daha yüksek risk ağırlığı uygulamaya karar verebilir (BDDK, 2004; 37).

Diğer Aktifler: Diğer tüm aktifler %100 risk ağırlığına tabi tutulacaktır (BDDK, 2004; 38).

Bilanço Dışı İşlemler: Bilanço dışı işlemlerin, Kredi Dönüşüm Faktörü (KDF) kullanılarak, kredi eşdeğeri tutarları bulunacak ve karşı taraflarına göre risk ağırlığına tabi tutulacaktır (Babuşçu, 2005; 272).

Tablo–9. Kredi Dönüşüm Faktörleri

İşlem	KDF
Kendi kendine itfa olan ve yükleme yükümlülüğü ile teminatlandırılan kısa vadeli akreditelerde	20
Banka menkul kıymetinin teminat olarak verilmesi	100
1 yıldan kısa vadeli cayılmaz taahhütler	20
1 yıldan uzun vadeli cayılmaz taahhütler	50
Koşulsuz cayılabilir taahhütler	0

Kaynak: (Babuşçu, 2005; 272).

Dışsal Kredi Değerlendirmesi: Standart yöntem ağırlıklı olarak dış derecelendirme kuruluşlarının rating notları esas alınarak yürütülmektedir. Bu nedenle dış kredi derecelendirmesinin niteliği son derece önem kazanmaktadır. Bu önemi doğrultusunda konu Basel II düzenlemesinde ele alınmış ve Dış Kredi Değerlendirme Kuruluşları olarak (External Credit Assessment Institutions-ECAI) adlandırılan derecelendirme kuruluşlarının bazı ölçütleri sağlamaları gerektiği belirtilmiştir (Babuşçu, 2005; 273).

Bu kriterler aşağıdaki gibi yer almaktadır (Babuşçu, 2005; 273).

- Tarafsızlık
- Bağımsızlık
- Uluslararası erişim
- Kamuyu aydınlatma
- Yüksek kalitede bilgi kaynakları
- Kredibilitedir.

Bankaların dış derecelendirme sonuçlarını kullanırken de standart hareket etmelerine yönelik düzenlemede bazı prensiplere yer verilmiştir. Buna göre

denetim otoriteleri, öncelikle dışsal derecelendirme kuruluşlarının değerlendirmelerini standart bir risk ağırlığı çatısına oturtmalıdır. Bu standart çatı tüm risk ağırlıklarını kapsamalıdır. Bankalar, değişik durumlar için değişik kuruluşların değerlendirilmelerini esas almamalı her durum için mümkün olduğunca aynı şirketin değerlendirmesini kullanmalıdır (Babuşçu, 2005; 273).

Birden fazla kredi notu olduğunda; iki değerlendirme yapılmışsa yüksek olan risk ağırlığı kullanılacaktır. İki den fazla risk ağırlığı varsa, en düşük risk ağırlığına sahip olan son ikisinden daha yüksek risk ağırlıklı olanı uygulanacaktır (Uçar, 2009; 116).

Banka, çok özel bir menkul kıymete yatırım yaparken, eğer varsa bu menkulün ihracı için verilmiş ratingi kullanacaktır. Bu tür bir ratingi olmayan bir menkul kıymete yapılan yatırımlarda ise ya ihraç edenin rate edilmiş başka bir menkul kıymetinin rating derecesi ya da ihraççının varsa rating derecesi dikkate alınacaktır. İhraççının rate edilmiş bir ihracının risk ağırlığının dikkate alınabilmesi için; iki menkulün aynı şartları taşımaları, kullanılacak rating derecesinin “ratingi yok” kategorisinden daha düşük bir risk ağırlığına karşılık gelmesi, ratingi kullanılacak ihracın öncelikli (birinci sırada) alacak niteliğinde olması gerekmektedir. Bu kriterler yerine getirilmemişse rate edilmemiş ihraç risk ağırlığı artacaktır. Borçlunun ratingi olması durumunda, bu birincil “rating yok” borçlara uygulanacaktır. Birincil olmayan alacaklar yine “rating yok” sınıfında değerlendirilecektir. Ancak, ihraççının veya ihracın ratingi “rating yok” risk ağırlığından daha yüksek bir risk ağırlığına karşılık geliyorsa, bu rating kullanılacaktır. Yabancı para cinsinden risk derecesi, yabancı para riskler için, yerel para cinsinden risk derecesi ise yerel paraya dayanan riskler için kullanılır (Babuşçu, 2005; 273–274).

Kredi Riskini Azaltıcı Teknikler (KRAT): Bankalar karşı karşıya buldukları kredi riskini azaltmak için pek çok teknik kullanabilirler. Örneğin kredinin teminatına kredi riskinin tamamını ve ya bir kısmını karşılayacak miktarda nakit veya menkul kıymet alınması, üçüncü bir şahıs veya başka bir mali kurumun kullandırılan krediye kefil olması, kredi riskini azaltmak için türev

ürün satın alınması, kredi borçlusunun banka nezdindeki mevduat ve alacaklarının bankanın kredi alacağına mahsup edilmesi bu yöntemlerden bazılarıdır (Bektaş, 2006; 65). Basel II düzenlemesinde bankaların teminatlarla risk azaltma tekniğini kullanırken basit ya da kapsamlı olmak üzere iki yöntem kullanabileceği belirtilmektedir. Bunları kullanırken basit yöntemde var olan riskin en fazla %80'ine kadar azaltılabilirken, kapsamlı yöntemde tamamı ortadan kaldırılabilir.

Bu iki yöntemden, banka bilançosunun bankacılık portföyünde ikisinden birisi seçilebilirken, alım-satım portföyü için sadece kapsamlı yaklaşımı kullanabilmektedir. Basit yaklaşımda teminatın risk ağırlığı karşı tarafın risk ağırlığının yerine geçer.

Kapsamlı yaklaşımda ise teminat alınırken, teminatın etkisini görebilmek amacıyla karşı taraf için ayarlanmış riskin hesaplanması gerekir. Banka, riskin ve teminatın gelecek değerindeki dalgalanmaları dikkate alan hesaplamalar yapmalıdır (Babuşçu, 2005; 274–275).

Kabul Edilen Teminatlar: Teminatların dikkate alınmasında 2 yaklaşım mevcuttur; basit yaklaşım ve kapsamlı yaklaşım. Bankalar, bu iki yaklaşımdan sadece birini kullanabileceklerdir. Basit yaklaşım için geçerli olan teminatlar şunlardır (Babuşçu, 2005; 275–276):

- Kredi veren banka nezdindeki nakit,
- Altın,
- Kabul edilen risk derecelendirme şirketleri tarafından belirli bir derecenin üstünde derecelendirilmiş borçlanma senetleri,
- Kabul edilen bir derecelendirme kuruluşu tarafından derecelendirilmemiş ancak belirli kriterlere sahip borçlanma senetleri,
- Bir ana endekse dahil hisse senetleri ile hisse senedine dönüştürülebilir tahviller,
- Derecelendirilmemiş ancak belirli koşulları taşıyan ve bir endekse dahil olan yatırım fonları,

Kapsamlı yaklaşım için geçerli olan teminatlar ise şu şekildedir:

- Basit yaklaşımda geçerli olan teminatlar,
- Bir ana endekse dahil olmayan ama tanınmış bir borsaya kota olmuş hisse senetleri ve hisse senedine dönüştürülebilir tahviller,
- Yukarıda sayılan senetlere yatırım yapan yatırım fonları

Standart yöntemle kredi riskinin hesaplanmasında teminatların dikkate alınmasında basit ve kapsamlı olmak üzere iki yöntem kullanılabilir. Basit yöntemde alacağın teminatlanmış bölümü için teminatın risk ağırlığı dikkate alınırken, teminatı bulunmayan bölüm için karşı tarafın risk ağırlığı dikkate alınmaktadır. Alacağın teminatlı bölümü için uygulanabilecek asgari risk ağırlığı istisnalar dışında yüzde 20 olarak belirlenmiştir. Ayrıca teminatın kalan vadesinin bağlı olduğu alacağa ilişkin işlemin vadesinden kısa olmaması gerekmektedir (Uçar, 2009; 119).

Kapsamlı yöntemde ise alacağa ilişkin risk ile teminatı arasındaki dengenin piyasadaki gelişmelere bağlı olarak ne oranda değişeceği belirlenmekte ve teminat dışında kalan bölüm karşı tarafın risk ağırlığı ile ağırlıklandırılmaktadır (Babuşçu, 2005; 276).

Bilanço İçi Netleme: Netleme, iki tarafın bir anlaşma çerçevesinde yaptıkları sözleşmede belirlenmiş kurallar içinde mevcut ya da gelecekte yapacakları iş akitlerinden doğacak alacak ve borçlarını belirli periyotlarda birbirinden düşerek netleştirmeleridir.

Bankanın, kredi ve mevduat için yasal geçerliliği olan netleme anlaşması varsa, gerekli koşulları taşıması durumunda, sermaye yeterliliğini net kredi riski üzerinden hesaplayabilecektir (Babuşçu, 2005; 276–277).

Garanti: Doğrudan, açık, cayılamaz ve şartsız olmalıdır. Garantör karşı taraftan daha iyi bir risk ağırlığına sahip olmalıdır. Garantinin kapsadığı risk tutarı garanti

edenin risk ağırlığıyla, korumasız kısım ise karşı tarafın risk ağırlığıyla değerlendirilecektir.

Basel- II dokümanında kabul edilen garantörler olarak; Borçludan daha iyi kredi değerliliği olan kamu teşebbüsleri ve bankalar, veya üstü ratingli şirketler (sigorta şirketleri dahil) sayılmıştır.

Koruma sağlanmış kısım için, koruma sağlayanın risk ağırlığı kullanılacaktır. Korumasız kalan bölüm karşı tarafın risk ağırlığına tabi olacaktır (Babuşçu, 2005; 277).

2.2.13.1.1.2. İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım (İDD)

İçsel derecelendirme yaklaşımları bankaların kredi riski değerlendirmelerini kendi bünyelerinde kuracakları derecelendirme (rating) sistemleri vasıtasıyla yapmalarını öngörmektedir. İçsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımla kurum, ülke ve banka riskleri benzer bir uygulama ile değerlendirilmekte, bireysel krediler, proje finansmanı ve hisse senedi riski ayrı yapılar altında incelenmektedir (Bolgün ve Akçay, 2003; 534). Bu yaklaşımları temel düzenekler düzenleyici otorite tarafından belirlenen yöntemler olarak görmek mümkündür (Babuşçu, 2005; 277). Basel II içsel derecelendirme yaklaşımlarının amacı yasal sermaye yeterliliğinin hesaplanmasından ibaret değildir. İçsel derecelendirme yaklaşımları kredi sürecinin temelini oluşturmakla beraber, sermaye yeterliliğinin ölçümünde az çok bir standart sağlamakta ancak, bankaların ve risklerin daha iyi yönetilmesine bahse değer bir katkısının olmadığı düşünülmektedir. Basel I'in yürürlüğe girdiği 1988 yılından bu yana tüm dünyada yaşanan bankacılık krizleri bunun en temel kanıtı olarak görülmektedir. Bu sebeple belki de Basel –II'yi Basel I'den ayıran en temel özellik sermaye yeterliliğinin daha riske duyarlı bir şekilde ölçümünün ötesinde, bankaların risklerini daha iyi yönetmelerinin hedeflenmiş olmasıdır (Bektaş, 2006; 66).

İçsel derecelendirme sisteminin gelişmişlik düzeylerine göre Temel içsel derecelendirme yaklaşımı ve ileri içsel derecelendirme yaklaşımı olmak üzere

iki farklı yaklaşım benimsenmiştir. Her iki yaklaşımın da amacı, sermaye yeterliliği standart oranında paydaya yazılacak kredi riski tutarını hesaplamaktır. Basel II dahili derecelendirme yaklaşımlarının kredi riskini ölçmenin yanında kredi riskini yönetmeyi de hedefleyen bir amacı vardır. Temel içsel derecelendirme yaklaşımında banka her bir borçlunun ödememe olasılığını tespit etmekte, gözetimciler diğer bilgileri sağlamaktadır. İleri içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımda ise; gelişmiş bir sermaye tahsis yapısına sahip bankaya diğer gerekli girdileri de sağlama izni verilmektedir (Tanyıldız, 2007; 105).

İDD Yaklaşım kapsamında ele alınan her risk kategorisi için 3 temel öge vardır. Bu ögeler (Babuşçu, 2005; 277):

Risk Unsurları; Bankalarca tahmin edilecek veya gözetim otoritelerince standart olarak belirlenecek risk parametreleridir. Düzenlemeye göre İDD yaklaşımını hesaplamaya yönelik olarak aşağıdaki risk bileşenleri oluşturulmuştur (Babuşçu, 2005; 278).

Temerrüt olasılığı (Probability of Default - PD),

Temerrüt halinde kayıp (Loss Given Default - LGD),

Temerrüt anındaki bakiye (Exposure at Default – EAD),

Efektif vade (M).

Risk Ağırlık Fonksiyonları; Risk bileşenlerini girdi olarak alan, beklenmeyen kayıplar için sermaye yükümlülüğünün hesaplanmasında kullanılacak fonksiyonlardır (Uçar, 2009; 121). Her iki hesaplama yönteminde de bankalar Basel-II dokümanı içinde detaylı anlatılmış risk ağırlığı hesaplama fonksiyonlarını kullanacaklardır (Babuşçu, 2005; 279).

Asgari Şartlar; Her bir varlık sınıfı itibariyle içsel yaklaşımların kullanabilmesi için ileri sürülen standartlardır. Belirli bir varlık sınıfına ilişkin olarak bankanın dahili derecelendirmeye dayalı yaklaşımı kullanabilmesi için bazı kriterlere sahip olması gerekir. Yeni Sermaye Uzlaşısında öngörülen kriterler şunlardır (Tanyıldız, 2007; 106–107);

- Kredi riskinin anlamlı biçimde tanımlanmış olmalı ve farklılaştırılmış olmalı
- Derecelendirmenin tam ve doğru olarak belirleniyor olması
- Derecelendirme sisteminin ve sürecinin denetleniyor olması
- Derecelendirme sisteminin kriterlerinin ayrıntılı olarak belirlenmesi
- Temerrüt olasılıklarının tahminine yönelik bir yöntemin bulunması
- Veri sorunu bulunmaması ve gerekli verinin teminini destekler nitelikte bilgi işlem sisteminin mevcudiyeti
- İçsel derecelerin etkin ve aktif bir şekilde kullanılıyor olması
- Sistemin yerel bankacılık otoritesi tarafından onaylanması
- Uzlaşının III. Bölümünde belirtilen kamuoyu açıklamalarının yapıyor olması

Geçiş Süreci Düzenlemeleri: Temel İDD yaklaşımını benimseyen bankalar için kredi riskine ilişkin paralel hesaplamalar 2006' da başlamıştır. Kredi ve/veya operasyonel riske ilişkin olarak 1988 düzenlemesinden direkt olarak gelişmiş yaklaşıma geçen bankalar, paralel hesaplamaları veya etki çalışmalarını 2006 ve 2007 yılında yapmışlardır.

Geçiş süreci yeni sermaye uzlaşısının uygulamaya girmesiyle başlayıp 3 yıl sürmüştür. Bu süreçte, aşağıdaki kriterlere uyulması, Ulusal Denetim Otoritesi tarafından zorunluluk olmaktan çıkarılabilmesi mümkündür (Babuşçu, 2005; 279–280).

- Kurumsal riskler, devletten alacaklar, banka riskleri için PD hesaplamasında 5 yıllık tarihsel veri kullanılması zorunluluğu
- Bireysel riskler için risk unsurlarının hesaplanmasındaki 5 yıllık tarihsel veri zorunluluğu

- Son 3 yılda faal olarak işleyen bir rating sistemi bulunması zorunluluğu

Rating Sistemi: İDD yaklaşımının temelini oluşturduğundan Basel-II dokümanı içinde ayrıntılı olarak yer almıştır (Babuşçu, 2005; 280). Basel-II uygulamasıyla birlikte bilanço verilerinden çıkarılan firma derecesine bağlı olarak kredi riski belirlenecek ve çıkan sonuca göre fiyatlandırma yapılması mümkün olabilecektir. Firmanın ve kullanılan kredinin risklilik düzeyine göre farklı fiyat uygulaması söz konusu olacaktır (Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı [KOSGEB], 2010; 2).

Bu çerçevede ratinge ilişkin belirlenmiş özellikler ve gerekli unsurları aşağıdaki başlıklarla özetlemek mümkün olacaktır (Uçar, 2009; 123–124);

- Rating sistemi konuya ilişkin her türlü yöntemleri, süreçleri, kontrolleri, veri toplamayı ve IT sistemlerini içermelidir.
- Her aktif türü için bankanın çoklu rating sistemleri olmalıdır. Örneğin farklı sektörler için farklı rating sistemlerine sahip olunmalıdır.
- Borçlunun temerrüt riski ve işlemin özel faktörlerine konsantre olmalıdır.
- Bankanın, risklerinin rating derecelerine anlamlı bir şekilde (aşırı yoğunlaşma olmadan) dağılması gerekmektedir. Bunu sağlayabilmek için banka en az 7 normal borçlu derecesine ve 1 temerrüde düşmüş borçlu derecesine sahip olmalıdır.
- Borçlu derecesi, kesin rating kriterlerine göre borçlunun riskini değerlendiren ve PD hesaplamasına temel teşkil eden bir özellik arz etmelidir.
- Derece açıklamaları ve kriterler aynı tür riskleri aynı derecelere tutarlı şekilde koymaya izin verecek şekilde detaylandırılmalıdır. Bu tutarlılık, işlem kollarını, birimleri ve coğrafi bölgeleri kapsamalıdır (Özerkek, 2006; 51).
- PD'ye esas teşkil eden periyot 1 yıl olmasına rağmen; bankalardan rating tahsislerinde daha uzun bir değerlendirme periyodu kullanmaları beklenmektedir. Borçlu ratingi, beklenmedik koşullarda ve kötü ekonomik durumlarda borçlunun yükümlülüğünü yerine getirme kabiliyetini göstermelidir.

- Her borçlu ve garantör, işlem derecesi ile ilişkilendirilmiş bir borçlu rating derecesine dahil edilmelidir.
- Borçlu ve işlem ratingleri en azından yıllık olarak yenilenmelidir. Problemler daha sık rate edilmelidir.
- Rating tahsisleri ve periyodik gözden geçirme, kredi vermektan doğrudan fayda sağlamayan bağımsız bir birim tarafından yapılmalı veya onaylanmalıdır.
- Bankanın, içsel rating sisteminin performansından, uygulamasından ve dizaynından sorumlu bağımsız bir kontrol birimi bulunmalıdır.
- İDD yaklaşımını kullanan bankalar, 3 yıldır uygulanan bir rating sistemi ve risk unsuru tahmin sürecine sahip olmalıdır.

2.2.13.1.2. Operasyonel Risk

Basel-II'nin bankacılık sektörüne getirmeye çalıştığı en önemli prensip; dünya genelinde 50 milyar dolara varan operasyonel zararları azaltacak iş proseslerini geliştirmelerine önyak olmaktır (Bartın, 2003; 2). Basel-II uzlaşısında 'operasyonel risk', yetersiz veya başarısız içsel süreçler, insanlar ve sistemlerden veya dışsal olaylardan kaynaklanan kayıp riski olarak tanımlanmıştır (Babuşçu, 2005; 281).

BDDK'nın 8 Şubat 2001 tarihinde yayımlanan "Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri" hakkındaki yönetmeliğine göre ise operasyonel risk; "Banka içi kontrollerdeki aksamalar sonucu hata ve usulsüzlüklerin gözden kaçmasından, banka yönetimi ve personeli tarafından zaman ve koşullara uygun hareket edilememesinden, banka yönetimindeki hatalardan, bilgi teknolojisi sistemlerindeki hata ve aksamalar ile deprem, yangın, sel gibi felaketlerden kaynaklanabilecek kayıp ya da zarara uğrama ihtimali" olarak tanımlanmıştır.

Düzenlemede operasyonel risk sermaye gereksinimi ölçümü için, dört yöntem ortaya konmuştur (Babuşçu, 2005; 281).

- Temel Gösterge Yaklaşımı

- Standart Yaklaşımı
- Gelişmiş Ölçüm Yaklaşımı
- Alternatif Standart Yaklaşım

2.2.13.1.2.1 Temel Gösterge Yaklaşımı

En basit yaklaşım türü olan Temel Gösterge Yaklaşımı, bankanın bütün faaliyetleri için tek bir gösterge kullanarak, operasyonel riski karşılamak üzere gerekli sermaye tahsisini tespit etmektedir. Bu gösterge brüt gelirdir. Temel gösterge yaklaşımı bankalar arasında evrensel boyutta yaygın olarak kullanılan ve uygulaması oldukça kolay bir yaklaşımdır (Bektaş, 2006; 70). Bununla birlikte büyük çaplı bankalara uygulanması önerilmemektedir. Bu yaklaşım daha çok küçük ölçekli ve operasyonel risk kültürüne sahip olmayan bankalar için uygundur (Uçar, 2009; 126).

Temel gösterge yaklaşımında kullanılan sabit gösterge, Komite tarafından bankanın son üç yılına ait pozitif brüt gelirlerinin ortalaması olarak belirlenmiştir. Son üç yıla ait brüt gelir değerlerinden biri ya da birkaçının negatif olması durumunda, bu yıllar dikkate alınmadan sadece brüt geliri pozitif olan yılların ortalamaları hesaplara dahil edilir (Tekler, 2006; 42–44). Herhangi bir yılda brüt geliri sıfır ya da negatif olan bir bankanın ortalama hesabı yapılırken, o yıla ait değerler hesaplama dahil edilmeyeceklerdir. Dokümanda brüt gelir, net faiz geliri ile net faiz dışı gelirin toplamı olarak tanımlanmıştır. Bu değerlerden

- Tüm karşılıklar
- Yatırım amaçlı tutulan menkul kıymet satış karları/zararları
- Taşeronlara yapılan ödemeleri içeren işletme giderleri
- Olağanüstü kalemler ve sigorta gelirleri gibi faaliyet dışı gelir gider kalemleri çıkarılacaktır (Babuşçu, 2005; 282).

$$KBIA = [\sum(GI_{1...n} \times \alpha)]/n$$

KBIA = Temel Gösterge Yaklaşımı uyarınca bulundurulacak sermaye,

GI = Son üç yılın yıllık brüt geliri (pozitif ise),

n = Son üç yıl içinde brüt gelirin pozitif olduğu yılların sayısı,

α = Komite'nin tespit ettiği oranı (%15) ifade etmektedir (BDDK, 2004; 190).

2.2.13.1.2.2. Standart Yaklaşım

Standart Yaklaşımında, bankaların aktiviteleri 8 faaliyet koluna ayrılmıştır.

Tablo–10. Standart Yaklaşımına Göre Banka Aktiviteleri

Kurumsal Finansman	Alım Satım Faaliyetleri	Perakende Bankacılık	Ticari Bankacılık
Ödemeler ve Takas Hizmetleri	Temsilcilik Hizmetleri	Varlık Yönetimi	Aracılık Hizmetleri

Kaynak: (Babuşçu, 2005; 283).

Her bir faaliyet kolu için sermaye gereksinimi, brüt gelirin o faaliyet kolu için belirlenmiş bir katsayı ile çarpılmasıyla hesaplanır.

Toplam sermaye gereksinimi, her yıl için her bir faaliyet kolu üzerinden elde edilen yasal sermaye gereksiniminin toplamının 3 yıllık ortalaması olarak hesaplanmaktadır. Bununla birlikte, bir yıldaki tüm faaliyet kollarının toplam sermaye gereksinimi negatifse, pay bölümüne o yıl için sıfır alınmaktadır. Bir faaliyet kolu için negatif sermaye gereksinimi oluşması halinde, bu negatif tutar diğer faaliyet kollarındaki pozitif tutarlardan düşülecektir.

$$\text{Sermaye(SY)} = \{ \Sigma 1-3.\text{yillar max}[\Sigma (BG1-8 x \beta 1-8), 0] \} / 3$$

Sermaye (SY): Standart yaklaşımla hesaplanan sermaye tutarı,

BG1-8: Her bir işkolu için o yıla ait brüt gelir,

β1-8: Her bir işkolu için belirlenen beta katsayıları (Mazıbaş, 2005; 6-7).

Tablo–11. Standart Yaklaşımına Göre Faaliyet Kolları Betaları

Faaliyet Kolları	Beta Katsayıları
Kurumsal Finansman(1)	%18
Alım Satım Faaliyetleri(2)	%18
Perakende Bankacılık(3)	%12
Ticari Bankacılık(4)	%15
Ödemeler ve Takas Hizmetleri(5)	%18
Temsilcilik Hizmetleri(6)	%15
Varlık Yönetimi(7)	%12
Aracılık Hizmetleri(8)	%12

Kaynak: (Babuşçu, 2005; 284).

2.2.13.1.2.3. Alternatif Standart Yaklaşım(ASY)

Alternatif standart yaklaşım, standart yaklaşımın bir alt koludur. Bu yaklaşımda ticari ve perakende bankacılık faaliyet kolları için brüt gelir yerine o faaliyet kolundaki bilanço bakiye rakamları “ $m(=0.035)$ ” sabit katsayısı ile çarpılması sonucu bulunacak tutarlar brüt gelir rakamının yerine konulacaktır (Babuşçu, 2005; 284).

2.2.13.1.2.4. Gelişmiş Ölçüm Yaklaşımları

Operasyonel riskin hesaplanmasına ilişkin Basel II metninde yer alan bir diğer yaklaşım Gelişmiş Ölçüm Yaklaşımları (Advanced Measurement Approach– AMA)’dır. Basel II’de bu yöntemin uygulanabilmesi için bulunması gereken kriterler belirlenmiş ancak hesaplamaya ilişkin bir zorunluluk getirilmemiştir. Bankalar gerekli koşulları yerine getirmek ve denetim otoritesinden izin almak koşulu ile kendi modellerini kurabileceklerdir. AMA yaklaşımında yasal sermaye gereksinimi, bankanın belirli kantitatif ve kalitatif

kriterleri kullanan kendi içsel Operasyonel risk ölçüm sisteminin ürettiği risk ölçümü sonucu elde edilen rakamdır (Babuşçu, 2005; 284–285).

Gelişmiş Ölçüm Yaklaşımları Zorunlu Kriterleri; Bir bankanın AMA yaklaşımını kullanabilmesi için asgari aşağıdaki kriterleri yerine getirmesi gerekir (Babuşçu, 2005; 285).

- Banka yönetim kurulu ve üst yönetim, operasyonel risk kültürünü taşımalı ve aktif olarak operasyonel risk yapısında görev almalıdır.
- Bankanın sağlam ve güvenilir bir operasyonel risk yönetim sisteminin bulunması gerekir.
- Banka, ana faaliyet kollarında söz konusu yaklaşımı kullanırken bilgi akışını sağlayacak yeterli veriye sahip olmalıdır.
- Düzenlemede ortaya konan kriterlere göre bankalar içsel zarar verilerini izlemelidir. İçsel zarar verisinin izlenmesi, güvenilir operasyonel risk ölçüm sisteminin geliştirilmesinin ve işleminin en temel gerekliliğidir. içsel zarar verisi bankanın risk tahminlerini bankanın gerçek zarar deneyimleri ile bağdaştırmak için büyük önem taşımaktadır.
- Yasal sermaye hesabı için kullanılan ve içsel olarak üretilen operasyonel risk ölçümleri, asgari 5 yıllık içsel zarar verisine dayanmalıdır. Banka ilk AMA kullanmaya başladığında 3 yıllık tarihi veri kabul edilebilecektir.

Yasal sermaye hesaplamak için bankanın içsel zarar verileri toplama süreçlerinin aşağıdaki standartlara sahip olması gerekmektedir (Uçar, 2009; 131–132);

1. Zarar verileri belirli faaliyet kollarına ve olay tiplerine göre ayrılmalı ve bu ayrımı yapmak üzere objektif kriterlere sahip olunmalıdır.

2. Bankanın içsel zarar verileri uygun alt sistemlere ve coğrafi alanlara ait bütün önemli faaliyetleri ve olayları içerecek şekilde kapsamlı olmalıdır. Banka içsel zarar verisi toplamak için uygun bir asgari brüt zarar eşiğine sahip olmalıdır. Bu eşik bankanın faaliyet kolları ya da zarar kategorileri arasında farklı olabilecektir.

3. Brüt zarar miktarlarına ait bilgiler dışında banka olayın tarihini, brüt zarar miktarlarından karşılanabilen kısımları ve zarar olayının nedenleri hakkında bilgileri toplamalıdır.

4. Banka merkezi bir fonksiyonda (örneğin bilgi sistemleri gibi) gerçekleşen bir olaydan kaynaklanan zarar verisini veya birden fazla faaliyet koluna ait olan veya zaman içinde ilişkilenen olaylardan kaynaklanan zarar verisini, bu faaliyetlere atamak için belirli kriterlere sahip olmalıdır.

5. Bankanın operasyonel risk ölçüm sisteminin özellikle nadiren ortaya çıkmakla birlikte ciddi potansiyel zararlara maruz kalması söz konusu ise ve yeterli iç veri bulunmuyorsa, banka ilişkili ve uygun olan dış verileri kullanmalıdır. Söz konusu dış veri, gerçek zarar miktarlarını, olayların meydana geldiği faaliyetlerin ölçeğine dair bilgileri, zarar olaylarının nedenleri ve koşulları ile ilgili bilgileri içermelidir.

2.2.13.1.2.5. Risk Azatımı

AMA Yaklaşımı altında, bir banka asgari yasal sermaye gereksinimi için kullanılan operasyonel risk ölçümlerinde Basel II metninde yer alan kriterleri yerine getirmek koşulu ile sigortanın risk azaltıcı etkisini kullanabilecektir. Sigortanın risk azaltıcı etkisi toplam operasyonel risk sermaye gereksiniminin %20'si ile sınırlandırılmıştır (Babuşçu, 2005; 286).

2.2.13.1.3 Alım Satım Hesapları ve Spesifik Risk

Alım satım hesapları, al-sat amaçlı veya “hedge” amaçlı tutulan finansal enstrümanlardan oluşmaktadır. Bankalar, alım satım hesaplarında izledikleri tezgah üstü türev ürünler, repo benzeri işlemler ve diğer enstrümanlar için genel piyasa riskinden ve spesifik riskten ayrı olarak “karşı taraf kredi riski” hesaplamalıdır. Bu hesaplamada kullanılacak metodoloji, bankacılık işlemleri için uygulananla aynıdır. Spesifik risk sermaye gereksinimleri aşağıdaki gibidir (Babuşçu, 2005; 287).

Tablo–12. Spesifik Risk Sermaye Gereksinimi

Dışsal Kredi Derecesi	Spesifik Risk Sermaye Gereksinimi
AAA'dan AA-'ye	%0
A+'dan BBB-'ye	%0.25 (vadesine 6 ay ve daha az kalanlar) %1.00 (vadesine 6 aydan fazla; 24 ay ve daha az kalanlar) %1.60 (vadesine 24 aydan fazla kalanlar)
Diğer	%8.00

Kaynak: (Babuşçu, 2005; 287).

Devlet kâğıtları yerel para cinsinden olmak kaydıyla, Ulusal Denetim Otoritesinin inisiyatifiyle söz konusu devlet için belirlenen düşük risk ağırlığına tabi olabilecektir.

2.2.13.2. İkinci Yapısal Blok (Denetim Otoritesinin Gözden Geçirmesi)

Uzlaşının 2. yapısal bloğuna baktığımız zaman bu madde denetim otoritesinin detaylı bir takım inceleme ve değerlendirmede bulunması ile ilgilidir. 2. yapısal blok 4 temel prensip üstüne inşa edilmektedir (BDDK, 2005; 11).

Prensip 1: Bankanın içsel sermaye yeterliliğini değerlendirmesi ve sermayenin seviyesini korumak için bir sermaye stratejisi belirlenmesi

Prensip 2: Denetim Otoritesinin bankanın ekonomik sermaye yeterliliği konusundaki değerlendirmesini incelemesini ve bankanın tüm risklerini birlikte değerlendirerek yasal sermaye yeterliliğini değerlendirmesi

Prensip 3: Bankanın asgari yasal sermayenin üzerinde bir sermaye ile faaliyette bulunması

Prensip 4: Denetim Otoritesinin bankanın sermayesindeki aşınmayı önceden belirleyerek erken müdahalede bulunması

Niteliksel değerlendirmenin yer aldığı bu bölümde bankaya ve denetçilere özel görevler yüklenmekte ve bu sayede bankanın iç kontrol ve diğer kurumsal yönetim ilkelerinin güçlendirilmesi hedeflenmektedir. Bu prensibin amacı bankaların doğru bir şekilde değerlendirilmiş risklerine karşılık tutmaları gereken sermayeyi belirleyecek birer içsel ölçüm ve derecelendirme yöntemine sahip olduklarından emin olabilmek, bir bankanın sermayesinin riskini karşılamakta yetersiz kalması durumunda, gözetim ve denetim otoritesinin erken müdahale edebilmesini sağlamaktır (Yörük, 2010; 3–4).

İkinci yapısal blok içeriğinde yukarıda da belirttiğimiz üzere, ikinci yapısal blokta yer alan gelişmiş yaklaşımlarla ilgili olarak asgari kriterler ve bankacılık denetimine ilişkin dört prensip şu şekildedir (Candan ve Özün, 2009; 354–355).

2.2.13.2.1. Birinci Prensip

Bankaların sermayelerini korumaya yönelik stratejileri ve risk profillerine uygun sermaye yeterliliği değerlendirme süreçleri olmak zorundadır.

Bu ilke çerçevesinde, Basel II Uzlaşısı, sermaye yeterliliğine ilişkin temel sorumluluğu banka yönetimine vermiştir. Banka yönetimi ile kastedilen icrai fonksiyona sahip olup olmamasına göre ülkeler arasında farklılık gösteren en üst yönetim organıdır. Burada en temel olgu, sermaye yapısının risk profili ve faaliyet ortamı ile uyumlu olması ve değişen ekonomik şartlara uyumlaştırılabilir olmasıdır (Candan ve Özün, 2009; 354).

2.2.13.2.1.1 Yönetim Kurulunun ve Üst Düzey Yönetimin Yerine Getireceği Gözetim

Bankanın risk iştahının belirlenmesi ve bu risk iştahına uygun stratejilerin geliştirilmesinin sağlanması yönetim kuruluna atfedilmiş önemli bir fonksiyondur. Bu ilke çerçevesinde, yönetim kuruluna yüklenen bankanın risk iştahının belirlenmesi ve sermaye stratejilerinin ortaya konulması sorumluluğunun doğal uzantısı olarak bankanın risk yönetimi sürecinin yapısı ve gelişmişlik düzeyinin risk profili ve iş planı ile uygunluğunun sağlanması da eklenmektedir.

2.2.13.2.1.2. Sermaye Yeterliliği Değerlendirmesinin Güvenilirliği

Sermaye yeterliliği değerlendirmelerinin güvenilirliği, maruz kalınan risklerin, risk iştahının çizdiği limitlerle uyumu ve finansal stres altında bu limitlerde aşım olup olmayacağının incelenmesini kapsamaktadır. Bankanın hedefleri ve stratejik iş planı ile uyumlu olarak oluşturulacak değerlendirme sürecinde risklerin tanımlanması, ölçülmesi ve raporlanması önemlidir. Değerlendirme sürecinin olmazsa olmaz unsurları; politikalar, prosedürler, risklerin sermaye yeterliliği hedefleri bağlamında ele alındığı süreçlerdir.

2.2.13.2.1.3. Risklerin Kapsamlı Değerlendirilmesi

Banka tarafından karşılaşılan bütün önemli riskler sermaye değerlendirme sürecinde göz önüne alınmalıdır (Babuşçu, 2005; 289–290).

- **Kredi Riski**: Bankalar, kredi risklerini portföy seviyesinde olduğu gibi; tek tek borçlu veya karşı taraf seviyesinde kolaylıkla değerlendirilebilecek metodolojilere sahip olmalıdırlar. Daha sofistike bankalarda sermaye yeterliliğinin kredi riski değerlendirmesi dört konuyu kapsamalıdır. Bunlar risk rating sistemleri, portföy analizi, menkul kıymetleştirmeler, kredi türevleri, büyük riskler ve risk konsantrasyonlarıdır.
- **Operasyonel Risk**: Operasyonel riskin yönetilmesi için oluşturulan çerçeve, bankanın operasyonel risk için risk yönetimi politikalarında belirtildiği şekilde risk potansiyelini kapsamalıdır.
- **Piyasa Riski**: Piyasa riskinin değerlendirilmesi standart yaklaşıma veya riske maruz değer ölçümüne dayanmaktadır (Candan ve Özün, 2009; 359). Alım satım fonksiyonunu desteklemek için sermaye yeterliliğinin değerlendirilmesinde stres testlerinin yapılmasına önem verilmelidir.
- **Bankacılık İşlemleri Faiz Oranı Riski**: Basel II metine göre bankacılık işlemlerine ait faiz oranı riski, sermaye ile desteklenmesi gereken potansiyel bir risktir. Taşıdığı öneme karşın, bankacılık hesaplarına ait faiz oranı riskinin II.Yapısal blokta yer almasının nedeni, bu riskin bankalar tarafından ele alınmasında benimsenen yaklaşımlarda benzerlik bulunmamasıdır. Denetim otoriteleri kendi ülkelerinde bu riskin izlenmesi ve ölçülmesine ilişkin tek tip yaklaşım öngörürlerse bankacılık hesaplarına ait faiz oranı riski için asgari sermaye yükümlülüğü şart koşulabilecektir (Candan ve Özün, 2009; 360).
- **Likitide Riski**: Her bankanın, likitide riskini ölçmek, izlemek ve kontrol etmek için yeterli sistemleri olmalıdır. Bankalar likitide profilleri ve faaliyet gösterdikleri piyasanın likitidesini de göz önüne alarak sermaye yeterliliklerini değerlendirmelidir (Babuşçu, 2005; 290).

2.2.13.2.1.4. İzleme ve Raporlama

Maruz kalınan risk bakiyelerini izlemek ve raporlamak ile bankanın değişen risk profilinin sermaye ihtiyacını nasıl etkilediğini değerlendirmesi için yeterli bir

sistem oluşturmalıdır. Dzenli olarak hazırlanan raporlar, banka ynetiminin risklerin dzevi ve gelişimi ile sermaye yeterliliğine etkisini değerlendirmesine olanak tanımalıdır. Ölçüm sistemlerinde kullanılan varsayımları hassasiyet ve tutarlılık bakımından değerlendirmeye yardımcı olacak raporlar, tesis edilen sermaye yeterliliğinin bankanın amaçlarına uygunluğu hakkında bilgi içermelidir (Candan ve Özün, 2009; 361).

2.2.13.2.1.5. İç Kontrol Sistemi Tarafından Yapılan Denetim

Denetim Otoriteleri, bankaların asgari düzenleyici sermaye miktarının üzerinde bir sermaye ile çalışmalarını beklemeli ve bankaların en az minimum sermaye tutmalarını talep edebilme yetkisine sahip olmalıdır. Denetim Otoriteleri, bankanın sermayesinin yasal sınırın altına düşmesini önleyecek erken müdahaleler yapmalıdır. Eğer denetçiler bir bankanın denetim kurallarının gereksinimlerini karşılayamadığını belirlerse başka seçenekler uygulanacaktır. Bu eylemler bankanın izlenmesinin daha yoğunlaştırılmasını, temettü ödemelerinin kısıtlanmasını, bankadan tatminkar bir sermaye yeterlilik yapılandırma planı hazırlanması ve uygulanması istenmesi ve bankanın acilen ilave sermaye artırımında bulunmasının istenmesini kapsamaktadır (Babuşçu, 2005; 290).

Basel II Uzlaşısı, bu çalışmaların aşağıdaki noktaları kapsaması gerektiğini belirtmektedir (Candan ve Özün, 2009; 361).

- Faaliyetlerin doğası, kapsamı ve karmaşıklığına göre bankanın sermaye yeterliliği değerlendirme sürecinin uygunluğu
- Büyük kredilerin izlenmesi ve risk yoğunlaşmalarının belirlenmesi
- Değerlendirme sürecinin girdisini oluşturan verinin doğruluğu ve tamlığı
- Uygulanan senaryoların tutarlılığı ve geçerliliği
- Varsayımların ve parametrelerin analizi ve stres testleri

2.2.13.2.2. İkinci Prensip

Sermaye yeterliliği değerlendirme sürecinin denetiminin sağlıklı bir şekilde yürütülmesini teminen banka yönetimine birinci ilke ile yüklenen sorumluluk, ikinci ilke ile denetim otoritesinin görevi olarak belirlenmek suretiyle bu konuda etkin denetimin amaçlandığı görülmektedir. Risk değerlendirmesi süreçlerinin yeterli olup olmadığı denetim otoriteleri de gözden geçirmelidir. Bu gözden geçirmede değerlendirme esnasında belirlenen risk ölçütlerinin yeterliliği, bu ölçütlerin limit ve performans değerlendirmelerindeki kullanımları sorgulanmalıdır. Denetim otoritesi, seviyelerin üst yönetim tarafından izlendiğini ve sermaye bileşiminin banka faaliyetlerinin doğasına ve ölçeğine uygunluğu gözden geçirilmelidir. Beklenmeyen olaylar, sermaye seviyesinin belirlenmesinde göz önünde bulundurulmalıdır. Bu analizde dışsal etkenler, senaryolar ele alınmalı tekniklerin gelişmişliği ve kullanılan stres testleri bankanın faaliyetleri ile orantılı olmalıdır. Basel II Uzlaşısı metninde, standart yaklaşımları benimsemiş bir bankanın sermaye gereksinimini azaltıcı çeşitli araçları kullanması halinde, denetim otoritesine düşen rolün, bu araçların sağlıklı, denenmiş ve belgelenmiş bir risk yönetimi sürecinin parçası olarak kullanıldığını tespit etmek olduğu belirtilmektedir (Candan ve Özün, 2009; 362–363).

2.2.13.2.3. Üçüncü Prensip

Denetim otoritesi, bankaların asgari yasal sermaye seviyesinin üzerinde bir sermaye ile faaliyet göstermelerini beklemeli ve bunu istemeye yetkin olmalıdır. Bankalar I. Yapısal blokta belirlenen sermaye yeterliliği düzeyinin üstünde saptamaya çalışırken bunun nedeni yüksek kredi notuna sahip olmaktır; ayrıca bu durum güvenlik marjı kaygısıyla açıklanabilmektedir. Öte yandan sermayenin asgari yasal seviyesinin altına düşmesi, denetim otoritesinin bankanın iradesi dışında düzeltici önlemler uygulamasını gerektirecektir. Basel II Uzlaşısı metninde, denetim otoritelerinin bankanın yeterli miktarda

sermayesinin bulunması için tetik ve hedef oranlar belirleyebileceği ve bu oranları yeterli veya iyi gibi derece notlarıyla ilişkilendirilebileceği belirtilmektedir (Candan ve Özün, 2009; 363).

2.2.13.2.4. Dördüncü Prensip

Denetim otoritesi, bankanın sermayesinin risk profilinin gerektirdiği seviyenin altına düşmesi halinde erken müdahale edebilmelidir. Sermayenin korunmadığı veya artırılmadığı durumda bankadan süratle düzeltici nitelikte önlemlerin alınması istenmelidir. Bankanın karşılaştığı sorunların çözümü her zaman sermayenin artırılması değildir. Sermaye yeterliliği zayıflayan bankadan talep edilmesi gereken esas çözüm, zayıflamaya yol açan etkenlerin ortadan kaldırılmasıdır. Bankaların sermayelerinin artırılması, temettü ödemelerinin kısıtlanması, getirisi düşük bazı varlıkların nakde dönüştürülmesi gibi finansal bazı çözümler isteyebilir. Ancak esas olan sermaye yeterliliğini güçlendirecek kontrollerin ve kalıcı önlemlerin alınmasıdır. Denetim otoritesi bu önlemlerin alınmasından emin olana dek bankadan geçici çözüm olarak ilave sermaye artırımını isteyebilir (Candan ve Özün, 2009; 364).

2.2.13.2.5. Menkul Kıymetleştirme İçin Kamu Denetimi

Menkul kıymetleştirme işlemlerinden kaynaklanan sermaye gereksiniminin bankanın risk profili ile uyumu kamu denetimine konu olacaktır. Denetim otoritesi, bilançoya ilişkin vade uyumsuzluklarının menkul kıymetleştirme işlemleri ile yapay olarak azaltılmasını engelleyici önlemleri, işlemlere esas teşkil eden havuzdaki varlıkların korelasyon matrisinin incelenmesi yardımıyla almalıdır.

Denetim otoritelerinin, menkul kıymetleştirme işlemlerinde bankaların kredi riski azaltma unsurlarını kullanırken artık riskin nasıl değerlendirildiğini göz önünde bulundurmaları gerekir. Bankayı zarara uğratacak veya işlemlere esas kredilerin kalitesini azaltacak şekilde menkul kıymetleştirme veya kredi

korumasının zamanından önce nakde çevrilmesine yol açan sınırlama çağrıları denetim otoritelerince yakından izlenmelidir. Ulusal uygulama tercihine bağlı olarak, denetim otoritelerinden, işlemin ekonomik içeriğini, bankanın söz konusu çağrıları yapmasının dayanağı ve çağrılarının sermaye yeterliliğine etkisini incelemeleri beklenmektedir (Candan ve Özün, 2009; 364).

2.2.13.2.5.1. Kayda Değer Risk Transferi

Bazı menkul kıymetleştirme işlemleri kredi riski transferi amacından çok, kaynak sağlama amacıyla gerçekleştirilebilir. Bu gibi durumlarda sınırlı oranda kredi riski transferi gerçekleşebilir. İşlemin sonunda sermaye yükümlülüğünde sağlanacak azalma, aktarılan kredi riski ile orantılı olmalıdır. Aksi durumlarda denetim otoritesi, sermaye yükümlülüğündeki azalışı reddedilecek ve bankalardan daha fazla sermaye ayrılmasını talep edebilecektir.

2.2.13.2.5.2. Piyasa Yenilikleri

Asgari sermaye yeterliliği uygulamaları, menkul kıymetleştirme işlemlerinde zamanla geliştirilebilecek yenilikleri kapsamayabilir.

Basel II Uzlaşısı metni, piyasa yenilikleri oldukça denetim otoritelerinin menkul kıymetleştirme işlemlerinin yeni özelliklerini dikkate almalarını ve uygun durumlarda 2.Yapısal Blok kapsamında gerekli önlemlere başvurmalarını öngörmektedir (Candan ve Özün, 2009; 365).

2.2.13.2.5.3. Örtülü Destek

Bir menkul kıymetleştirme işlemine sözleşmeye dayanmaksızın örtülü destek verilmesi, denetim otoritelerinin özellikle dikkat etmesi gereken bir durumdur. Sentetik menkul kıymetleştirme işlemlerinde sözleşme dışı destek risk transferinin önemini azaltır. Sözleşme dışı destek veren bankalar, piyasaya, riskin hala bankada olduğu ve gerçekte aktarılmamış olduğu sinyalini verir. Bu

nedenle, söz konusu durumdaki bir bankanın sermaye hesaplaması gerçek riski yansıtmaz. Basel II Uzlaşısı, sözleşme dışı destek hususunda, denetim otoritelerinin uygun önlemleri almalarını öngörmektedir.

2.2.13.3 Üçüncü Yapısal Blok (Piyasa Disiplini)

Bu dayanak temelde şeffaflığı, diğer bir ifade ile bankaların kamuya açıklamaları gereken hususları belirten ve bu açıklamaların kapsamını, şeklini ve periyotlarını ortaya koyan bölümdür.

Üçüncü Yapısal Blok-Piyasa Disiplininin amacı asgari sermaye yükümlülüklerini (Birinci Yapısal Blok) ve denetim otoritesinin incelemesi sürecini (İkinci Yapısal Blok) tamamlamaktır. Komite, piyasa katılımcılarının uygulamanın kapsamı, sermaye, maruz kalınan riskler, risk değerlendirme süreci ve bu şekilde bankanın sermaye yeterliliği hakkında önemli bilgilere sahip olmalarına olanak sağlayacak bir dizi kamuyu bilgilendirme yükümlülüğü ihdas ederek piyasa disiplinini teşvik etmeyi amaçlamaktadır Bankalar karşılaştıkları risklerin ölçümünde ve dolayısıyla sermaye gerekliliğinde özel yaklaşım veya metodolojiler kullanmaktadırlar. Komite, kamuya bu çerçevede açıklama yapılmasının sağlanmasının, piyasaya bankanın riskleri ile ilgili bilgilendirmede etkin bir araç olduğuna inanmaktadır.

Bankaların finansal bilgilerinin zamanında ve güvenilir bir şekilde kamuya açıklanması bir taraftan piyasa oyuncularına bankaların faaliyetleri ve faaliyetlerin içerdiği riskleri değerlendirme imkanı verirken diğer taraftan piyasa disiplininin sağlanmasına katkıda bulunacaktır. Böylece finansal piyasalar daha şeffaf hale getirilerek bir güven ortamı yaratılmak istenilmektedir (Yardımcıoğlu ve Çam, 2007; 62).

3.Dayanakta belirtilen açıklamalar istisnai durumlar dışında 6 aylık periyotlarda kamuya açıklanmalıdır. Genel bir özet sağlayan, bankanın risk yönetim amaç ve politikaları ile ilgili raporlama sistemleri ve tanımlamalar konularındaki niteliksel açıklamalar yıllık olarak da yapılabilecektir. Yüksek risk duyarlılığının tespit edilmesi, sermaye piyasalarında daha sık raporlama eğilimi

durumlarında büyük bankalar 1. kuşak sermaye, genel sermaye yeterlilik rasyosu ve bileşenlerini 3'er aylık dönemlerde açıklamalıdır. Ayrıca, kısa sürede değişim eğilimi gösteren bilgilerde üç ayda bir açıklanmalıdır.

Bankaların, yönetim kurullarınca onaylanmış, resmi bir kamuyu aydınlatma politikaları olmalıdır. Bu politikalar, bankanın hangi açıklamaları yapacağı ve açıklanan süreçler üzerindeki iç kontrolleri göstermelidir (Uçar, 2009; 149).

3.Dayanak, en üst seviyede konsolide grup bazında uygulanacaktır. Grup içinde yer alan bankalar bazında ayrı ayrı açıklama yapılması zorunlu değildir. Ancak toplam ve ana sermaye rasyolarının açıklanması bu konuya istisna teşkil edecektir.

Dokümanda açıklanması gereken bilgiler detaylı açıklanmıştır. Bunlar ana başlıklar itibariyle (Babuşçu, 2005; 294);

- Genel niteliksel açıklamalar,
- Genel niceliksel açıklamalar,
- Sermayeye ilişkin açıklamalar,
- Sermaye yeterliliğine ilişkin açıklamalar,
- Risk miktarı ve değerlendirmesi,
- Kredi riski açıklamaları,
- Piyasa riski açıklamaları,
- Operasyonel risk açıklamaları,
- Sermaye katılımları için açıklamalar,
- Bankacılık faaliyetlerine ilişkin faiz oranı riski açıklamaları şeklinde belirtilmiştir.

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Yapmış olduğumuz çalışma kuramsal olarak keşfedicidir (Discovered).

3.2. Bilgi Toplama Kaynakları

Hipotezin irdelenmesi aşamasında başvurulan kaynakların başında Bankacılık Sisteminin işleyişi ile ilgili kitaplar, Basel II ile ilgili kitaplar, makaleler, yüksek lisans ve doktora tezleri ile süreli ve süresiz yayınlar çalışmanın temelini oluşturmaktadır.

3.3. Bilgilerin Toplanması ve Değerlendirilmesi

Çalışmaya kaynak oluşturan literatür araştırmaları, Türkiye’de ve Dünya’da bankacılık sisteminde Basel II kriterleri öncesinde ve sonrasında yaşanan gelişmeler üzerinde olmuştur.

4. BULGULAR ve YORUM

4.1. Risk Yönetimi Konusunda Uluslararası Düzenlemeler ve Dünya’da Son Durum

Son yıllarda gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin bankacılık sistemlerinde yaşanan krizler sonrasında uluslararası platformlarda bankacılık düzenlemeleri ve denetim sistemlerinin etkinliği tartışılmaya başlanmıştır. Krizlerin nedenleri ve gelişmelerle ilgili edinilen tecrübelerden yola çıkılarak yapılan çalışmalarda finansal sistemlerde istikrarın korunması ve bankaların etkin ve güvenilir biçimde varlıklarını sürdürebilmeleri için en uygun düzenleme, politika ve yaklaşımların ne olması gerektiği sorusuna yanıt aranmaktadır.

4.2. Avrupa Birliği’nde Risk Yönetimine Yönelik Düzenlemeler

Genel olarak Avrupa Birliği, risk yönetimi başlığı altında tek bir direktif çıkarma yoluna girmemiş ancak risk yönetimi kapsamında ele alınan riskleri ayrı ayrı direktiflerle ele almıştır. Bu konuda Avrupa Birliği tarafından yapılan ve dikkati çeken ilk düzenleme 28 Haziran 1973 tarihindeki bankalar ve diğer mali kurumların bağımsız faaliyetleri bakımından yerleşme serbestisi ve hizmet sunma serbestisi üzerindeki kısıtlamaların kaldırılması hakkındaki 73/183 sayılı konsey direktifidir. Avrupa Birliği’nin bankacılık sektörüne ilişkin çıkardığı direktiflerde amaç, risk yönetiminin ayrıntılarını tespit etmekten çok risk yönetimi konusunda farklı ülkelerdeki bankalarda eş güdümü ve koordinasyonu sağlamak ve aynı kurumun farklı ülkelerde de oluşan farklı riskini toplu olarak ele alabilecek sistemlerin geliştirilmesidir.

12 Aralık 1977 tarihindeki kredi kurumlarının kurulmalarına ve faaliyetlerine ilişkin kanun, tüzük ve idari düzenlemelerin eşgüdümü hakkındaki direktif, 77/780 sayılı birinci konsey direktifidir (Babuşçu, 2005; 205–206).

4.2.1. Kredi Kurumları

Bu direktifle Kredi kurumlarının kurulmasını ve faaliyetlerini kolaylaştırmak için Üye Devletlerin kanunları arasında, bu kurumların tabi oldukları kurallar bakımından uyumlaştırma ile birlikte, kredi kurumları arasında eş güdümün sağlanması ve eşit rekabet koşullarının yaratılması amaçlanmaktadır. Eş güdümün nihai amacı ise, merkezleri üye devletlerin birinde bulunan kredi kurumlarının diğer üye devletlerde şube açmaları sırasında ulusal planda herhangi bir izin alma zorunluluğundan muaf olmalarını sağlayacak bir sistemi geliştirmektir. Direktif'e göre: kredi kurumunun işi kamudan mevduat veya diğer geri ödenecek fonları toplamak ve kendi hesabına kredi vermek olan bir teşebbüs olarak tanımlanmakta ve dolayısıyla bankaları da kapsamaktadır.

Direktifte tasarruf sahiplerine benzer korumalar ve nitelikleri birbirine yakın kredi kurumları arasında uygun rekabet koşullarının sağlamak için kredi kurumlarına eş değer mali zorunluluklar getirmek gerektiği düşüncesinden hareketle, kredi kurumlarının sağlam yönetilmesini sağlayan rasyoların ekonomik koşullarda dikkate alınarak belirlenmesini ve ilk adım olarak kredi kurumlarının hesap sisteminde uyum sağlanması gereği vurgulanmıştır. Aynı direktifte kapsam dahilinde olan veya olmayan kurumlar da tanımlanmıştır. İkinci başlıkta ise "Merkezleri bir üye devlette ve şubeleri başka üye devletlerde bulunan kredi kurumları" düzenlenmiştir (Babuşçu, 2005; 206).

Buna göre kredi kurumu ayrı öz kaynak bulundurduğu ve yeterli öz kaynağı olduğu sürece ve en az iki kişi tarafından yönetilmek kaydıyla yetkili merciler merkezi başka bir üye devlette bulunan kredi kurumunun şube açmasına izin verebilecektir. İlgili üye devletlerin yetkili mercileri, merkezlerinin bulunduğu üye devlet dışındaki bir veya daha çok üye devlette, özellikle şube açmak suretiyle faaliyette bulunan kredi kurumlarını gözetim ve denetime tabi tutmak üzere yakın iş birliği içinde çalışacaklardır (Babuşçu, 2005; 207).

Komite Tavsiyesi Avrupa Konseyi Uzmanlar Komitesi'nin 1977–1980 döneminde kara paranın aklanmasına ilişkin olarak yaptığı çalışmaların sonucunda "Yasa Dışı Faaliyetlerden Elde Edilen Kara paranın Saklanması

ve Transferine Karşı Tedbirler Hakkında Tavsiye Kararı” Bakanlar Komitesi’nin 27 Haziran 1980 tarihli kararıyla kabul edilmiştir. Tavsiye Kararında yasa dışı fonların ülkeler arasındaki transferi ve ekonomik sisteme sokularak aklanması sürecinin, diğer suçların da işlenmesini teşvik ederek yasa dışı faaliyetlerin ulusal ve uluslararası platformda yayılmasına neden olduğu ifade edilmiştir. Bu itibarla Komite söz konusu gelişmenin önlenmesi için ülke hükümetlerine bankacılık sisteminde kara paranın aklanmasını önlemek üzere alınabilecek bazı tedbirleri önermiştir (Gilmore, 1992; 153).

Konsolide Hesap Defteri Hakkında Konsey Direktifi (83/349/EEC), AB’de zamanla kurumların sayılarının artması nedeniyle yıllık ve konsolide mali tabloları itibarıyla bu kurumları karşılaştırma imkanı yaratılması ihtiyacına binaen ortaya çıkmıştır. Direktifle kredi kurumlarının bilançoları aynı düzeye oturtulmuş, bu şekilde holding topluluğu şeklinde örgütlenmiş grupların finansal durumları hakkında daha sağlıklı bilgi edinilmesi, üçüncü kişilere duyurulması gibi konularda uyumlaştırma sağlanmıştır. Konsolidasyon finansal topluluğa dâhil tüm ortaklıkları kapsayacak olup, konsolide mali tabloların hazırlanması için kuruluşun ana ortaklık özelliği taşıması gerekmektedir. Buna göre ana ortaklık; bağlı ortaklığın ortak veya hissedarlarının oy haklarının çoğunluğuna sahip veya hissedarı olup aynı zamanda üst kademe yönetimi, yönetim ve denetim kurulu üyelerinin çoğunluğunu görevlendirmek veya görevden almak hakkına veya bağlı ortaklığın yönetiminde etkili olma hakkına sahip olmalıdır (BDDK, 2005; 15). Öte yandan 86/635/EEC no’lu Direktifte bilanço ve nazım hesapları ayrıntılı olarak gösterilmiştir (BDDK, 2005; 15). Bahsi geçen Direktiflerde 2003/51/EC sayılı Banka, Diğer Finansal Kurumlar ve Sigorta Şirketlerinin Yıllık Konsolide Hesapları Hakkında Konsey Direktifi ile Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu kararları doğrultusunda değişiklikler yapılmıştır.

Konsolide Esasa Göre Kredi Kurumlarının Denetimi Hakkında Konsey Direktifi (92/30/EEC), Avrupa Tek Pazarı’nın etkili olması için, kurumların konsolide esasa göre denetiminin bütün bankacılık kurumlarına, kredi kurumu olmayan bütün kuruluşları dahil olmak üzere uygulanmasının önemine binaen

çıkarılmıştır. 92/30/EEC no'lu Direktif, 2000/12/EC no.lu Direktifin içine alınarak yürürlükten kaldırılmıştır (BDDK, 2005; 15). 87/102/EEC no'lu Direktifin çıkarılış amacı üye devlet hukuklarında tüketici kredisi alanında önemli farklılıklar bulunması nedeniyle kredi verenler arasındaki rekabet şartları ile tarafların hak ve yükümlülükleri bakımından uyumlaştırmanın sağlanmasıdır. Böylece tüketici kredilerinin belli bir düzene oturtulması amaçlanmıştır.

Direktifte kredi sözleşmesiyle ilgili asgari şekil şartları belirtilmiştir. Buna göre;

- 1) Kredi anlaşması yazılı olarak yapılacaktır. Tüketici yazılı anlaşmanın bir nüshasını alacaktır.
- 2) Anlaşmada; yıllık bazda, yüzde olarak masraf ve komisyonlar ile bunların oranlarının değiştirilme koşullarına ilişkin açıklamalar yer alacaktır.
- 3) Sözleşmeye ilişkin diğer asli unsurlar da bulunacaktır. Cari hesap şeklinde çalışacak kredilere ilişkin bir anlaşma yapılmadan önce veya yapıldığı sırada tüketiciye; kredi limiti, yıllık faiz oranı ve değiştirilebilme koşulları, anlaşmanın feshedilme usulü hakkında bilgi verilmesi gerekmektedir. Tüketicinin kredi anlaşmasındaki taahhütlerini erken yerine getirme hakkı vardır. Bu durumda tüketiciye uygun bir indirim yapılır. Tüketici kredilerine ilişkin Konsey Direktifi özellikle tüketici haklarının korunması anlamında önem arz etmektedir (BDDK, 2005; 16).

Teknolojik ilerlemenin tek pazarın gelişimine bilişim ve telekomünikasyon alanında katkıda bulunması amacıyla Elektronik Ödemeye İlişkin Komisyon Tavsiyesi çıkarılmıştır. Bu Tavsiye ile ödeme sistemlerinin uyumlu kullanımlarını mümkün kılacak standartlar geliştirilmesi sağlanmıştır. Buna göre; "Kart ve ödeme sistemlerini işleten veya bunlardan yararlanan herkes, dürüstlük kurallarına uymak zorundadır. Bu ödeme araçları bölünmüş bir pazarın ortaya çıkmasını engellemek amacıyla mümkün olduğu kadar geniş ölçüde karşılıklı kullanılabilir nitelik taşımalıdır." Bunun yanı sıra "Kart ihraç edenler veya mümessilleri ile üye işyerleri ve tüketiciler arasındaki sözleşmeler yazılı şekilde ve önceden yapılmış bir başvuru üzerine akdedilmek zorundadır. Verilen ve alınan bilgiler topluluk çapında tümüyle gizlidir."¹⁵ 88/590/EEC no'lu Direktifle

de ödeme sistemleri ve kart hamili ile kart ihraç edenlerin ilişkileri, tarafların hak ve sorumlulukları, ödeme yöntemleri, tüketici tarafından ödenecek faiz, komisyon, ücret ve diğer masraflar, çeşitli sözleşme hükümleri, ödeme araçlarını çıkaranlar ve sistemi hazırlayanlar itibariyle standartlar tavsiye edilmiştir (BDDK, 2005; 17).

Yıllık muhasebe belgelerinin yayınlanması ile ilgili konsey direktifinin (89/117/EEC) amacı, merkez ofisleri üye devletin dışında bulunan kredi kurumlarının üye ülke sınırları içinde bulunan şubelerinin yükümlülüklerine açıklık getirmektir. Bu nedenle üye devletler, merkez ofisleri başka üye devlette bulunan kredi kurumlarının şubelerinden mali tablolarının yayınlanmasını isteyebileceklerdir (konsolide mali tablolar, yıllık faaliyet raporu, yıllık konsolide rapor ve bağımsız denetim raporu vb). Bu mali tablolar merkez ofisin bulunduğu üye ülke kanunları uyarınca denetlenecektir. Bu gibi bilgilerin doğruluğu ve uygunluğu şubenin bulunduğu üye devlet kanunlarına göre hesapları ancak denetlemeye yetkili kişi veya kurumlarca yapılacaktır. Merkez ofisleri üye devlet dışında bulunan şubeler mali tablolar ile hesap ve kayıtlarını üye ülke kanunlarına uygun olarak hazırlayacaklardır (BDDK, 2005; 17).

Öz kaynaklar, kredi kurumlarının devamlılığını sağlayarak tasarrufları korumaktadır. Kredi kurumlarının öz kaynaklarıyla ilgili asgari müşterek standartlar, bankacılık sektöründe bir iç pazarın oluşturulmasında kalıcı bir faktör olmaktadır. Bu hususta sağlanacak uyum kredi kurumlarının denetimini güçlendirerek, bankacılık sektöründe özellikle büyük risklerin ve likidite oranlarının denetimine daha fazla katkıda bulunacaktır. Öz kaynaklar ayrıca özellikle bir kredi kurumunun varlıklarıyla yükümlülüklerini karşılama kapasitesinin ve mali bünyenin tahlil ve tespitinde yetkili makamlar için önemli bir gösterge teşkil etmektedir. Aynı zamanda tek piyasada rekabet eden bankalar için öz kaynak tanımı ve standardı koyma gereği ortaya çıkmıştır. Anılan Direktifte kalemler itibariyle ayrıntılı öz kaynak tanımı yapılmıştır. Ana ve katkı sermaye tanımları belirlenmiş, bunların hesaplanması, indirilecek ve eklenecek kalemlere açıklık getirilmiştir. 89/299/EEC sayılı Direktif, 2000/12/EC sayılı Direktifin içine alınarak yürürlükten kaldırılmıştır (BDDK, 2005; 17–18).

4.2.2 15 Aralık 1989 Tarihli İkinci Konsey Yönergesi(2. Bankacılık Direktifi)

Tek Avrupa kanunu ile belirlenen ve komisyonun Beyaz Raporu'nda belirtilen kredi kurumlarının kuruluşlarında ve mali hizmetlerin verilmesinde serbestlik sağlanması konusunda en önemli düzenleme olan ikinci konsey yönergesinde temel amaç bütün toplulukta kabul edilen tek bir ruhsatın verilmesi ve yetkinin karşılıklı tanınmasını sağlayacak temel uyumun gerçekleştirilmesidir.

Bu çerçevede kredi kuruluşlarının taşıdığı risklerin denetiminin, kredi kuruluşunun mali durumunun sağlamlığının, ödeme gücünün denetlenmesinin hangi ülke sorumluluğu içinde olacağıın, sermaye hareketlerinin ve bankacılık hizmetlerinin serbestleştirilmesine ilişkin önlemlere yönelik yasal düzenlemelerin de birbiriyle uyum içinde olması gerekmektedir.

Söz konusu yönetmelikte izin şartlarının uyumlaştırılması kapsamında, başlangıç sermayesinin 5 milyon ECU'dan az olması halinde izin verilmeyeceği ve kredi kuruluşunun öz kaynaklarının başlangıç sermayesi tutarının altına düşmeyeceği hükmünün yanında, Yönerge uygulandığında mevcut olan ve öz kaynakları öngörülen düzeylerin altında olan kredi kuruluşlarının faaliyetlerine devam edebilecekleri yolunda karar alabileceği düzenlenmiştir (Babuşçu, 2005; 207–208).

Üye devletler, bir kredi kuruluşunda yeterli hisseyi doğrudan veya dolaylı olarak almak isteyen bir gerçek veya tüzel kişinin, ilk olarak yetkili makamlara alımı amaçlanan hissesinin miktarı konusunda bilgi vermesini şart koşabilecektir. Bu kişinin, kredi kuruluşunun kendi bağlı şirketi olmasına yol açacak şekilde veya elinde bulunan oy hakları veya sermayenin oranının %20, %33 veya %50'yi aşmasına yol açacak şekilde hissesini artırmayı istemesi durumunda aynı şekilde yetkili makamlara bilgi vermesi gerekmektedir.

Hiçbir kredi kuruluşu bankacılığın doğrudan bir uzantısını oluşturan veya finansal kiralama, factoring, menkul kıymetler yatırım fonlarının yönetimi, bilgi işlem yönetimi hizmetleri veya benzer başka herhangi bir faaliyette olduğu

üzere, bankacılığa ilişkin yardımcı hizmetleri içeren faaliyetleri gerçekleştiren bir teşebbüs olmayan yani mali olmayan bir kuruluştaki tutarı kendi öz kaynaklarının %15'ini aşan bir hisseye sahip olamaz ve bu nitelikteki hisselerinin toplam miktarı, kendi öz kaynaklarının % 60'ını aşamaz (Babuşçu, 2005; 207–208). AB mevzuatında Birinci Bankacılık Direktifi'nden sonra en önemli düzenleme 15 Aralık 1989 sayılı Konsey Direktifidir. İkinci Bankacılık Direktifi olarak da bilinen düzenleme kredi kurumlarının faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi ve izlenmesi konusunda 77/780/EEC tarihli Direktifte çeşitli değişiklikler yapmaktadır. Avrupa'da tek pazarın oluşması için gerekli mevzuatın temelini İkinci Bankacılık Direktifi oluşturmaktadır. İlgili Direktifte zaman içinde değişiklikler yapılmış, 2000/12/EC no.lu düzenlemenin çıkartılmasıyla yürürlükten kaldırılmıştır (BDDK, 2005; 18).

4.2.3. Kredi Kurumlarının Borç Ödeme Gücü Rasyosu Hakkında Konsey Direktifi (89/647/EEC)

Kredi kurumlarının özkaynakları ile bazı riskli aktifleri arasında bulunması gereken oran 89/647/EEC sayılı Direktif ile belirlenmiştir. Direktifte kredi risk derecelerine göre aktifleri ve bilanço dışı kalemleri ağırlıklandıran bir oran kullanılması öngörülmüştür. Kredi riskine karşı aktifler ve bilanço dışı kalemler esas alınarak özkaynaklar için ortak bir oran geliştirilmesi, aynı zamanda denetim yeknesaklığının sağlanması bakımından önemli bir unsurdur. Bu anlamda ödeme gücü standartlarının asgari bir oran olarak kabul edilmesi kredi kurumlarının güvenilirliği, mevduat sahiplerinin korunması ve rekabet koşullarının iyileştirilmesi için gerekli görülmüştür. İlgili düzenleme 2000/12/EC sayılı Direktifin içine alınarak yürürlükten kaldırılmıştır (BDDK, 2005; 18–19).

4.2.4. Sınır Ötesi Mali İşlemlerle İlgili Bankacılık Faaliyetlerinin Şeffaflığı Hakkında Komisyon Önerisi (90/109/EEC)

Avrupa Tek Pazarı'nın oluşmasıyla fertlerin ve ürünlerin serbest dolaşımının sınır ötesi mali işlemlerin yapılmasıyla ilgili faaliyetleri arttıracığından hareketle söz konusu Komisyon Önerisi yapılmıştır. Öneride sınır ötesi mali işlemlerle ilgili prensipler belirlenmiştir (BDDK, 2005; 18–19).

1. Prensip: Her kuruluş sınır ötesi mali işlemlerle ilgili kolay anlaşılır ve hemen ulaşılabilir bilgileri müşterilerinin dikkatine sunmalıdır. Kuruluş sınır ötesi mali işlemle ilgili ücret, komisyon ve tahsil edilecek diğer masraflar ve gerektiğinde valör tarihiyle ilgili hükümleri de içerecek standart bilgileri müşteriye vermelidir.

2. Prensip: Bir sınır ötesi mali işlemle ilgili olarak kuruluşun fatura ettiği ücret, komisyon ve diğer masraflar müşteriye ayrıntılı olarak bildirilmelidir. Ayrıca müşteri tarafından ödenmesi gereken vergilerin listesi ve miktarları da belirtilmelidir.

3. Prensip: Aksine bir talimatın yokluğunda ve mücbir sebepler dışında her aracı kuruluş, talimatın ve paranın alınmasından sonraki iki gün içinde transfer emrini yerine getirmek veya emir yerine getirilmemişse bunun gerekçe ve sebeplerini ve varsa hatayı bildirmelidir. Herhangi bir gecikme halinde transfer masraflarının bir kısmı geri alınabilmelidir.

4. Prensip: Amir kuruluş; bir transfer emrinden doğan yükümlülüğünü, söz konusu emir daha geç bir ifa tarihini öngörmedikçe en geç transfer emrinde belirtilen günü takip eden gün içinde yerine getirmelidir.

5. Prensip: Bir sınır ötesi mali işlemi yapan bir kuruluş; işlem veya işleme ilişkin talimatla ilgili olarak amir veya lehtar tarafından yapılan şikâyetlerle süratle ilgilenmelidir.

4.2.5. Finansal Sistemin Karapara Aklama Amacıyla Kullanılmasının Önlenmesine İlişkin Konsey Direktifi (91/308/EEC)

AB, 10 Haziran 1991 tarihinde mali sektörün kara paranın aklanmasında kullanılmasının önlenmesine ilişkin bir Direktif çıkarmıştır. Bu Direktif AB'deki sermaye hareketlerinde serbestleşme ve ülkelerarası nitelik taşıyan finansal işlemlerin yoğunluğu nedeniyle ortaya çıkan aklama trendlerini engellemek amacını taşımaktadır. Bu nedenle bankalara sıkı müşterini tanı ilkeleri getirilmiştir (Know Your Customer Rule). Direktif üye ülkelerin kara paranın aklanması konusunda düzenleme yapmalarını zorunlu kılmaktadır. Buna göre para aklama, kasıtlı olarak yapıldığında aşağıda belirtilen davranışlar anlamına gelir.

- Ceza gerektiren bir faaliyet veya bu tür bir faaliyete iştirak sonucu elde edildiği bilinen bir malvarlığının yasadışı kaynağını gizlemek veya bu türden bir faaliyete katılan bir kişinin bunun yasal sonuçlarından kaçınmasına yardımcı olmak amacıyla bu malvarlığını transfer etmek veya başka bir mal varlığına dönüştürmek,
- Malvarlığının mülkiyetini, gerçek niteliğini, kaynağını, yerini, tasarruf hakkını, hareketini veya bu mal varlığına ilişkin hakları, bu mal varlığının ceza gerektiren bir faaliyet veya bu faaliyete yardımcı diğer bir faaliyet sonucu elde edildiğini bilerek saklamak veya gerçeğinden farklı göstermek,
- Malvarlığının iktisabı sırasında onun ceza gerektiren bir faaliyet veya bu faaliyete yardımcı diğer bir faaliyet sonucu elde edildiğini bilerek mülkiyetini ya da zilyetliğini almak veya kullanmak,
- Yukarıdaki paragraflarda bahsedilen faaliyetlere katılmak ya da bunlara teşebbüs etmek, bu faaliyetleri kolaylaştırmak, teşvik etmek ve tavsiyede bulunmak,

Aklanacak malı yaratan faaliyetler diğer bir ülke sınırı içinde veya üçüncü bir ülkede yapılmış olsa dahi para aklama yukarıdaki şekilde telakki edilecektir.

Ayrıca üye ülkeler, finansal kurumlarının aklamaların önlenmesine yönelik dâhili kontrol mekanizmalarını, haberleşme sistemlerini ve eğitim programlarını geliştirmelerini ve 15.000 Euro'nun üzerindeki işlemlerde kimlik bilgilerini alarak bu kayıtları en az beş yıl süreyle saklamalarını gerekli kılmaktadır. Kara para aklamaya dair şüphe varsa, işlem miktarı yukarıda belirtilen miktardan düşük dahi olsa yükümlüler kimlik tespiti yapmalıdır. Ayrıca üye ülkeler finansal kurumlarını şüpheli işlem bildirimini yapmakla mükellef kılmak zorundadır. Bu bildirimden dolayı ortaya çıkabilecek zararlardan da raporlama yapan kurum ya da çalışanı sorumlu tutulmayacaktır.

Bu bağlamda sır saklama yükümlülüğüne aykırılıktan da söz edilemeyecektir. Öte yandan Direktife göre finansal kurumlar şüpheli gördükleri işlemleri yapmaktan kaçınmalı ve denetim otoritesine yapacakları bildirimini müşterilerine haber vermemelidirler. Aklama amacıyla kullanılma ihtimalinin varlığında mali kurumlar dışındaki teşebbüslere de Direktif hükümlerinin uygulanabileceği hükme bağlanmıştır (Yetim, 2000; 45).

4.2.6. Kredi Kurumlarının Büyük Risklerinin İzlenmesi ve Denetlenmesi ile İlgili Konsey Direktifi (92/121/EEC)

92/121/EEC sayılı Direktifin amacı, kredi kurumlarının tek tek müşterilerine veya birbirlerine bağlı müşteri gruplarına verdikleri büyük kredilerden kaynaklanabilecek zararlara bir üst limit getirmektir. Bu düzenleme, 2000/12/EC no.lu Direktifin içine alınmasıyla yürürlükten kaldırılmıştır (BDDK, 2005; 21).

4.2.7. Mevduat Sigorta Sistemleriyle İlgili Konsey Direktifi (94/19/EEC)

Bankacılık sisteminin istikrarına ve tasarruf sahiplerinin korunmasına yönelik olarak kuruluş hakkı ve hizmet sunma özgürlüğü üzerindeki tüm kısıtlamaların kaldırılması suretiyle topluluğun her tarafında kredi kurumlarının faaliyetlerinin uyumlu bir şekilde gelişmesi hedef alınmıştır. Mevduat, Birliğin hangi ülkesinde

bulunursa bulunsun tek bankacılık piyasasının tamamlanması açısından asgari düzeyde sigortaya tabi tutulması gereklidir (BDDK, 2005; 21).

Ödeme sıkıntısına düşen bir kredi kurumunun iflası durumunda bu kredi kurumunun merkez ofisinin bulunduğu üye devletten başka bir üye devlette bulunan herhangi bir şubesi nezdinde mevduatı olan mudilerin aynı mevduat sigorta sistemi ile korunmaları gerekmektedir. Bu nedenle ülkeler arasında uyumlaştırılmış asgari garanti seviyesi 20.000 Euro olarak tespit edilmiştir.

Direktife göre aşağıdaki mevduatlara garanti kapsamında herhangi bir geri ödeme yapılmayacaktır (BDDK, 2005; 22):

- Diğer kredi kurumları tarafından kendi nam ve hesaplarına yatırılan mevduatlar (kurumlar arası mevduat) ,
- Özkaynak olarak kabul edilen tüm mali araçlar,
- Kara para aklama ile ilgili bir cezai mahkûmiyetin varlığında aklamaya esas işlemlerle ilgili mevduatlar.

Her üye devlet kendi sınırları içinde bir veya daha fazla mevduat garanti sisteminin uygulamaya konmasını sağlayacaktır. Kredi kurumları böyle bir sigorta sistemine üye olmadıkça mevduat kabul edemeyecektir. Eğer bir kredi kurumu mevduat sigorta sisteminin bir üyesi olarak üzerine düşen yükümlülüklere uymazsa, yetkili makamlar kredi kurumunun yükümlülüklerine uymasını sağlamak amacıyla gereken tedbirleri alacaktır. Bu tedbirler ile kredi kurumunun yükümlülüklerine uyması sağlanamazsa, yetkili makamlar kredi kurumunu sigorta sisteminden çıkarma niyetini en geç 12 ay önceden bildirecektir. Bildirim süresi sona erdiğinde kredi kurumu yükümlülüklerini yerine getirmemişse, yetkili makamların onayını müteakiben ilgili kredi kurumu üyelikten çıkarılabilecektir.

Bir üye devlette uygulamaya konan mevduat garanti sistemi, kredi kurumlarınca diğer üye devletlerde kurulan şubelere ait mevduat sahiplerini de kapsayacaktır. Üye devletler belirli mevduat sahiplerinin veya mevduatın,

garanti kapsamı haricinde veya daha düşük seviyede bir garantiye tabi tutulacağını hükme bağlayabilir. Bu Direktif, mevduatlar için daha yüksek garanti kabul edilmesini engellemektedir. Mevduat garantisi sistemleri, özellikle sosyal konularda bazı mevduat türleri için tam sigorta sağlayabilir. Direktifte belirtilen 20.000 Euro'luk sınır, her 5 yılda bir yapılacak değerlendirmeye bağlı olarak değişebilecektir.

4.2.8. Sınır Ötesi Para Havalelerine İlişkin Konsey Direktifi (97/5/EEC)

97/5/EEC sayılı Direktif iç pazarın bütünleşmesi ve tam ekonomik ve parasal birliğe giden yolda ticaretin ve kişilerin hareketlerinin artmasıyla birlikte, hacmi hızla büyüyen sınır ötesi para havalelerine düzenlemeler getirmektedir. Direktif hükümleri, üye devletlerin para birimleri ve Euro cinsinden yapılan para hareketlerine uygulanmaktadır. Direktifte sınır ötesi işlemin icra edilmesinden önce ve sonra müşterini tanı ilkesi paralelinde asgari bilgi gereklilikleri belirlenmiştir. Direktif 50.000 Euro'dan daha az miktardaki Birlik içi para transferine uygulanmaktadır. Aynı zamanda para havalesinin uygun bir şekilde tamamlanamaması durumunda geri ödeme zorunluluğu getirilmiştir. Fakat geri ödeme sorumluluğunun herhangi bir sınırın yokluğu halinde kurumlar üzerinde olumsuz etkileri olabilecektir. Bu nedenle geri ödeme sorumluluğu 12.500 Euro'ya kadar uygulanabilir mahiyet arz etmektedir.

Sınır ötesi para transferlerine ilişkin bilgiler her ortamda anlaşılabilir bir şekilde sunulmalıdır. Bu bilgiler, kuruma sınır ötesinde bir ödeme emri verildiğinde paranın, lehtarın ilgili kurum nezdindeki hesabına alacak kaydedilmesine imkân verecek ibareler içermelidir (BDDK, 2005; 23).

4.2.9. Kredi Kurumlarının Faaliyetlerinin Yürütülmesi ve Takibine İlişkin Konsey Direktifi (2000/12/EC)

Avrupa Birliği bankacılıkla ilgili olarak 2000 yılında bu direktifle beraber yukarıda saymış olduğumuz diğer direktifleri birleştirmiş, daha akıcı, anlaşılır ve bütünlüycü bir hale getirmiştir. İlk olarak üye devletlere, kredi kurumu olmayan şahıs veya şirketlerin geri ödemek kaydıyla halktan mevduat ve başka fonlar toplamasını yasaklanması şartı getirilmiştir. Bankacılık faaliyetlerinin yürütüldüğü üye devletler, başka üye devletlerde izin almış bulunan kredi kurumlarının açacağı şubeler için izin alınması veya sermaye tahsis edilmesi koşullarını getiremeyeceklerdir.

Bir kredi kurumunun denetimi izin veren üye devletin yetkili otoritelerinin sorumluluğunda olacaktır. Ayrıca bu direktifte ödeme gücünün hesaplanması anlatılmaktadır. Buna göre ödeme gücü oranı, kredi kurumunun kendi fonlarının, risk ayarlaması yapıldıktan sonra kredi kurumunun toplam aktifleri ve bilanço dışı kalemlerinin bir oranı ve yüzdesidir. Aşağıda ise kendi fonları olarak adlandırılan kalemler şu şekildedir (Babuşçu, 2005; 209).

- Birikimli imtiyazlı hisseler hariç olmak üzere, ödenmiş olması şartıyla sermaye artı hisse primi hesapları
- İhtiyatlar ve ayrıca, dönem karı veya zararının dağıtımı ve tahsisi sonucunda ertesi yıla devredilen kar ve zararlar
- Genel bankacılık riskleri için ayrılan fonlar
- Yeniden değerlendirme karşılıkları
- Değer ayarlamaları
- Sabit vadeli birikimli imtiyazlı hisseler ve ikincil yabancı kaynaklar

Hesaplamanın paydasında yer alacak miktarın belirlenmesinde ise bilançonun aktifinde yer alan kalemlerin çeşitli risk kategorilerine ağırlık faktörleri uygulanacaktır. Yetkili otoriteler uygun gördükleri taktirde daha yüksek

ağırlık faktörleri tespit edebilirler. Direktifte, aktifte yer alan kalemler 0,25,50,100 risk ağırlığına göre gruplandırılmıştır.

Kredi kurumlarının, yukarıda tanımlanan oranı daima en az % 8 seviyesinde olması gerekmektedir. Yetkili otoriteler uygun gördükleri taktirde daha yüksek asgari oranlar uygulayabileceklerdir. Eğer bu oran % 8 'in altına düşerse yetkili otorite en kısa sürede kararlaştırılan asgari seviyeye geri getirilmesi için uygun önlemlerin alınmasını sağlayacaktır. Ayrıca bu direktifte kredi kurumunun üstlenebileceği risklere de bir sınırlama getirilmiştir. Buna göre (Babuşçu, 2005; 210);

Bir kredi kurumunun bir müşteriyle veya birbiriyle bağlantılı müşterilerden oluşan bir grupla ilgili toplam riski, o kredi kurumun kendi fonlarının %10'una eşit veya daha fazla ise, büyük risk olarak kabul edilmektedir. Yine aynı şekilde bu oran %25'i geçemeyecektir.

Kredi kurumları, bütün büyük risklerini yetkili otoritelere rapor edeceklerdir. Bir kredi kurumu, toplam olarak kendi fonlarının %800'ünü geçen miktarda büyük risklere giremeyecektir.

Direktifte denetimle ilgili olarak genel yer alan esas; bir kredi kurumu veya finans kurumu iştiraki bulunan ya da bu kurumlarda hisse sahibi olan her kredi kurumu, konsolide denetime tabi olacaktır. Konsolide esasta denetim uygulamaktan sorumlu olan yetkili otoriteler, bu denetim için, bir ana şirketin iştirakleri olan bütün kredi kurumları ve finans kurumlarının tam konsolidasyonunu sağlayacaklardır. 92/30/EEC sayılı direktifte grup kapsamındaki şirketlerden birinin alacağı riskin, konsolide bazda grup riski içinde önemli olacağı ve söz konusu grubun riskinin tespit edilmesi gereğinden bahsedilmektedir. Konsolide esasa göre denetimin, 89/646/EEC sayılı direktifin ekinde tanımlanan bütün faaliyetlerin yapılması, bu gibi faaliyetlerde bulunan bütün teşebbüslerin de bu nedenle konsolide edilmiş bir esasa dayanan denetime dahil edilmesi ve bunun sonucu olarak bir mali kuruluşun 83/350/EEC sayılı direktifte yapılan tanımının bu faaliyetleri de kapsayacak şekilde genişletilmesi gerekmektedir. Kredi kurumlarının büyük risklerinin izlenmesi ve denetlenmesi ile ilgili 92/121/EEC sayılı direktifin amacı, kredi kurumlarının tek

tek müşterilerine veya birbirine bağılı müşteri guruplarına verdikleri büyük kredilerden kaynaklanabilecek zararlara bir üst limit getirilmesidir (Babuşçu, 2005; 211).

83/350/EEC sayılı direktife göre bir başka kredi kurumunda veya mali kurumda iştiraki bulunan bir kredi kurumu kendi mali durumu ile iştirak ettiği kurumun mali durumu konsolide edilmek suretiyle gözetim ve denetime tabi olacaktır.

4.2.10. Sermaye Yeterliliği Direktifi 3 Taslağı (Capital Adequacy Directive 3)

AB, Basel-I prensiplerini 1983'de Sermaye Yeterliliği Direktifi ile benimsemiş, piyasa riski hesaplamasına 1993 yılında başlamış, 1998'de yapılan revizyonla Riske Maruz Değer (VaR) kullanımına izin vermiştir. Sermaye Ölçümünün ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Birbiriyle Uyumlaştırılması (Basel-II) uygulamasına ise Sermaye Yeterliliği Direktifi 3 (CAD 3) ile geçilmesi planlanmaktadır.

Direktifin amacı, aynı piyasada faaliyet gösteren kredi kurumlarının maruz oldukları risklerin yeknesak biçimde ölçülmesidir. CAD 3, Basel-II'den başlıca iki noktada ayrılmaktadır. Bunlardan birincisi; CAD 3 uygulamasının Basel-II'ye göre daha geniş kapsamlı olması (tüm kredi ve yatırım kurumları-all credit institutions and investment firms), diğeri ise; Basel uzlaşısının gönüllülük, CAD 3 uygulamasının ise zorunluluk esasına dayanmasıdır. Direktifin 2005 yılı sonunda yayımlanması beklenmektedir. Ancak ulusal kanunlara entegre edilmesi hususu ve paralel uygulamalar nedeniyle, 01.01.2007'den itibaren Basel-II ile birlikte yürürlüğe girecektir (BDDK, 2005; 33).

4.3. Avrupa Birliğı ve Türk Bankacılık Sistemlerinin Karşılaştırılması

Ek 1'deki karşılaştırmada görüldüğü üzere Türk bankacılık mevzuatı ile AB mevzuatı arasında esas itibariyle farklılık bulunmamaktadır. Farklılık olarak

nitelendirilmesi güç olmakla beraber 2000/12/EC sayılı Direktifte yer alan hisse iktisabı konusunda 4389 sayılı Bankalar Kanunu'nda, AB Direktifine ek olarak %10'luk hisse iktisabı da bildirilmesi ve izni zorunlu limitler arasında yer almıştır. Her ne kadar 4389 sayılı Bankalar Kanunu'nda yer almasa da Yeni Bankacılık Kanunu'ndaki "banka" tanımı AB Direktiflerine daha uyumlu gözükmektedir. Bunun dışında Yeni Bankacılık Kanunu'nun yasalaşmasını takiben factoring, leasing, tüketici finansman şirketleri gibi kuruluşlarının düzenlenmesi ve denetlenmesi fonksiyonunun BDDK'ya geçmesi ile beraber konsolide denetim ve muhasebe bakımından uygulamaya ilişkin farklılıklar da büyük ölçüde giderilmiş olacaktır. Öte yandan Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanunu Tasarısı Taslağı'nın yasalaşmasıyla da bu alanda uyum tesis edilecektir.

Tasarruf mevduatı sigortası kısmında da değinildiği gibi mevzuatlar arası farklılıklar Türkiye'nin tam üye olmamasından kaynaklanmaktadır. Bu farklılıklar tam üyeliğin gerçekleşmesi ile birlikte kısa zamanda ve kolaylıkla giderilebilecektir. Özellikle Yeni Bankacılık Kanunu, AB düzenlemeleri tek tek taranarak ve uluslararası en iyi uygulamalar esas alınarak hazırlandığından, AB düzenlemelerine tam uyum sağlayacak başlıca sektörlerden birisi bankacılıktır. Bankacılık mevzuatının uyumu, AB'ye tam üyelik sürecinde Türk bankacılık sektörünün en önemli avantajlarından birisi olacaktır (BDDK, 2005; 61–62).

Aşağıda tablolarda genel olarak Türkiye ve AB Direktifleri karşılaştırılmış, ulusal program kapsamında uyumlaştırılması öngörülen bankacılık mevzuatı ve Ulusal Program kapsamında ekonomik kriterler içinde bankacılıkla ilgili bölüm verilmiştir.

4.4. ABD'de Risk Yönetimine İlişkin Uygulamalar

ABD' de risk yönetimi finansal sistemin en önemli öğelerinden biri olarak görülmektedir. Temel anlayış olarak risk, faaliyetlerin kaçınılmaz bir parçasıdır. Getiri ve risk arasındaki ilişki veri olduğunda, düzenleyicinin amacı, risk oluştuğunda, riskin finansal kurumun sermayesinin gücünün üzerinde olup olmadığını tespit etmektir.

Kurumun, risk yönetim sisteminin riskini ölçüp, bunu kontrol edip edemeyeceği özel olarak önemlidir. Güvenli risk yönetim sürecinin ilk bileşenleri, kapsamlı bir risk yönetimi yaklaşımı, ayrıntılı bir limitleme yapısı, risklerin rapor edilmesi ve izlenmesi için güçlü bir yönetici bilgi sistemi oluşturulmasıdır. Risklerin temelini piyasa, kredi, likitide, faaliyet ve yasal riskler oluşturmaktadır (Babuşçu, 2005; 212).

Denetleyici kurumlar, risk yönetim sistemini uygun bir biçimde test edebilmek için çok yönlü bir analiz uygulamalıdır. Risk yönetimi sistemlerinin değerlendirilmesi, kontrol edilmesi, risklerin çeşidi ve kullanılan araçların çeşidinin dikkate alınması ve fonksiyona göre değerlendirilmesi gerekir. Denetleyici kurumun bankanın faaliyet alanları, risk yönetim çerçevesi, risk ölçüm modelleri ve iç kontrol sistemleri hakkında bilgi sahibi olması gerekir. Ayrıca denetçi kurumun risk kontrolü konusundaki yaklaşımının etkinliği kadar, risk yönetim sisteminin altında yatan niteliksel ve niceliksel varsayımlar da değerlendirilmelidir.

ABD’de risk yönetimi konusunda 7 temel prensip bulunmaktadır (Babuşçu, 2005; 213-214).

- Yönetim kurulu ve üst yönetimin sorumluluğu
- Risk yönetim çerçevesi
- Risk yönetiminin entegrasyonu
- İş kollarının hesaplanabilirliği
- Risklerin ölçümü
- Bağımsız gözden geçirme
- Acil durum planlaması

4.4.1. Yönetim Kurulunun ve Üst Düzey Yöneticilerin Rolü

Üst düzey yönetim ve yönetim kurulu, kurum faaliyetlerinden kaynaklanan bütün riskleri anlamakla, bu risklerin yönetimine ve iç kontrollere ilişkin

politikaların oluşturulmasıyla sorumludur. Bu politikalar finansal kurumun kapsamlı iş stratejisi ve genel risk alma istekliliği ile uyumlu olmalıdır. Buna göre yönetim kurulu, kurumun aldığı risk miktarları hakkında düzenli olarak bilgilendirilmeli ve organizasyonun aldığı riskleri ve faaliyetleri göz önüne alarak gösterilen toleransı yeniden değerlendirmelidir.

Üst yönetim ve yönetim kurulu tarafından idare edilen risk yönetimi şunları içermelidir.

- Riskleri belirleme ve değerlendirme
- Risk limitlerinin, politikalarının ve prosedürlerinin kurulması
- Limitlere uygun raporlama ve izleme
- Portföy yönetimi ve sermaye dağılımının belirlenmesi
- Var olan ürünlere yeni ölçüm metotlarının uygulanması

Yönetimin hedefleri ve aktiviteleri, verilen risk profili ve finansal kurumun risk toleransı kadar limit yapısını ve uygun risk yönetim sistemini de yansıtmalıdır (The Financial Services Roundtable [TFSR], 1999; 15).

4.4.2. Risk Yönetim Çerçevesi

Bankalar üstlendikleri riskleri yönetecek etkili, yeterli ve kapsamlı bir risk yönetimi çerçevesine sahip olmalıdır. Banka yönetimleri risk yönetimi için belirlenmiş çerçeveyi destekleyecek kaynak ve personeli bu alana tahsis etmelidir. Banka yönetimleri bu alanları yeterli kaynak ve yetki ile donatmalıdır. Bu alanda çalışanlar risklerle ilgili bankanın her alanındaki bilgiye ulaşabilmelidir. Risklerin tanımlamaları yapılmış olmalı, politikalar ve prosedürler oluşturulmalı, limitler tesis edilmeli, ölçüm, izleme, raporlama ve kontrol mekanizmaları açık olarak ortaya konulmalıdır (Babuşçu, 2005; 215).

4.4.3. Risk Yönetiminin Entegrasyonu

Riskler tek başına değerlendirilmemeli, birbirleri ile bağlantıları tanımlanmalı, anlaşılmalı ve uygun yöntemlerle yönetilmelidir. Bütün faaliyet kollarında olası riskler arasındaki bağlantılar incelenerek bir arada yönetilmelidir (TFSR, 1999; 17).

4.4.4. İş Kollarının Hesaplanabilirliği

Risklerin tamamının görülebilmesi ve somutlaştırılabilmesi için bütün iş kollarındaki risklerin toleranslarının oluşturulması gerekmektedir. Böylece her alandaki işi yapanların aldıkları riski anlamaları riske dayalı karar alma sürecine dahil olmaları sağlanacaktır. Limit yapısı, kurumların faaliyetinden kaynaklanan bütün risklere uygulanır. Riskler rakamsal olarak ölçülmediği zaman yönetim, risklerin potansiyel etkisinin farkında olduklarını göstermelidir (Babuşçu, 2005; 216).

4.4.5. Riskin Ölçülmesi

Kullanılan risk yönetim sistemlerinin bazıları, oluşan risklerin kombinasyonunun değerlendirilmesi konusunda finansal kurumlara yardımcı olmak amacıyla geliştirilmiştir. Bu sistemlerin bütün amacı her bir risk ölçülmesinden kaynaklanan ve onları oluşturan parçalarına ayırmak ve iş alanlarıyla ilgili riskleri belirlemektir. Bu sistemler portföy bazında risk yönetimi, kurumların risk profili ve kurumların global stratejilerinden dolayı maruz kalınan riskleri de göz önünde bulundurmalıdır (Babuşçu, 2005; 216).

4.4.6. Bağımsız Gözden Geçirme

Bankalar güvenilir ve sağlam bankacılık uygulamalarına ilişkin etkin faaliyet göstermelerini ve raporlama yapmalarını sağlamak için iç kontrol sistemlerini

gözden geçirmelidir. Bağımsız iç denetçiler, düzenli olarak iç kontrol ve risk yönetim sistemlerinin uygulamalarını denetlemelidirler. İç denetçi ayrıca risk limitlerine uyumu test etmeli, güvenilirliği ve yönetim kuruluna ve üst yönetime sunulan bilgilerin zamanlamasını ve güvenilirliğini de değerlendirmelidir (TFSR, 1999; 20).

4.4.7. Acil durum Planlaması

Risk yönetimi politika ve prosedürleri potansiyel krizler ve beklenmeyen durumlara karşı hazırlıklı ve yeterince test edilmiş olmalıdır (TFSR, 1999; 20). Raporda bu genel ilkeler dışında önem taşıyan risklere ilişkin genel ilkeler çevresinde açıklamalarda bulunmaktadır.

ABD’de en son düzenleyici otorite tarafından yapılan değerlendirmede Basel II ‘ye ilişkin ABD’de geçerli olacak düzenleme yapılmadan önce yeni analizlerin yapılması gereği vurgulanmıştır. Yapılan bu çalışmada Basel II’nin bankacılık sektörünün, konsolide olarak kuruluşların ve tek tek bankaların sermaye yeterlilikleri üzerindeki etkileri değerlendirilmiştir. Ayrıca bu çalışmada bankaların Basel II hakkındaki önerileri de değerlendirilmiştir. Bununla beraber bankaların Basel II ‘ye uyumu konusunda teşvikler de yapılmıştır. Tüm bunların sonucunda Basel II ile uyumlu olacak şekilde ABD’de Ocak 2007’de mevcut sermaye yeterliliği düzenlemesi ile birlikte Basel II uygulanmaya başlanmış ve Ocak 2008’de tamamen yürürlüğe girmiştir.

4.5. Türkiye’de Risk Yönetimi ve Basel II Konusunda Yapılan Çalışmalar

Ülkemizde yaşanan ekonomik krizler, reel sektör ve finans sektörünün ne kadar iç içe olduğunu ortaya koymaktadır. Krizler sonucunda birçok bankanın Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu’na devredilmesi, tüm dikkatlerin finans sektörüne yönelmesine neden olmuş ve krizlerle beraber uluslararası finansal dolaşıma açık ve sığ piyasalarda risk yönetiminin ne denli gerekli ve önemli olduğu ortaya çıkmıştır.

Gelişmekte olan ülkelerde piyasa riskleri bankaları ciddi zararlarla karşı karşıya bırakabilmektedir. Ancak kredi riski, gelişmekte olan ülkelerde de normal piyasa koşullarında önem gösteren bir risk türüdür. Türk bankacılık sektörü, çoğunlukla kredi, likitide, faiz ve kur riskleri ile karşı karşıya kalmaktadır.

4.5.1 Türk Bankacılık Sektörünün Risk Yönetimine İlişkin Çalışmalarında Durum(Nisan 2004)

Türk bankacılığında risk yönetimine yönelik sistematik çalışmalar 2001 yılında yönetmeliğin yayınlanması sonrasında başlamış ve önemli aşama kaydedilmiştir. Bankaların bu konuda hangi aşamada oldukları Türkiye Bankalar Birliğinin yapmış olduğu anketler neticesinde ortaya konulmaktadır. Bu anketin temelini risk yönetimine ilişkin organizasyon yapısı, yasal düzenlemelere, politika ve prosedürler, yönetim, piyasa riski, aktif-pasif yönetimi, kredi riski ve operasyonel risk konuları oluşturmaktadır. Yapılan anketlerin değerlendirilmesi sonucu elde edilen sonuçlar şu şekildedir (Babuşçu, 2005; 252–257).

4.5.1.1. Organizasyon Yapısı

Risk yönetiminin organize edilme sürecine baktığımızda kamu bankalarının tamamı, özel bankaların %75'i yabancı bankaların %57'si ve mevduat kabul etmeyen bankaların %68'i bağımsız bir risk yönetimi birimi veya piyasa, kredi, operasyonel risk birimlerine sahip bulunmaktadır (Babuşçu, 2005; 252).

4.5.1.2. Yasal Düzenlemeler

Bankaların risklerin belirlenmesi ve ölçülmesine yönelik çalışmalarını daha çok BDDK ve uluslararası düzenlemeler çerçevesinde yapmaya çalışmaktadır. Risklerin raporlanmasına yönelik olarak ise; risk matrisi, sermaye

yeterliliği vb. raporlamaların daha çok risk yönetimlerinde yapıldığı anlaşılmaktadır.

4.5.1.3. Risk Politikaları ve Prosedürler

Bankaların risk yönetimi faaliyetlerine yönelik politika ve prosedürlerin oluşturulması çalışmalarının ortalama olarak %56 oranında tamamlandığı görülmektedir.

4.5.1.4. Yönetişim

Risk odaklı bir yönetim ortamının varlığına yönelik olarak ortaya çıkan sonuçlara bakacak olursak, bankalardaki risk komitelerinin icracı birimlerin uygulamalarını etkileyen kararlar alıp almadıklarını göstermektedir.

Tablo-13. Risk Odaklı Yönetişim Ortamının Varlığı

Evet	%68
Tavsiye Şeklinde	%8
Hayır	%24

Kaynak: (Babuşçu, 2005; 254).

4.5.1.5. Piyasa Riski

Bankaların risk yönetimine ilişkin en hızlı uyum sağladıkları konulardan biri piyasa riski olarak görülmektedir. Bankaların tamamı sermaye yeterliliği konusunda piyasa riskine maruz tutarın hesaplanması için standart yöntemi kullanırken, bankaların %76'sı daha hassas risk ölçümü amacıyla RMD modeli

oluşturmuş ya da dışarıdan bu konuda hizmet satın almıştır. Bu bankalar konuya ilişkin raporlamaları banka içi üst yönetimleriyle paylaşmakta ve modelleriyle ilgili geriye dönük testler yapmaktadır.

4.5.1.6. Aktif-Pasif Yönetimi

Türk bankacılığında aktif-pasif vade yapısındaki genel olumsuzluk bu konunun önemini artırmaktadır. Bu konuda bankaların %88 gibi önemli bir bölümü durasyon analizi yapmaktadır. Bankaların %60'lık bir bölümü durasyon analizi dışında faiz oranı riskini ölçmek üzere faiz oranı şokları, riske maruz net faiz geliri, riske maruz net ekonomik değer yöntemlerinin birini kullanmaktadır.

4.5.1.7. Kredi Riski

Kredi riski, risk yönetiminde bankalarımızın en fazla hassasiyet gösterdikleri risk türüdür. Buna göre elde edilen anket sonuçlarına göre:

- Bankaların %88'lik bir bölümü kredi riski ölçmede derecelendirme yapmaktadır. Derecelendirme sistemi daha çok ticari ve kurumsal müşterileri için kullanılmaktadır. Bu sistemlerde çoğunlukla nitel unsurlara da yer verilmektedir. Sistemlerin çoğunluğu 10 ya da daha az dereceden oluşmaktadır. Bankaların çoğunluğunda yazılı derecelendirme prosedürü bulunmakla birlikte, belirlenmiş derecelerin gözden geçirilmesine yönelik bir periyodik uygulama genelde bulunmaktadır.
- Derecelendirme sistemleri en çok kredi tahsisi konusunda kullanılmaktadır. Önemli sayıda bankada bunun yanı sıra fiyatlama ve karşılık ayırmada kullanılırken bazı bankalarda teminat koşullarını belirleme, limit saptama gibi konularda da dikkate alınmaktadır.
- Bankaların %86'lık bir bölümünde derecelendirme işlemi pazarlamadan ayrı kişilerce yapılmaktadır.

- Bankaların çoğunluğunda kredinin temerrüdünde düşme olasılığını tahmin etmeye yönelik bir yöntem kullanılmakta ya da bu konuda çalışma yapılmaktadır.
- Kullanılan kredi risk modellerinin hemen hemen tamamı banka içinde geliştirilmiş modellerdir.
- Bankaların %60'ında kredi konsantrasyon limit uygulaması bulunmaktadır.
- Kredi riski ölçüm sonuçları bankaların büyük çoğunluğunda kredi politikası oluşturmada kullanılmaktadır.

4.5.1.8. Operasyonel Risk

Anket sonuçlarına göre operasyonel risk bankalarda kredi ve piyasa risklerine göre daha arka planda tutulmaktadır. Operasyonel risk yönetimi ile bağlantılı konulardan biri olan iş sürekliliği planlamasının bankaların %52'sinde tamamlandığı %36'sında proje aşamasında devam ettirildiği ve %12'sinde bulunmadığı görülmektedir.

4.5.2. Türk Bankacılık Sektörünün Basel II Çerçevesindeki Son Durumu(Şubat 2010)

Bankaların CRD/Basel II'ye uyum durumuna ilişkin kredi riski, piyasa riski, operasyonel risk, ikinci yapısal blok ve üçüncü yapısal blok kapsamında verdikleri cevaplara göre, kredi riskinde bankaların %99'u standart yaklaşıma, %53'ü ise içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşıma %50 ila %100 arasında uyum sağlarken, menkul kıymetleştirmede bankaların hemen hemen tamamı %50'den düşük uyum sağlamışlardır. Bankaların tamamı piyasa riskinde standart yönetime uyum sağlarken, içsel ölçüm yöntemlerinde ve değerlemeye ilişkin hususlarda büyük ölçüde (%75-%100 oranında) uyumlu olan bankaların oranı sırasıyla %86 ve %83'tur. Spesifik riske ilişkin hususlara büyük ölçüde uyumlu olduğunu belirten bankaların oranı %39 seviyesinde kalmaktadır.

Operasyonel riskte bankaların tamamı şu anda kullanılmakta olan temel gösterge yaklaşımına uyum sağlarken, standart yaklaşımda %75 ila %100 arasında uyum sağlayan bankaların oranı %30'da kalmaktadır. İleri ölçüm yaklaşımlarında ise bankaların %44'u, uyum düzeyinin %50'nin üzerinde olduğunu belirtmektedir.

İkinci yapısal bloğa uyumun birinci yapısal bloğa kıyasla daha düşük düzeyde olduğu dikkat çekmektedir. Örneğin kredi riskinin birinci yapısal blokta kapsanmayan hükümlerine ilişkin uyum durumunun %75-%100 aralığında olduğunu belirten bankalar sektörün sadece %1'ini oluşturmaktadır. Yapısal faiz oranı riski ve likidite riskine ilişkin uyum düzeyi %50-%100 aralığında olan bankaların payı ise %99 düzeyindedir.

Üçüncü yapısal blok hükümlerine ise bankaların %93'unun %50 ila %100 arasında uyum sağladığı görülmektedir (BDDK, 2010; 11–12).

4.5.2.1. Bankaların CRD/Basel II Uyum Sürecinde BDDK' dan Beklentileri

Bankaların CRD/Basel II uyum sürecinde BDDK' dan beklentileri maddeler halinde aşağıda yer almaktadır (BDDK, 2010; 13):

- CRD/Basel II'ye uyum için gerekli olan banka içi düzenlemelerin ve hazırlıkların yapılabilmesini sağlamak amacıyla ilgili mevzuatın uygun bir süre içerisinde yayımlanarak görüşe açılması,
- CRD/Basel II kapsamında istenilecek raporlama formlarının uygulamaya geçiş aşamasından makul bir süre önce açıklanması,
- Soru sorulabilecek ve cevapların ortak bir platformda paylaşıldığı bir ortam oluşturularak iletişimin artırılması ve anlaşılamayan bazı konuların netleştirilmesine katkı sağlanması,
- İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşımlarla yasal sermaye hesaplamaları başvurularının değerlendirilmesinde geçerli olacak kriter ve unsurların netleştirilmesi ve bankalara duyurulması,

- Risk veri tabanı (değişik kırımlarda bankalara benchmark oluşturabilecek PD, LGD verilerinin oluşturulması amacıyla) hususuna ilişkin olarak işbirliği çağrısı yapılması.

Bankalar Basel II'ye uyum konusunda yoğun olarak destek ve danışmanlık hizmeti almakta ve ileride artan seviyede danışmanlık hizmeti almayı planlamaktadırlar. CRD/Basel II konusunda sektörün %44'ünü oluşturan bankaların destek hizmeti, %67'sini oluşturan bankaların ise danışmanlık hizmeti almayı planladıkları görülmektedir. Bir önceki ilerleme anketi sonuçları ile kıyaslandığında alınmakta olan danışmanlık hizmetlerinde önemli bir artış gözlemlenmektedir.

4.5.2.2. Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Sürecinde Geline Son Nokta

Basel II sürecine baktığımız zaman Basel'in temel dayanaklarının bankacılık sektörü içerisinde nasıl şekillendiğine de bakmak gerekir. Aşağıda Basel II içerisinde Bankacılık sektörünün 1.yapısal blok çerçevesinde kredi riski, operasyonel risk ve piyasa riski açısından 2.yapısal blok çerçevesinde bankaların denetimi açısından ve 3. yapısal blok çerçevesinde piyasa disiplini açısından geldiği son durum ortaya konacaktır (BDDK 2010; 15–28).

4.5.2.2.1. Birinci Yapısal Blok

Kredi Riski: Bankalar Basel II uygulamasının başlamasıyla çoğunlukla standart yaklaşımı kullanmayı planlamaktadır. Ayrıca sektörün %12,78'i standart ve temel içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımları beraber kullanmayı planlamaktadır.

Bunlara ek olarak yalnızca temel içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşım kullanmayı planlayan banka kalmadığı görülmektedir. Sektörün aktif büyüklüğünün yaklaşık %2'sini oluşturan bankalar ileri yöntemlere geçiş konusunda planlama yapmadıklarını belirtmişlerdir. 2013 yılına kadar ileri

yöntemlere geçmeyi planlayan bankaların büyüklüğü sektör büyüklüğünün %64'unu oluşturmaktadır. İleri yöntemlere geçiş konusunda planlama yapan bankalar banka sayısı bazında incelendiğinde bankaların %28'inin ileri yöneme geçme konusunda planlama yapmadığı görülmektedir. Bankaların %41'i 2013 yılına kadar en az Temel İDD' ye göre hesaplama yapabilmeyi planlarken, %29'u 2013'ten sonra ileri yöntemlere geçebileceğini belirtmiştir. Kredi riskini azaltmak için kullanılan yöntemlerin sektördeki dağılımı incelendiğinde teminatlar (%85) ile garanti ve kefaletlerin (%85) yoğun biçimde kullanıldığı görülmektedir.

Sigortalamanın (%16) kullanılma oranı ise düşük seviyededir. Kullanılması planlanan risk azaltım yöntemleri ise bilanço içi netleşme sözleşmeleri (%26), finansal koruma (%19) ve risk transferi (%58)'dir. Bahsi geçen araçların yoğun şekilde kullanılma düzeyi mevcut durumda oldukça düşük olmakla birlikte söz konusu araçların kısmen kullanıldığı da beyan edilmiştir. Sektörün büyük bölümünü oluşturan bankalar Temerrüt Oranı, Temerrüt Halinde Kayıp ve Temerrüt Tutarı istatistiklerini yıllık olarak hesaplamayı planladıklarını belirtmişlerdir. Bankalar yoğun olarak veri biriktirmeye başlamış olup, TO için %40,33 oranında 5 yıldan uzun süreli birikim mevcut iken, THK ve TT' de 5 yıldır veri biriktiren bankaların oranı %20,78'dir. İçsel Derecelendirme Notlarında ise % 23,69 oranı ile ağırlık 4 yıldadır. Toplamda ise TO ve içsel derecelendirme notlarında sektörün %70'i veri biriktirmeye başlamıştır. Stres testlerini kullanan bankalar sektörün %85'ini oluşturmaktadır. Yoğun olarak duyarlılık analizleri ve çok değişkenli senaryolar kullanılmakta olup, sektörün yalnızca %1,1'lik bölümünce tarihsel senaryo kullanımı tercih edilmektedir. Sektörün %15'i ise stres testlerine başvurmamaktadır. Sektörde kredi riski ile ilgili olarak birbirinden farklı birçok stres testi senaryoları ve risk faktörleri kullanılmaktadır.

Bankaların en çok kullandığı/kullanmayı planladığı başlıca stres testi senaryoları; TO, THK ve TT parametrelerinin beklenen kayıp, beklenmeyen kayıp, sermaye yeterliliği standart rasyosu veya sermaye yeterliliği üzerindeki etkisinin analiz edilmesi amacıyla bu parametrelere yüzdesel olarak belirli şoklar

uygulanması, bankalar tarafından derecelendirilmiş firmaların içsel derecelerinin 1 derece aşağı çekilmesi, yakın izleme kapsamında yer alan tüm firmaların temerrüt etmesi, dereceler arasındaki geçişler ile kur ve faiz oranlarında gerçekleşebilecek aşırı dalgalanmaların kredi portföyünde oluşturabileceği kayıplardır. Bu senaryolara ek olarak, kredi portföyünde meydana gelebilecek artışların beklenen kayıp, beklenmeyen kayıp ve sermaye yeterliliği üzerindeki etkileri ile ileriye yönelik olarak takipteki kredi tutarlarının öz kaynaklara oranının tahmin edilmesi de bankalar tarafından analiz edilmektedir. Stres testi senaryolarında en çok kullanılan risk faktörleri ise; TO, THK, TT, makroekonomik faktörler (gayri safi yurtiçi hasıla vb.), kurlar, faiz oranları ve kredi dereceleridir. Bankaların %99,5 gibi büyük bir çoğunluğu kredi riski analizi sonuçlarını karar alma süreçlerinde kullanmaktadır. Analiz sonuçları; %78,9 oranında limit tahsisinde, %70,8 oranında bankaların orta ve uzun dönem stratejisinin belirlenmesinde, %51 oranında yatırım plasmanı ve ürün fiyatlamasında, %50 oranında da bütçeleme faaliyetlerinde kullanılmaktadır.

Operasyonel Risk: Bankacılık sektöründeki tüm bankalar Aralık 2009 itibarıyla operasyonel risk için sermaye gereksiniminin hesaplanmasında temel gösterge yaklaşımını kullanmaktadır. Operasyonel risk yasal sermaye hesaplamasında; temel gösterge yaklaşımını gelecekte de kullanmayı hedefleyen bankalar, sektörün %0,59 gibi küçük bir kısmını oluşturmaktadır.

Bankaların büyük bir kısmı ileri ölçüm yaklaşımlarını kullanmayı hedeflemektedir. Haziran 2009 anketi sonuçlarına göre standart yaklaşımı kullanmayı hedefleyen banka sayısında artış gözlemlenmektedir. sektörün genelinde operasyonel risk yasal sermaye hesaplaması için ileri yöntemlere geçilmesine çoğunlukla 2012 yılından sonra başlanacağı görülmektedir. Anket çalışmasının neticesinde, dört yıllık bir süreçte sektörün yaklaşık %60'ının ileri yöntemlere geçeceği öngörülmektedir.

Standart yöntem kullanılmasında sektörün %55,7'sini oluşturan bankalar bilgi ve veri sistemleri alt yapılarını büyük ölçüde yeterli görürken, %5,2'lik kısmı tamamen yeterli olduğunu düşünmektedir. Geçen anket dönemine kıyasla

kendini büyük ölçüde yeterli gören bankalardan tamamen yeterli görenlere geçiş olmuş, altyapılarını kısmen yeterli gören %39'luk kısım ve yeterli bulmayanlar aynı kalmıştır.

Haziran 2009'a kıyasla sektörün büyük bir kısmı, aktif büyüklüğüne göre %66,1'i (banka sayısı olarak 13 tanesi) temel işkolları bazında sınıflandırma yapmıştır ve her bir iş kolundan gerekli gösterge verilerini elde edebilmektedir. Operasyonel risk ölçümü ve yasal sermaye tahsisinde ileri ölçüm yöntemlerinden yoğun olarak kullanılması planlanan yaklaşımlar, Kayıp Dağılımları Yaklaşımları, Melez Yaklaşımlar, Senaryo Analizleri Yaklaşımları, Üç Değerler Teorisi'dir. Operasyonel risk için stres testleri uygulamakta olan bankalar Haziran 2009'a göre sayıca artmış olup, aktif büyüklüğüne göre sektörün %41,2'sini oluşturmaktadır. Söz konusu stres testlerinin uygulanmasında sektör genelinde kabul görmüş bir yaklaşım bulunmamakta, farklı bankalarca farklı yöntemler kullanılabilir.

Bankalarda operasyonel risk analizi sonuçları karar alma süreçlerinde çoğunlukla kullanılmakta olup, bu sonuçların hangi alanlarda kullanıldığına bakıldığında banka orta ve uzun dönem stratejisinin belirlenmesi, limit tahsisi, bütçeleme ve kaynakların birimler/iş kolları arasında dağıtımı başta gelmektedir. Sektörün %35'ini oluşturan bankalar; operasyonel risk analizi sonuçlarını, yukarıda belirtilenler dışındaki diğer alanlarda da kullandığını belirtmektedir.

Piyasa Riski: Sektörün aktiflerinin %97,8'ini oluşturan bankalar piyasa risklerinin ölçümünde içsel modelleri kullanmaktadır. Sektörün çok küçük bir bölümü ise söz konusu modellere gereksinim duymadığını belirtmiştir. Sektörün tamamına yakını, piyasa riskinin içsel modellerle hesaplanmasının zorunlu tutulması durumunda zorlukla karşılaşılmayacağını belirtmektedir. Bankacılık sektörünün % 87'sini oluşturan bankalar, yasal sermaye hesaplamalarında içsel model kullanımına ilişkin planları olduğunu belirtmektedir. Mevcut durumda yasal sermaye hesaplamalarında içsel model kullanımının daha yoğun olarak 2012 yılında başlamasına dair planlama söz konusudur. Piyasa riski analizi sonuçlarının karar alma süreçlerinde kullanıldığını belirten bankalar sektörün

yaklaşık %87'sini oluşturmaktadır. söz konusu sonuçları; sektörün yaklaşık %76'sını oluşturan bankalar limit tahsisinde, yaklaşık %68'ini oluşturan bankalar orta ve uzun dönem stratejilerin belirlenmesinde, yaklaşık %41'ini oluşturan bankalar ise yatırım/plasman kararlarında kullanmaktadır.

4.5.2.2.2. İkinci Yapısal Blok

Bankacılık sektörünün toplam aktif büyüklüğü içerisinde yaklaşık %34 paya sahip olan bankalar; CRD/Basel II kapsamında risk tutarlarının izlenmesi ile yorumlanması için ve değişen risk profilinin bankaların sermaye ihtiyacını nasıl etkilediğinin değerlendirilmesi amacıyla bir sistem tesis edildiğini ve kullanılmakta olduğunu belirtirken, toplam aktifin %36'sını oluşturan bankalar söz konusu sistemin büyük ölçüde tesis edildiğini ifade etmektedir. Türk Bankacılık Sektöründeki bankaların, ikinci yapısal blok kapsamında ele alınan yapısal faiz oranı ve likidite risklerini çoğunlukla tanımlamış oldukları, diğer taraftan bir kısmının kredi yoğunlaşma riskini tanımladıkları ve kredilendirme kararlarında dikkate aldıkları, karşı taraf risklerine ilişkin strateji ve politikalarını ise henüz oluşturmaya başladıkları anlaşılmaktadır. Ankete katılan bankaların %92'si yapısal faiz oranı riskini tanımlamış durumdadır. Öte yandan, sektörün %93,55'i likidite riskini tanımlamakta ve analizlerde kullanmakta olup, %50'sinin ise kredi yoğunlaşma riskini tanımladıkları ve kredilendirme aşamasında dikkate aldıkları ifade edilmiştir. Sektörün %36'sını oluşturan bankalar risk ölçüm modellerine ilişkin doğrulama ve onaylama süreçlerinin oluşturulma aşamasında olduğunu belirtmektedir. Sektörün %50'si ise bahsi geçen süreçleri tesis etmiş bulunmaktadır. Geçtiğimiz anket dönemine kıyasla bu rakamın %36'dan %49'a çıkması olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmektedir.

4.5.2.2.3. Üçüncü Yapısal Blok

Bankaların CRD/Basel II kapsamında kamuya açıklama yükümlülüklerine uyum durumu birinci ve ikinci yapısal blok kapsamında öngörülen riskler

çerçevesinde değerlendirildiğinde; sektör aktiflerinin yaklaşık %65'ine sahip olan bankaların kredi riski standart yaklaşımına büyük ölçüde veya tam uyumlu oldukları, İDD yaklaşımında ise bu oranın %0,35 olduğu görülmektedir. Ayrıca, kredi riski azaltımında sektörün %39,9'nun CRD/Basel II'ye büyük ölçüde veya tam uyumlu olduğu ancak, %7,54'lük bir kısmının ise uyumsuz olduğu belirtilmektedir. Piyasa riskinde toplam aktiflerin %67,78'ine sahip bankaların standart yaklaşım kapsamında kamuya yapılacak açıklamalara ilişkin yükümlülüklerine tam uyumlu olduğu, sektörün %21,14'lük kısmının ise içsel modeller yaklaşımı konusunda tam uyumlu olduğu görülmektedir. Standart yaklaşımda büyük ölçüde veya tam uyumluluk %83,5 düzeyindedir. Bu oran içsel modeller yaklaşımında %63,83 düzeyindedir. Ayrıca, sektörün %7,5'inin içsel modeller yaklaşımına kamuya açıklama yükümlülükleri bakımından kısmen uyumlu olduğu, %0,83'lük kısmının ise uyumsuz olduğu belirtilmektedir. Operasyonel risk bu kapsamda değerlendirildiğinde, sektörün %20,52'sini oluşturan bankaların kısmen uyumlu oldukları, %2,37'lik kısmının ise uyumlu olmadığı görülmektedir. Operasyonel risk konusunda büyük ölçüde veya tam uyumluluk oranı %66,86 olarak belirtilmiştir. Yapısal faiz oranı riski ve hisse senedi yatırımlarına ilişkin olarak sektörün sırasıyla %69,07 ve %55,68'ini oluşturan bankalar kamuya açıklama yükümlülüklerine büyük ölçüde veya tam uyumlu olduğunu belirtmektedir. Ayrıca, sektörde %7,01'lik aktif payına sahip bankaların; söz konusu kamuyu aydınlatma yükümlülüklerine hisse senedi yatırımları açısından uyumsuz oldukları görülmektedir.

CRD/Basel II'nin uygulama kapsamına ilişkin açıklama yükümlülüklerine ise sektörün %70,21'inin büyük ölçüde uyumlu olduğu, %17,74'lük bölümünün kısmen uyumlu olduğu ve sadece %1,70'lik bölümünün uyumsuz olduğu görülmektedir. Sermaye yapısı ve sermaye yeterliliğine ilişkin olarak sektörün sırasıyla %82'sinin ve %69'unun büyük ölçüde uyumlu veya tam uyumlu olduğu anlaşılmaktadır.

Üçüncü yapısal blok kapsamında bankalar İDD yaklaşımına tabi portföyler hariç genellikle bankacılık sektörünün kamuya açıklama yükümlülükleri konusunda CRD/Basel II hükümlerine büyük ölçüde uyumlu veya tam uyumlu

olduklarını belirtmektedir. Menkul kıymetleştirme gibi konularda ise uygulamanın yaygın olmaması sebebi ile bankalar yapılan anket çalışmasına cevap vermemiş ve uyumluluk konusunda bir sonuca ulaşamamıştır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Dünya'da piyasaların iç içe geçtiği birbirinden bağımsız olarak düşünülmediği kısaca birbirlerinden kısa sürede etkilendiği bir çağda yaşamaktayız. Bu birliktelik bilgi ve teknoloji transferi gibi olumlu durumlar yarattığı gibi finansal dalgalanmalar gibi olumsuz yönleri de oluşabilmektedir. Bu nedenle etkileşimin yoğun olduğu bankacılık sisteminde yaşanan krizler sadece yaşandığı ülkede değil liberalleşmenin de etkisiyle tüm dünyada etkisini gösterebilmektedir. Bunun sonucu ülkemizde ve dünyada 1990 ve sonrasında yaşanan krizler bu duruma örnek olarak gösterilebilmektedir. Küresel olarak ortaya çıkan krizler dünya ekonomisinde büyük yıkımlara neden olabilmektedir. İşte bu olumsuz gelişmelerin yaşanmaması ve olası krizlerde finansal istikrarın korunması için Uluslararası Ödemeler Bankası bünyesinde kurulmuş olan Basel Komitesi tarafından Basel-I ve daha sonra Basel-II kriterleri ortaya konmuş ve dünya genelinde kabul görmüştür.

Basel Kriterlerinin amacı, bankalarda etkin risk yönetimini ve piyasa disiplini geliştirmek, sermaye yeterliliği ölçümlerinin etkinliğini artırmak ve bu sayede sağlam ve etkin bir bankacılık sistemi oluşturarak finansal istikrara katkıda bulunmaktır. Basel-I adıyla anılan kriterler tam olarak ve yeterli bir düzeyde yaşanan krizlerin önüne geçememiş ve önemli ölçüde revize edilmesi gereği ortaya çıkmıştır. Bunun nedeni sermaye yükümlülüğü hesaplanmasında farklılaştırma yapmaması, ikincil ve türev piyasaları göz ardı etmesi, düzenlemeleri uluslararası bankalara göre yapması ve yerel bankaları sistem dışında tutması, OECD ülkelerinde varlık kalemlerinin risk katsayılarında üye ülkelere ayrıcalık sağlanması, kredi karşılıklarını sermaye yeterliliği hesaplanmasında yeterince dikkate almaması, risk duyarlılığının düşük olması ve bu tür eksikliklerden dolayı yaşanan krizlerin ortaya çıkışında engelleyici fonksiyonun yetersiz kalması gibi nedenlerdir.

Basel-II kriterleri risk hassaslığı daha kuvvetli ve yüksek ölçüm yöntemleri getirmiş, risk ölçümlerinin her bankanın pozisyonuna göre uygulayabilmesini sağlayacak daha esnek yönetim standardı oluşturmuş, kredi riski

uygulamasındaki OECD ülkelerine uygulanan ayrıcalığı ortadan kaldırmış ve onun yerine kredi derecelendirme kuruluşlarının veya bankaların kendilerinin içsel derecelendirmelerine dayalı yöntemlerini kullanmalarına olanak sağlamıştır. Bu sayede Basel-II kriterleri, Basel Komitenin bankalarda uygulamak istediği etkin risk kontrolü, denetim ve yönetimi sistemlerinin oluşturulması ile amaçladığı finansal istikrarın sağlanmasına yönelik daha etkili düzenlemeler getirmektedir.

Tüm bu yapılan ve halen devam etmekte olan çalışmalar Türk bankacılık sektöründe yaşanan başta saydığımız olumsuz sebeplerin ortadan kaldırılarak finansal istikrarın sağlanması amacıyla yönelik etkili bir risk yönetimi, kontrol ve denetim sistemlerinin oluşturulması içindir. Türk bankacılığı açısından bazı kaynakların yetersiz olması (kaliteli veri, teknoloji ve yetişmiş personel, vb.) ve bunların sağlanmasının yüksek maliyetler içermesine rağmen bankalarımız bu konuda yüksek hızda uyumlaşma çabası içindedirler. Bu sürecin sonunda bir belirsizlik olan riskin minimize edilmesiyle sağlanacak etkin bankacılık kültürü, olası krizlerin öngörülebilmesine olanak sağlayacaktır.

Öncelikle bu etkin bankacılık kültürünün oluşturulması için aşağıda yazılan öneriler dikkate alınmalıdır.

- Risk yönetimi kültürü iyice pekiştirilmeli ve beraberinde reel sektörde de risk yönetimi kültürünün oluşturulması için yoğun çalışmalar yapılmalıdır.
- Her ülkenin koşullarına göre uygulama esneklikleri bulunmaktadır. Bu nedenle uygulama esnekliklerinin ülkemiz koşullarına en uygun biçimde seçimi yapılmalıdır.
- Basel-II'nin özellikle içsel ve ileri yöntemlerinin teknik seviyesi yüksek olduğu için bankaların yetişmiş personele, güvenilir veri bankalarına ve yeterli teknolojik alt yapıya (belli bir maliyet getirirse de) yatırım yapmaları gerekmektedir.
- Bankalar, şeffaflık ve kurumsal yönetimlerine önem vermeli, iç sistemleri bünyesinde risk yönetimi, iç kontrol ve iç denetim birimlerinde yeterli sayıda ve yetkinlikte personel bulundurmalı, risk odaklı denetim anlayışı çerçevesinde yeni öngörüler geliştirmeli ve kontrol noktaları oluşturmalıdırlar.

- Kredi riskinin hesaplanmasında standart metotta dışsal derecelendirme kuruluşları ön plana çıkmaktadır. Bu durum ise ilgili derecelendirme kuruluşlarının güvenilir olmasını ve yeterince denetlenmelerini gündeme getirmektedir. Çünkü bu kuruluşların verecekleri notlara göre kredilendirme maliyetleri belirlenecektir. Bu nedenle aldıkları kararların hem firma, hem banka ve hem de ülke ekonomisinin seyrini etkilemeleri söz konusudur.
- Basel-II para piyasalarının yanında sermaye piyasalarının gelişmesine de katkı sağlayacaktır. Güçlü firmaların kredi notlarını kullanarak sermaye piyasasına yönelmeleri ve fon ihtiyacını buradan karşılamaları olasıdır. Bu da borsaya olan özellikle yabancı ilgiyi arttıracaktır. Dolayısıyla bankaların da firmaları kazanmak için daha uygun faiz oranları uygulamaları söz konusu olabilecektir.
- Türk bankalarının Basel-II Kriterlerine uyumu uluslararası piyasalar ile iş yapılabilmesi için bir gerekliliktir. AB normlarına uyum için de zorunlu bir durumdur. Böylesi önem arz eden bir süreçte bankalar ve denetim otoritesi yanı sıra ilgili diğer kuruluşlarında (ticaret, sanayi ve esnaf odaları, üniversiteler, vb.) konuya gerekli önemi vermeleri ve gündemlerine almaları gerekmektedir.

Tüm bu sıralanan öneriler doğrultusunda yapılacak olan çalışmalar daha etkin bir bankacılık kültürünün oluşmasına katkıda bulunacaktır. Aynı zamanda mevcut belirsizliklerin geliştirilen öngörü sistemleri sayesinde daha kolay ortaya konulmasıyla riskler azaltılacak ve bankacılık sisteminin daha etkin, verimli çalışması sağlanacak ve yaşanabilecek mevcut krizler daha önceden bertaraf edilebilecektir.

KAYNAKÇA

Abdurrahman, B., Gökhan, S.,(2002). *Türk Bankacılık Sistemi ve Kriz*. İktisat, İşletme ve Finans Dergisi, Yıl: 17, Sayı: 80.

Akar, C., Çiçek, S. (2007). *Türkiye’de Bankacılık Sektörünün Merkezileşmesi*. Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, sayı: 2.

Akçay, C., Erzan, R., ve Yolalan, R.. (2001). *Kuşbakışı Türk Bankacılık Sektörü*. Active Bankacılık ve Finans Dergisi, sayı:17, 6–14.

Akdiş, M. (2000). *Global Finansal Sistem, Finansal Krizler ve Türkiye*. (1.Baskı). İstanbul: Beta Yayınları.

Akgüç, Ö. (1989). *Finansal Yönetim*. (5.Basım). İstanbul: Muhasebe Enstitüsü Yayınları, Yayın No:56, , Avcıol Matbaası.

Akgüç, Ö. (1987). *100 soruda Türkiye’de Bankacılık*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.

Apak, S. (2001). *Bankacılık Sektöründe Yeniden Yapılanma BDDK ve Fon Bankaları*. MUFAD Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı: 12, 30–35.

Arvas, A. M. (2007). *Türk Bankacılık Sisteminde Yeniden Yapılandırma ve Kamu Bankaları*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Atiker, M. (2005). *Basel I ve Basel II*. Konya Ticaret Odası Etüt Araştırma Servisi, Sayı: 2005- 41/08, Konya.

Babuşçu, Ş. (2003). *Türk Bankacılık Sektöründe Beklentiler ve Gelişmeler*. Halk Bankası Eğitim Daire Başkanlığı, Ankara.

Babuşçu, Ş. (2005). *Basel II Düzenlemeleri Çerçevesinde Bankalarda Risk Yönetimi*. (1. Baskı). Ankara: Akademi Yayıncılık.

Bahçeci, S. (1997). *Ortodoks ve Heterodoks İstikrar Programları: Seçilmiş Ülke Örnekleri ve 1994 Türkiye Deneyimi*. DPT Uzmanlık Tezi.

Bakdur, A. (2003). *Bankacılık Sektörünü Düzenleyen Kurumların Yapıları: Ülke Uygulamaları ve Türkiye için Öneri*. Uzmanlık Tezi, DPT, Ankara.

Bartın, M. (2003). *Basel II'nin Getirdikleri ve Düşündürdükleri*. Active Academy. <http://www.makalem.com/> adresinden 14 Şubat tarihinde alınmıştır.

BDDK, (2005). *Avrupa Birliği'ne Tam Üyelik Sürecinde Türk Bankacılık Sektörü*. Ankara, BDDK ARD Çalışma Raporu.

BDDK, (Şubat 2010). *Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu*. Ankara, BDDK, ARD Çalışma Raporu, 11–12.

BDDK, (2001). *Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı*. Ankara, BDDK, 1–5
http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Diger_Raporlar/15279C8914BD.pdf adresinden 22 Şubat tarihinde alınmıştır.

BDDK, (2006). *Bankacılıkta Yapısal Gelişmeler*. Ankara, BDDK, Sayı: 1.
http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Bankacilikta_Yapisal_Gelismeler/3428BYG_09_07_2007.pdf adresinden 12 Mayıs tarihinde alınmıştır.

BDDK, (2004). *Finansal Hizmetler Kanunu Tasarısı Taslağı Genel Gerekçesi*. Ankara.

http://www.bddk.org.tr/turkce/mevzuat/fhktt/23_aralik_genel_gerekce.doc, adresinden 20 Mart tarihinde alınmıştır.

BDDK, (2005). *Operasyonel Riske Basel Yaklaşımı: Üç Yapısal Blok Çerçevesinde Bir Değerlendirme*. Ankara, sayı: 1.

BDDK, (2010). *Yönetmelik: Bankaların İç Denetimi ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik*. Ankara.

<http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/27231.html> adresinden 4 Mart tarihinde alınmıştır.

BDDK, (2004). *Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Uyumlaştırılması (Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı) Gözden Geçirilmiş Düzenleme (Türkçe Çeviri)*. Ankara.

http://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/Basel-II/1249Basel%20II%20Cevirisi-14102005-16_19.pdf adresinden 12 Mayıs tarihinde alınmıştır.

Bektaş, Z. (2006). “ *Türk Bankacılık Sisteminde Risk Yönetimi ve Basel II Kriterleri*”, Master Tezi, Gazi Üniversitesi S.B.E Finansman-Muhasebe Ana Bilim Dalı, Ankara.

Bolgun, K. E., Akçay, M. B.. (2003). *Risk Yönetimi*. İstanbul, Scala Yayıncılık.

Boyacıoğlu, M. A. (2002). *Operasyonel Risk ve Yönetimi* . Bankalar Dergisi, say: 43, 51–66.

Boyacıoğlu, M. A. (2003). *1980 Sonrası Türk Bankacılık Sektöründeki Gelişmeler, Krizlerin Sektör Üzerindeki Etkileri ve İyileştirici Öneriler*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 9.

http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/sos_mak/makaleler/Melek%20ACAR%20BOYACIOĞLU/523-538.pdf adresinden 22 Şubat tarihinde alınmıştır.

Candan, H., Dr. Özün, A. (2009). *Bankalarda Risk Yönetimi ve Basel II*. (2.Baskı). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Cihangir, M. (2005). *Finansal Krizlerin Banka Birleşmelerine Etkileri: Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizleri Çerçevesinde Kronolojik Bir Yaklaşım*. Ankara Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt:19, Sayı:1, 100–116.

Çatalbaş, N, Karluk, R., ve Tonus, Ö. (2001). *Güneydoğu Asya ve Rusya Krizi Karşısında Türkiye*. *Econturk*, 9–12, <http://www.econturk.org/tonus.pdf> adresinden 22 Şubat tarihinde alınmıştır.

Çelik, F., Kızıl. İ. (2008). *Banka Sermaye Yeterliliğinde Basel II Yaklaşımı ve Türk Bankacılığı*. Doğuş Üniversitesi Dergisi, İstanbul, sayı:9.

Çolak, Ö. F., Yiğidim A. (2001). *Türk Bankacılık Sektöründe Kriz*. (1.Baskı). Ankara: Nobel Yayınları.

Çolak, Ö. F. (2001). *Finansal Kriz ve Türk Bankacılık Sektöründe Yeniden Yapılandırma Programı Üzerine Bir Eleştiri*. Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt:3, Sayı:2, 15–30.

Çolak, Ö. F., Eser, K. (2005). *Makro Açıdan Türkiye’de Bankacılık Krizleri*. Bankacılık Sorunları Sempozyumu, Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları.

Dede, A. G. (2007). *Türk Bankacılık Sektörünün Yapısal Dönüşüm Sürecine Yabancı Sermayeli Bankaların Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Osman Gazi Üniversitesi, Eskişehir.

Dina, Z., Yıldirtan, Ç. (2005). *Finansal Krizler Erken Uyarı Sistemleri*. (1.Baskı). İstanbul: Nobel Yayınları.

Dinçer, S. S. (2004). *AB Bankacılık Sektöründe Yarın*. TÜSİAD Yayın Organı Görüş Dergisi, Sayı: 60, 32–34.

Duman, K. (2002). *Finansal Kriz ve Bankacılık Sektörünün Yeniden Yapılandırılması*. Akdeniz Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi, Sayı:4, 132–145. <http://www.akdeniz.edu.tr/iibf/dergi/Sayi04/10Duman.pdf> adresinden 22 Şubat tarihinde alınmıştır.

Duvan, B. (2001). *Türk Bankacılık Sektöründe Tahsili Gecikmiş Alacakların Tasfiyesi ve Şirket Borçlarının Yapılandırılması*. DPT, Uzmanlık Tezi, Ankara, 83–84. <http://ekutup.dpt.gov.tr/banka/duvanb/borc.pdf> adresinden 26 Şubat tarihinde alınmıştır.

Eken, M. H. (2006). *Basel II ve Risk Yönetimi*. T.C. Kadir Has Üniversitesi ve Finans Kulüp tarafından düzenlenen Risk Yönetimi Konferansı, İstanbul.

Ercan, M. K., Ban, Ü. (2005). *Değere Dayalı İşletme Finansı Finansal Yönetim*. (2.Baskı). Ankara: Gazi Kitapevi, Fersa Matbacılık.

Erdoğan, N. (2002). *Dünya ve Türkiye’de Finansal Krizler (Türk Bankacılık Sektöründe Yeniden Yapılandırma Uygulamaları- Kamu Bankaları Deneyimi)*. (1.Baskı). İstanbul: Yaklaşım Yayınları.

Eren, A. (2006). *Türkiye Ekonomisi*. (1.Baskı). Bursa: Ekin Kitapevi, 2006.

Eren, K. (1996). *Avrupa Birliği'nde ve Türkiye'de Bankacılık*. (1.Baskı). İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş.

Eroğlu, N. (2006). *Türk Bankacılık Sektörü Temel Sorunları ve Çözümüne Yönelik Düzenleme*". Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, Niğde.

Esen, O. (2005). *Bankacılık Krizleri, Yeniden Yapılandırma Programları ve Türk Bankacılık Sektörü*. İzmir Ekonomi Üniversitesi Sürekli Eğitim Merkezi, Sayı:1, 1–21.

<http://ekosem.ieu.edu.tr/siyasa/38siyasaaoesson.pdf> adresinden 12 Şubat tarihinde alınmıştır.

Filiz, M.. (2006). *Türkiye'de Bankacılık Sisteminin Regülasyonu, Basel Standartları Açısından Bir Değerlendirme*, Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Bursa.

Gediz, B.. (2002). *Türk Bankacılık Sektörünün Yeniden Yapılandırılması ve Çözüm Önerileri*. Celal Bayar Üniversitesi, Yönetim ve Ekonomi Dergisi, Sayı 1–2, 61–62.

Gemici, A. (2006). *Bankalarda Döviz Riskinden Korunma ve Türkiye'deki Kasım 2000 ve Şubat 2001 Banka Krizlerinin Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

GILMORE, Dr. William C. (1992). *International Efforts to Combat Money Laundering*. (1.Baskı). London: Cambridge Grotius Publications Limited.

Günel, M. (2001). *Türk Bankacılık Sektörünün Sorunları ve Geleceği*, Ankara: Ankara Ticaret Odası Yayınları.

Işıktaç, M. Ş. (2009). *Türk Bankacılığının Tarihsel Gelişimi*".

<http://www.hukuk.gen.tr/konular/konular.asp?konugrp=2&konuid=2&konuek=1>

adresinden 15 Mayıs tarihinde alınmıştır.

Kalkan, A. (2007). *Bankacılıkta Risk Yönetimi ve Türk Bankacılık Sistemi Üzerine Bir Değerlendirme*. Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi S.B.E İktisat Ana Bilim Dalı.

Kandemir, Ş. (2006). *Finansal Serbestleşme Sürecinin Türk Bankacılık Sistemi Üzerindeki Etkileri*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Kandiller, R. (2010). *Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı ve Ötesi*", *Dış Ticaret Müsteşarlığı. Dış Ticaret Müsteşarlığı..*
<http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/TanitimKoordinasyonDb/ekonomi1.doc> adresinden 28 Şubat tarihinde alınmıştır.

Kara, Ö. (2010). *Bankalarda Operasyonel Skandallar: Barings Bank Olayı*.
1. <http://omerka.blogspot.com/2009/04/bankalarda-operasyonel-skandallar.html> adresinden 2 Mart tarihinde alınmıştır.

Karaçor, Z. (2006). *Öğrenen Ekonomi Türkiye: Kasım 2000- Şubat 2001 Krizlerinin Öğrettikleri*. Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Konya.
www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/sos_mak/articles/2006/16/ZKARACOR.PDF adresinden 26 Mart tarihinde alınmıştır.

Karlık, R. (1996). *Türkiye Ekonomisi*. (1. Baskı). İstanbul: Beta Yayınevi.

Kayarkaya, O. (2006). *1980 Sonrası Türkiye'de Ekonomik Krizler ve Bu Krizlerin Getirdiği Bir Sonuç Olarak Banka Konsolidasyonları*. Yüksek Lisans Tezi, 9 Eylül Üniversitesi, İzmir.

Kaval, H. (2000). *Bankalarda Risk Yönetimi*. (1.Baskı). Ankara: Yaklaşım Yayınları.

Kazgan, G. (2006). *Türkiye’de Ekonomik Krizler: (1929–2001) Nedenleri ve Sonuçları Üzerine Karşılaştırmalı Bir İrdeleme*, Bilgi Üniversitesi, İstanbul. <http://kazgan.bilgi.edu.tr/docs/Turkiye.doc> adresinden 20 Şubat tarihinde alınmıştır.

Kocabıyık, F. (2007). *Basel II Kriterleri Çerçevesinde Türk Bankacılık Sistemine Genel Bir Bakış*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi S.B.E İşletme Ana Bilim Dalı Finansman Bilim Dalı, İstanbul.

Koç, S. (2002). *Bankaların Yeniden Sermayelendirilmesi Sürecinin Düşündürdükleri*, Active Bankacılık ve Finans Dergisi, Sayı: 26, 56–63.

KOSGEB. (2010). *Basel II ve Kobiler, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı*. <http://www.kosgeb.gov.tr/Finansman/duyuru.aspx?dID=4> adresinden 11 Mart tarihinde alınmıştır.

Koyuncu, M., Şenses, F. (2004). *Kısa Dönem Krizlerin Sosyoekonomik Etkileri: Türkiye, Endonezya ve Arjantin Deneyimleri*. ERC Working Papers in Economics, ODTÜ, 2004.

Köne. A. Ç.(2003). “ *Para-Sermayenin Yeniden Yapılandırılması: Türk Özel Bankacılık Sektörü Örneği*”. Doğu Üniversitesi Dergisi.

Mazıbaş, M. (2005). *Operasyonel Riske Basel Yaklaşımı: Üç Yapısal Blok Çerçevesinde Bir Değerlendirme*. BDDK Araştırma Raporu 2005 / 1, 6–7.

Melike, A., Emre, A.İ., ve Ekrem, K (2004). *Türk Bankacılık Sektörü*. İstanbul, TBB Bankacılar Dergisi, Sayı:49, 68–97.

Nermin, M. (2010). *Basel II Uzlaşısı ve Olası Etkileri*. 3. www.ekonomistler.org.tr adresinden 11 Mart tarihinde alınmıştır.

Oktay, Ş., Temel, H. (2007). *Basel II Kriterleri Ekseninde Ticari Bankalarda Risk Yönetiminin Karşılaştırılmasına Yönelik Bir Saha Çalışması*. Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:6, Zonguldak, 166. <http://iibf.karaelmas.edu.tr/sbd/makaleler/1303-9245/200703006163186.pdf> adresinden 11 Mart tarihinde alınmıştır.

Özerkek, Ö. (2006). *Basel II Kriterlerinin Türk Bankacılığı'nda Risk Yönetimi ve Denetim Süreçleri Üzerindeki Etkisi ve Örnek Bir Uygulama*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi S.B.E İşletme Ana Bilim Dalı Uluslararası İşletmecilik Programı, İzmir.

Sarısu, A. (1996). *Türk Bankacılık Sisteminin Genel Yapısı, Temel Özellikleri ve Kamu Bankalarının Bölünerek Özelleştirilmesi*. Hazine Müsteşarlığı, Araştırma-İnceleme No: 7, Ankara.

Soymen, O. (2006). *Bankacılık Kanunu*. Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi, Sayı:25, 1. http://www.mevbank.com/dergi_icerik.asp?dicerik_id=19 adresinden 28 Şubat tarihinde alınmıştır.

Şahin, H. (2000). *Türkiye Ekonomisi (Tarihsel Gelişimi- Bugünkü Durumu)*. (6.baskı). Bursa: Ezgi Kitapevi Yayınları.

Şahözkan, B. C. (2003). *Banka Birleşmeleri*. İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, Yayın No: 223, 30–31.

Tanyıldız, H. (2007). *Türk Bankacılık Sisteminde Basel II Kriterleri Çerçevesinde Risk Yönetimi*. Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir, 2007.

Taşcıoğlu, Abdullah,. (1998). *Cumhuriyet Dönemi Bankalar Kanunları ve İlgili Yasal Düzenlemeler*. İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği Yayınları.

TBB. (2009). *Bankalarımız 2008*. İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, Yayın no: 264.

TBB. (2002). *Finansal Yeniden Yapılandırma Programı*. İstanbul: Bankacılar Dergisi, sayı: 41, 3–37.

TBB,. (2006). *Risk Yönetimi Prensipleri*. Bankacılık Alt Çalışma Grubu, Bankacılar Dergisi, Sayı: 57, 17–30, İstanbul.
<http://www.bulentsenver.com/Kultur/pdf/riskyonetimiprensipleri.pdf> adresinden 9 Mart tarihinde alınmıştır.

TBB. (2009). *Türk Bankacılık sistemi: Banka, Şube ve Personel Bilgileri*,
[http://www.tbb.org.tr/tr/Banka ve Sektor Bilgileri/Istatistiki Raporlar.aspx](http://www.tbb.org.tr/tr/Banka_ve_Sektor_Bilgileri/Istatistiki_Raporlar.aspx),
adresinden 19 Şubat tarihinde alınmıştır.

TBB, (2006). *Türk Bankacılık Sektörünün Gelişimi ve Beklentiler*. Bankacılık Alt Çalışma Grubu,
<http://www.tbb.org.tr/turkce/gruplar/makroekonomiacg/TBB%20sunumu%202%20subat%202006.ppt> adresinden 15 Mart tarihinde alınmıştır.

TBB. (2008). *5411 Sayılı Bankacılık Kanun'nda Değişiklik Yapan Kanunlar*.
http://www.tbb.org.tr/v12/5411_degisiklik.htm adresinden 12 Nisan tarihinde alınmıştır.

Teker, D. L.. (2006). *Bankalarda Operasyonel Risk Yönetimi Örnek Banka Uygulamalı*. (1.Baskı). İstanbul: Literatür Yayınları.

The Financial Services Roundtable. (1999). *Guiding Principles in Risk Management for US Commercial Banks*.

TMSF. (2003). *Türk Bankacılık Sektörünün Güçlendirilmesine Yönelik Çalışmalar ve İmar Bankası Olay*
http://www.tmsf.org.tr/documents/reports/tr/basintoplantisi_sunus_23102003.pdf
 adresinden 2 Mart tarihinde alınmıştır.

TMSF, Basın Bildirisi. (2001). *Yapılandırma Programı*.
<http://www.tmsf.org.tr/documents/ilanlar/tr/yapilandirmaprogrami.html>.
 adresinden 28 Şubat tarihinde alınmıştır.

Toprak, M., Demir, O. (2001). *Türk Bankacılık Sektörü: Sorunlar Krizler ve Arayışlar*. Cumhuriyet Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, Sayı: 2, 18–19.
<http://www.cumhuriyet.edu.tr/edergi/makale/111.pdf>
http://www.tkbb.org.tr/index.php?option=com_content&task=view&id=52&Itemid=79 adresinden 10 Şubat tarihinde alınmıştır.

Tunay, K. B. (2005). *Finansal Sistem Yapısı İşleyişi, Yönetimi ve Ekonomisi*. (1.Baskı). İstanbul: Birsen Yayınevi.

Turhan, M. İ. (1998). *Bankacılık Krizleri*. Active Bankacılık ve Finans Dergisi.

Uçar, Ç. (2009). *Basel II Kriterlerinin Türk Bankacılık Sektöründe Risk Yönetimi ve Denetim Süreçlerine Etkileri ve Örnek Bir Uygulama*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi SBE İşletme Ana Bilim Dalı, İstanbul.

Uyar, S. (2003). *Bankacılık Krizleri*. (1.Baskı). Ankara: Ziraat Matbaacılık A.Ş.

Uygur, E. (2001). Krizden Krize Türkiye: 2000 Kasım ve 2001 Şubat Krizleri. Türkiye Ekonomi Kurumu Tartışma Metni, No: 2001/01, Ankara.

Yardımcıoğlu, M., Çam. A. V. (2007). *Sermaye Piyasalarındaki Derecelendirme Müessesesinin Basel II Kapsamında Değerlendirilmesi*. Mali Çözüm Dergisi, Mart-Nisan, Sayı 80.

Yavaş, H. (2007). *1980 Sonrası Gelişmekte Olan Ülkelerde Yaşanan Finansal Krizler, Finansal Kriz Modelleri ve Çözüm Önerileri*. Yüksek Lisans Tezi, Kadir Has Üniversitesi, İstanbul.

Yeldan, E. (2001). *Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisi; Bölüşüm, Birikim ve Büyüme*. (2.Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.

Yetim, S. (2000). *Karaparanın Aklanması, Boyutları ve Mafyokrasi*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Yıldırım, O. (2003). *Türk Bankacılık Sektöründe Yaşanan Finansal Krizler (1980–2002): Nedenleri, Sonuçları ve Ekonomik Etkileri..* http://paribus.tr.googlepages.com/o_yildirim6.doc adresinden 15 Şubat tarihinde alınmıştır.

Yıldırım, O., Ülgen, S.. (2006). *Türk Bankacılık Sektörünün Tarihsel Gelişimi*. Finans-Politik& Ekonomik Yorumlar Dergisi, sayı: 504.

Yörük, N. (2010). *Basel II Standartları'nın Kobiler Üzerindeki Etkisinin Belirlenmesine Yönelik Anket Uygulaması*. Finans Bilim Platformu. <http://www.finansbilim.com/ufs2006/Makaleler/BASELII.pdf> adresinden 11 Şubat tarihinde alınmıştır.

EKLER

EK: 1 Türkiye Mevzuatı ve AB Direktiflerinin Karşılaştırılması

Direktif Numarası	Direktif Adı	Konuyla İlgili Türk Mevzuatı	Uyum Durumu
83/349/EEC, 86/635/EEC	Konsolide Hesap Defteri Hakkında Konsey Direktifi, Banka ve Diğer Mali Kurumların Yıllık Hesapları ve Konsolide Hesapları Hakkında Konsey Direktifi	4389 Sayılı Bankalar Kanunu ve uygulamasına ilişkin çıkarılan Yönetmelik ve Tebliğler.	Esasen uyum sağlanmış olup, aradaki farklar Türkiye'nin AB'ye tam üye olmamasından ve ülke spesifik uygulamalardan kaynaklanmaktadır.
87/102/EEC	Üye Devletlerin Tüketici Kredilerine İlişkin Konsey Direktifi.	22221 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun, TBB tarafından çıkarılan 25 Eylül 1996 tarih ve 998 sayılı Bankaların Tüketici Kredileri Uygulamasında Bağımlı Oldukları İlike ve Konulara İlişkin Tebliğ.	Ana hatlar itibariyle uyumsuzluk bulunmamaktadır.
87/598/EEC, 88/590/EEC	Elektronik Ödemeye İlişkin Konsey Tavsiyesi, Elektronik Ödeme Sistemleri, Kart İhraç Edenlerin, Kart Hamilleri ile İlgili Komisyon Önerisi.	Borçlar Kanunu, Tüketicinin Korunması Hakkında 4077 sayılı Kanun ile TBB'nin 30.08.1990 tarih 924 sayılı Kredi Kartı Uygulamalarına İlişkin Mesleki Tanzim Kararına ve Bankaların Tüketici Kredileri Uygulamasında Yükümlü Oldukları İlikeler ve Koşulları belirleyen 25 Eylül 1996 tarih ve 923 sayılı Tebliğ.	Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanunu Tasarısı Taslağı'nın kanunlaşmasını takiben tam uyum sağlanacaktır.
90/109/EEC	Sınır Ötesi Mali İşlemlerle İlgili Bankacılık Faaliyetlerinin Şeffaflığı Hakkında	1567 sayılı Türk Parası Kıymetini Koruma Kanunu, 32 sayılı Türk Parasının	Ana hatlar itibariyle uyumsuzluk bulunmamaktadır.

	Komisyön Önerisi.	Kıymetini Koruma Hakkında Karar ile buna ilişkin 91/32-5 sayılı Tebliğ'e ilişkin I-M sayılı TCMB Genelgesi	
91/308/EEC ve Diğer Düzenlemeler	Finansal Sistemin Kara para Aklama Amacıyla Kullanılmasının Önlenmesine İlişkin Konsey Direktifi ve diğer düzenlemeler.	Türk Ceza Kanunu, 19.11.1996 gün ve 22822 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Kara paranın Aklanmasının Önlenmesine Dair Kanun ve uygulamasına ilişkin Yönetmelik ve Tebliğler ve ilgili diğer mevzuat.	Ana hatlar itibariyle uyumsuzluk bulunmamaktadır.
94/19 EEC	Mevduat Sigorta Sistemiyle İlgili Konsey Direktifi.	4389 sayılı Bankalar Kanununun ilgili maddeleri, Sigortaya Tabi Tasarruf Mevduatı ile Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'nca Tahsil Olunacak Primler Hakkında 2000/682 Sayılı Karar ile 26 Ağustos 2000 tarih ve 24152 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu Yönetmeliği.	Ana hatlar itibariyle uyumsuzluk bulunmamaktadır.
97/5/EEC	Sınır Ötesi Para Transferlerine İlişkin Konsey Direktifi.	1567 sayılı Türk Parası Kıymetini Koruma Kanunu, 20249 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Türk Parasının Kıymetini Koruma hakkında 32 sayılı kararda döviz ödenmesi gereken işlemlere ve TCMB'nin 20918 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan I-M sayılı Genelgesi. Görünmeyen	Ana hatlar itibariyle uyumsuzluk bulunmamaktadır.

		İşlemlere İlişkin Hükümler bölümü.	
2000/12/EC	Kredi Kurumlarının Faaliyetlerinin Yürütülmesi ve Takibine İlişkin Konsey Direktifi.	4389 sayılı Bankalar Kanunu, 27 Haziran 2001 tarih ve 24445 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Bankaların Kuruluş ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik, Muhasebe Uygulama Yönetmeliğine İlişkin 15 Sayılı Tebliğ, Tekdüzen Hesap Planı ve İzahnamesi Hakkında Tebliğ, 31 Ocak 2002 tarih ve 24657 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik ve Ekleri, 1567 sayılı Türk Parası Kıymetini Koruma Kanunu, 1567 sayılı Türk Parası Kıymetini Koruma Kanunu Hakkında 32 sayılı Karar, 1567 sayılı Türk Parası Kıymetini Koruma Kanunu Hakkında 32 sayılı Karar'a ilişkin 91/32-5 sayılı Tebliğ ve ilgili diğer mevzuat.	Ana hatlar itibariyle uyumsuzluk bulunmamaktadır. Aradaki farklılıklar Türkiye'nin AB'ye tam üye olmamasından kaynaklanmaktadır.
2000/46/EC	Elektronik Para Kurumlarının Kurulmasına, Faaliyete Geçmesine ve Koruyucu Denetimine İlişkin Konsey Direktifi.	Konuyla ilgili münhasır mevzuat bulunmamaktadır.	Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanunu Tasarısı Taslağı'nda konuyla ilgili ifadeler yer almakla beraber alt düzenlemelerle uyum sağlanacaktır.

	Sermaye Yeterliliği Direktifi 3 (Taslak-CAD3-Capital Adequacy Directive 3)	AB mevzuatı henüz taslak halindedir.	AB mevzuatının kesinleşmesini takiben aynı doğrultuda düzenleme yapılacak olup BDDK'nın Basel-II uygulamasına ilişkin yol haritasında yer almaktadır. CAD 3 düzenlemesi Basel-II hükümleriyle uyumlu olup BDDK uygulaması da AB düzenlemelerini esas alacaktır.
--	--	--------------------------------------	---

EK: 2 Ulusal Program Kapsamında Uyumlaştırılması Öngörülen Bankacılık Mevzuatı

No	AB Mevzuatı	Uyumlaştırılacak Mevzuat	Sorumlu Kurum	Beklenen Yürürlük Tarihi
1	Elektronik Ödeme Sistemleri Kart İhraç Edenlerin Kart Hamilleri ile İlgili Komisyon Önerisi 88/590/EEC.	Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanunu Tasarısı Taslağı.	BDDK	Taslak Türkiye Büyük Millet Meclis'inde olup yeni yasama dönemi ile kanunlaşması beklenmektedir.
2	Banka ve Diğer Mali Kurumların Yıllık Hesapları ve Konsolide Hesapları Hakkında Konsey Direktifi 86/635/EEC.	Muhasebe Uygulama Yönetmeliğinin Banka Dışı Mali Kurumlar için de geçerli olacağına ilişkin Müsteşarlık talimatı.	Hazine Müsteşarlığı	Ocak 2004 tarihi itibarıyla uygulamaya geçilmek üzere Temmuz 2003'e kadar talimat verilecektir.**
		Sermaye Piyasasında mali tablo ve raporlara ilişkin ilke ve kurallar hakkında tebliğde değişiklik.	Sermaye Piyasası Kurulu (SPK)	Aralık 2005
3	Yıllık Muhasebe Belgelerinin Yayınlanması ile İlgili Konsey Direktifi 89/117/EEC.	Sermaye Piyasasında mali tablo ve raporlara ilişkin ilke ve kurallar hakkında tebliğde değişiklik.	SPK	Aralık 2005
4	Kredi Kuruluşları ve Yatırım Şirketlerinin sermaye Yeterliliği Hakkında Konsey Direktifi 93/6/EEC.	Aracı Kurumların Sermayelerini ve Sermaye Yeterliliğine İlişkin Esaslar Tebliğinde Değişiklik.	SPK	Aralık 2005
5	Kredi Kuruluşları ve Yatırım Şirketlerinin sermaye Yeterliliği Hakkında Konsey Direktifi 93/6/EEC Değiştiren 98/31/EC sayılı Konsey Direktifi	Aracı Kurumların Sermayelerini ve Sermaye Yeterliliğine İlişkin Esaslar Tebliğinde Değişiklik.	SPK	Aralık 2005